

CULTURA CREȘTINĂ

REVISTĂ LUNARĂ.

SUMAR:

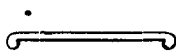
- Dr. N. LUPU Pace.
 S. ULPIAN Sentimentul religios și știința
 DUMITRU NEDA Mai încap laolaltă: credința și știința.
 Dr. NICOLAE BRÎNZEU Minoritățile religioase în Transilvania.
 ARITON M. POPA Capodopera lui Dumnezeu.
 LEON DOUADICO Marea ducesă Maria Adelaida de
 Luxemburg.
 Dr. CORIOLAN SUCIU Sfântul Francisc de Assisi.

INSEMNĂRI: Sărbătoarea Cooperăției. — Spiritul de sacrificiu și de ordine în apărarea națională. — Un simptom deprimant. — Băncile populare din România. — Conflictele colective de muncă în anul 1925. — Sarcofagiile și mumia lui Tutankhamon. — Congresul migrațiunii muncitorilor. — Nu se vor mai înființa noi licee și gimnazii. — Igiena postului. — Traficarea mandatului de deputat. Sprijinirea producției agricole.

MISCELLANEA: Cărbunii englezi și aurul bolșevic. — Noul regim dictatorial al fascismului. — Cât costă o carte. — Producția grâului. — De ce se sinucid poeții roșii? — »Imnul copiilor«. — Munca școlară. — Înarmările de după război. — Englezii despre Rusia sovietică. — Cât alcool se bea — Rachiul. — Cât alcool se bea în România.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE.

CRONICĂ.

BLAJ.

Tipografia Seminarului teologic.

Cultura Creștină

revistă lunară.

ABONAMENTUL:

Pe un an 160 lei.
Pe șase luni 80 lei.
Pentru America . . . 3 dolari

Redacția și Administrația
B L A J.

Director și redactor responsabil: Dr. Ioan Coltor.

Colaboratori: Ioan Agârbiceanu, Dr. Ioan Bălan, Dr. Victor Bîrlea, Dr. George Bob, Ioan Boroș, Dr. Nicolae Brînzeu, Dr. Alexandru Ciplea, Ioan Crișan, Dr. Elie Dăianu, Dr. Ioan Ferenț, Ovidiu Hulea, Dr. Anton Gabor, Dr. Ioan Georgescu, Alexandru Lupeanu, Dr. Nicolae Lupu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Tit Malaiu, Dr. Dumitru Manu, Dr. Ioan Marianescu, Dr. Gheorghe Miculaș, Dumitru Neda, Episcop Dr. Alexandru Nicolescu, Dr. Zenovie Păclișanu, Dr. Grigorie Pop, Dr. Augustin Popa, Septimiu Popa, Dr. Iacob Radu, Ștefan Roșianu, Dr. Ioan Sâmpăleanu, Dr. Coriolan Suci, Dr. Augustin Tatar, Dr. Aloisiu Tăutu.

CULTURA CREȘTINĂ

revistă lunară

Redacția și Admini-
strația:
B. L. A. J.

Abonamentul:
Pe an 160 lei.
Pe șase luni . 80 lei.

Director:
Dr. IOAN COLTOR.

Pace.

Poate nici odată acest cuvânt n'a fluturat mai mult pe buzele oamenilor decât în zilele noastre, și cu toate acestea câți sunt aceia cari îl înțeleg cum trebuie, și câți sunt aceia cari gustă adevărata pace despre care vorbește D-l nostru Isus Hristos la Ioan 14,27: — Pace vă las vouă, pacea mea o dau vouă; nu cum dă lumea vă dau eu . . .

S'au încheiat toate contractele, s'au scris toate tratatele de pace, la Versailles, la Trianon, la Genova; dar pace nu e. Popoarele pământului mai mult decât oricând par'că sunt agitate unul în contra altuia, și nu numai popoarele și statele diferite, dar și 'n sinul aceluiași popor, între hotarele aceluiași stat, partidele politice samănă ură unul contra altuia; în sinul aceluiași partid, individ contra individ se ridică cu ură, și discordiile și neînțelegerile au pătruns până'n sanctuaarele familiilor.

Pentru ce atâta tulburare când atât de mult se vorbește despre pace? Pentru ce chiar și aceia cari sunt puși să pască turma Bunului Păstor a Regelui păcii, alui Isus Hristos, pentru ce și aceștia propovăduesc ură în contra fraților mai mici? Unde este pacea pe care Fiul lui Dumnezeu întrupat o a lăsat celor ce-i urmează lui? care este înfățișat însemnătatea acestui cuvânt? Ce este pacea despre care atâția vorbesc, atât de puțini o caută și și mai puțini o gustă?

Unii zic că pacea este încetarea ostilităților, alții că este reluarea legăturilor de pretinie rupte prin vre-o dușmănie oarecare, alții iarăși că este reîntoarcerea la calmul avut înainte de tulburare, etc. Sf. Augustin însă zice: *Pax est tranquillitas ordinis*. — pacea este liniștea ordinii; — acolo adecă va fi pace unde este ordine și liniște.

Definițiunea aceasta este mai exactă decât celelalte, deoarece celelalte presupun vrajbă, neînțelegere, dezbinare, pe când asta nu; celelalte definițiuni și descrieri sunt fondate în negațiune, pecând asta e ceva pozitiv; celelalte se pot aplica

mai mult societății, pecând asta se poate aplica atât societății cât și individului, și de sigur că despre această pace a vorbit Mântuitorul lumii, despre pacea individuală, pacea internă, pacea sufletului, dela care derivă pacea socială precum societatea derivă din unirea indivizilor pentru atingerea unui scop comun, folosind mijloace comune.

Să căutăm deci care este această pace definită de sf. Augustin, cum se poate ea obține pentru individ și cum pentru societatea de orice natură.

Pentru a avea pace se cer două condițiuni: ordine și liniște. Ordinea este apta dispozițiune a lucrurilor pentru atingerea scopului, — *ordo est apta rerum dispositio ad finem*. — iar liniștea este odihna făpturii calme la locul său. — *tranquillitas est quies calmae rei in loco suo*. — Pace deci într'un suflet va fi numai atunci când într'ânsul va fi ordine și liniște; ordine va fi atunci când facultățile sufletului vor fi apte dispuse pentru atingerea scopului lor, iar liniște va fi când aceleași facultăți vor odihni calme la locul lor adecă în obiectul propriu.

Cari sunt însă facultățile sufletului, care este scopul lor și care obiectul lor propriu? — Facultățile sufletului sunt aceste trei: *intelectul, voința și memoria intelectuală*. Scopul acestor facultăți este: al intelectului de a afla *adevărul*, al voinței de a îmbrățișa ceea ce intelectul îi propune ca *bun*, iar al memoriei intelective de a înmăgăzina impresiile și noțiunile câștigate de acestea și de a *le reproduce* când ele vor cere.

Obiectul propriu al acestor facultăți sufletești, este, precum al facultăților trupești d. e. al ochiului sunt colorile, al urechii sunetul etc. al intelectului este *adevărul* iar al voinței este *bunul* sau binele. Pentru a fi însă liniște în acel suflet este necesar ca aceste facultăți să odihnească *calme*, adecă îndestulite în obiectele lor proprii. Care va fi însă acel adevăr care să îndestulească pe deplin intelectul omenesc, și care binele care ar putea îndestuli voința?

Intelectul omului e creat pentru adevăr și de aceea el îl caută pururea, dar adevărul absolut Unul este: Acela care a zis despre sine: — *Eheieh așer eheieh* — eu sunt Cel ce sunt, eu sunt Calea, *Adevărul*, și Viața, — e însuși Dumnezeu. Toate celealalte afară de El sunt făpturi, sunt lucruri *adevărate*, dar *adevăr* este El singur; intelectul omenesc e creat de El și pentru El, și de aceea numai El îl va putea îndestuli pe deplin, numai în El intelectul va putea să repauseze calm și mulțumit.

Voința este creată pentru bine și de aceea ea 'l caută pururea și se alipește de tot ce intelectul îi prezintă și-i recomandă ca bun. Atât istoria însă, cât și experiența ne spun că nici o făptură, nici un bun creat nu poate îndestuli pe

deplin voința omenească, care pururea tinde spre un bine și mai mare, spre un bine absolut; care iarăși nu poate fi decât *Izvorul tuturor bunătăților*, Bunul Dumnezeu. Numai El va putea pe deplin îndești voința omenească.

Vedem deci că obiectul propriu al intelectului și al voinței omenești este Dumnezeu, urmează deci că dacă aceste două facultăți vor odihni calme într'Insul, memoria intelectuală încă va fi plină de Dânsul, și astfel obiectul ei propriu, care este *fericirea*, o va îndești și pe ea. În acel suflet se va putea zice deci ordine și liniște. Ordine, fiindcă facultățile lui sunt în mod apt dispuse pentru ajungerea scopului, care este unirea cu Dumnezeu și posedarea lui, — liniște, fiindcă intelectul, voința și memoria vor odihni în Dumnezeu, calme și îndeștiute. Iată deci adevărata pace despre care zicea Mântuitorul Isus Hristos: — *nu cum dă lumea vă dau eu*.

Într'o societate, de orice natură ar fi, deasemenea numai atunci va fi pace când într'ânsa se vor verifica aceste două condițiuni: ordine și liniște. Ordine va fi atunci când membrii acelei societăți vor fi apt dispuși pentru ajungerea scopului lor ca membrii ai aceleiași societăți, d. e. unul fiecare să-și cunoască bine datorința ce are de îndeplinit pentru scopul ei. Liniște va fi când unul fiecare va odihni calm în obiectul propriu, când adecă netulburat și netulburând își va vedea de datorința sa neamestecându-se în datorința altuia nici împiedecându-l.

Iată deci, care este pacea, adevărata pace, și iată pentru ce atâta tulburare în zilele noastre când pe buzele tuturor flutură cuvântul „pace“. În indivizi facultățile sufletești nu sunt dispuse în mod apt pentru aflarea Adevărului absolut și al Binelui absolut, și din cauza aceasta ele nici nu pot odihni calme în obiectul propriu pe care nu-l cunosc. În suflete nu e ordine și liniște ci e disordine și tulburare. În societate, sau în Staț membri de asemenea nu sunt apt dispuși pentru ajungerea scopului lor pentru binele comun, ci adese ori sunt dispuși numai pentru ajungerea scopurilor personale în detrimentul altora; nu e deci ordine. Membrii nu stau fiecare în obiectul propriu adecă la locul lor, ci unul fie care caută să ocupe locul altuia, e agitat, nu e c'alm, și prin urmare nu e ordine și liniște în societate, pentru că nu e ordine și liniște în suflete. E adevărat proverbul latin: *Nemo dat quod non habet*, dar tot astfel de adevărate cuvintele sf. Ap. Pavel ne răsună și azi în urechi ca și 'n primele veacuri ale creștinismului: *Pax, pax, et non erat pax*; — iar cuvintele psalmistului par'că le-am putea aplica și la noi: — *Nu este pace pentru că toți s'au abătut, împreună netrebnici s'au făcut: — nu este cela care face dreptate, — nu este până la unul...*

Dr. N. LUPU.

Sentimentul religios și știința.

De S. ULPIAN.

Secretarul perpetuu al Academiei de științe din Paris, d. Emile Picard, a pus membrilor acestei academii următoarea întrebare: „Este știința opusă sentimentului religios?”

Răspunsurile au fost publicate în le Figaro de d. Robert de Flers dela Academia franceză și rezumatul lor îl vom da mai jos.*)

Chestiunea aceasta este într'adevăr „cea mai înaltă, cea mai gravă”, cum spunea unul dintre academicieni, mai ales în timpurile nial noi.

E cea mai înaltă și cea mai gravă, pentru că de ea e legată direct soarta omenirii de dincoace și dincolo de mormânt, întru cât nimenia nu poate servi la doi domni și dintre două căi contradictorii numai pe una poate merge. Sau va merge pe calea științei, care ar fi opusă religiei sau ar umbla pe calea religiei, care ar fi opusă științei. Tertium non datur.

Au fost și în timpurile vechi gânditori de elită, cari vedeau antagonism între aceste două mari domenii ale vieții sufletești, ca d. e. atomiștii Democrit, Epicur, poetul filozof Lucrețiu și alții. Dar ideea opoziției, de contradicțiune chiar, între religie și știință și-a făcut vânt cu furie năprasnică în timpurile noi, având originea îndepărtată, cași toate ideile anarhice, zise fals idei de progres și democrație, în revolta raționalistă a reformațiunii contra spiritului de *autoritate și disciplină* din biserica lui Hristos, care, păzitoare credincioasă a moralei cu adevărat divine, asigură *cea mai deplină libertate* oamenilor, obligând pe cel puternic să fie drept și binevoitor și tuturor slugă, pe cel mic corect, respectuos și ascultător. Și dacă suntem aplicați a considera sistemul feudal, ca o nedreptate socială, trebuie să observăm, că acela nu a fost o emanație a spiritului creștin, ci o consecință a invaziunii barbarilor pe teritoriile imperiului roman, unde barbarii s'au instalat ca stăpânitori și apărători cu arma ai pă-

*) Cf. Études, no 13, Paris, 5 Juillet 1926.

mântului, iar autohtonii au rămas lucrătorii pământului și susținătorii clasei militare; acelaș lucru, care s'a petrecut și în invaziunea doriană în Pelopones, și în alte invaziuni cu-ceritoare.

Această revoltă raționalistă a culminat în cultul rațiunii, declarat oficial în revoluția franceză din 1789. Această idee falsă a fost susținută și propagată conștient de dușmanii declarați ai bisericii lui Hristos, masonii, și inconștient de foarte mulți oameni de carte, cărora totuși, după dreptate, nu li-se poate da titlul de adevărați savanți, și cari împinși poate de multiplele ispite ale vieții sau din greșală, au primit această sugestie masonică.

Ea a ajuns să fie idee directivă de stat în unele țări ca d. e. în Franța, Mexico, Rusia, unde biserica cunoaște iarăși ororile primelor persecuțiuni. În celelalte țări a cucerit de asemenea loc preponderant în conducerea statelor și luptă din răspuțeri să răpească întreaga conducere. Această revoltă în numele științei împotriva religiei, unii o numesc știintism.

Ei se datorește criza de azi a omenirei, căci cu tot progresul în domeniul științei și tehnice, totuș în sinul omenirei este o mare criză, o criză sufletească, care se manifestă în nemulțumirea generală din lume.

Ca să vedem aceasta, e destul să observăm primul val ridicat de această aberație. Acesta este *intelectualismul* timpurilor de azi, manifestat prin tendința exagerată de *a instrui cu orice preț*, fără multă chibzuială și circumspecțiune, toate straturile sociale, de a stârpi analfabetismul, de a lăți gazeta și cartea cât mai mult în straturile largi ale popoarelor. Atunci vor fi, chipurile, popoarele fericite, când, ne mai fiind analfabeți, vor ceti mai mult, își vor cunoaște mai bine drepturile și și-le vor cere mai imperios.

S'a și ajuns departe în privința aceasta. În Germania purcarii cetesc gazete, până când păzesc turma. Chiar și noi avem țărani, cari cetesc gazete, au mici biblioteci, mai ales cei cari au mări dat și prin liceu. Dar — e un dar — nu mai lucră cu toată sârguința ogorul (poate nici nu îl știu așa bine ca ceilalți), ci caută mici „tistii“ pe la comună, mai caută crișma, care înlocuește casina sau clubul. Economia o lasă bucuros în seama femeii și a slugilor, și dacă sunt în stare bunișoară, se mențin, de nu, se prăbușesc pe încetul.

Meseriașii și lucrătorii de fabrici, având uneori și mai multă școală, s'au deprins și ei cu un fel de viață de semi-

intelectuali. Au pretenții pentru distracții și recreație, lucruri în sine bune. Dar recreația și distracția nu o mai caută în zilele de Duminică și sărbători, ci o cer zilnic și li-se acordă, căci nu mai fac decât opt ore de muncă. Deprinzându-se apoi cu viața oțioasă și distracțiile, cari se reduc în cele din urmă la beutură, prestează muncă superficială și insuficientă, însoțită de convingerea, că sunt neîndreptățiți de soarte și societate. Când împrejurările îi forțază la muncă aprigă și solidă, revolta sufletului lor e nemăsurată, căci desprețesc munca fizică și o socotesc dejositoare.

Mai adaugă necredința, indiferentismul religios, și consecința acestora, hedonismul feroce și lipsa de moralitate, toate roade ale instrucțiunii de stat, care a luat în mână sa instrucția, ca să o facă mai metodic, în realitate ca să fie în consonanță cu valul de intelectualism, și vei avea fizionomia adevărată a sufletului omenesc de azi, în toate păturile sociale.

Cu toate acestea instrucțiunea în sine e un lucru bun. Chiar biserica are porunca de a învăța toate popoarele. Răul menționat provine de acolo, că paralel cu instruirea minții nu se urmărește tot atât de tenace și nobilitarea sentimentelor și a voinței, adică a omului întreg, căci aceasta efectiv numai prin cultivarea sentimentului religios se poate. Nu se face *educația* ci numai *instrucția* maselor. Dar revolta împotriva religiei, în numele științei și al rațiunii, în mod fatal a dus și duce la instrucția sterilă, pe care o dă statul, în locul *educațiunii*, pe care o da școala bisericii, *școala confesională*.

A doua greșală a instruirii cu orice preț a maselor, consistă în faptul, că sub cuvânt de a pregăti cetățeni cât mai luminați pentru trebuințele democratice, nu se ține seama, de *măsura și direcția*, în care trebuie instruită fiecare clasă socială.

Înflorirea statului și progresul societății are două cerințe fundamentale: ca membrii lor să aibă o *concepție de viață unitară în liniile ei fundamentale*, ca să trăiască în armonie și să *presteze și să economisească maximul de muncă* pentru a putea prospera.

Prima cerință se poate satisface, dacă prin școală vom împărtăși tuturor claselor *numai concepția religioasă*, pentru că, în afară de alte motive de ordin supranatural, numai aceasta e *accesibilă și satisfăcătoare* și pentru cei simpli

și pentru cei învățați. Evident clasa intelectuală va avea prilejul să cunoască toate concepțiile filozofice și aceasta nu prezintă pericol, fiind că omul cupregătire superioară desăvârșită poate discerne între ideile bune și cele mai puțin norochoase urmând pe cele bune, pecând clasele cu instrucțiune iucompletă, nu pot pricepe adecvat ideile curente directive, nu-și pot forma o *concepție unitară* și pot fi târîte ușor la acțiuni greșite, extremiste, pe baza ideilor fals înțelese, sau rele. E lucru cunoscut că semidoctii sunt oamenii cei mai periculoși.

Pentru a menține deci popoarele la concepția religioasă, școala primară și secundară va trebui să fie pătrunsă de spirit religios, să fie încredințată bisericii sub controlul statului.

A doua cerință se poate satisface, dând pregătiri teoretice, cultură generală și formală cât mai completă numai clasei conducătoare și celor cari ex professo se vor îndeletnici cu cartea și cu ideile, iar celorlalte clase pregătiri practice, profesionale, având mare grijă bineînțeles de educația religioasă. Nu trebuie să dăm apetituri de intelectualitate claselor, cari prestau muncă fizică, ci cultură religios-morală și profesională și în loc de-a împrăștia fără control orice idei și cunoștințe printre clasele acestea, să creem literatură profesională.

Criza sufletească, în care se sbate azi omenirea așa cum am indicat-o în cele precedente, anticipând chiar și remedii, evidențiază îndeajuns că chestiunea pusă savanților dela Academia de științe din Paris (e vorba de științele exacte) este într'adevăr „cea mai înaltă, cea mai gravă“.

O limpezire a ei se impune categoric și pentru a o limpezi trebuie să ne suim la origini, să cercetăm ab ovo, ce este știința, ce este sentimentul religios, care e raportul între ele.

Din prima privire aruncată asupra lumii materiale, se vădesc *deosebirile fundamentale* dintre om și restul ființelor vii și în special de restul regnului animalic, de care omul e relativ mai aproape.

Regnul animalic, cu o varietate și mulțime uimitoare, fantastică de specii, cu ființe, a căror structură, în cele mai felurite forme și dimensiuni, adaptate și adaptabile celor mai contrarii împrejurări de traiu, de o durabilitate de secole sau de clipe, nu este întrecută, decât de mulțimea lor mai numeroasă decât nisipul mării, stoarce, fără îndoială, toată admi-

rația noastră. El e înzestrat cu viață vegetativă și senzitivă și e capabil de mișcare.

Animalele, având lipsă de hrană organică, în procurarea căreia întâlnesc adesea împotrivirea forțelor naturii și concurența reciprocă, sunt nevoite să lupte pentru existența lor și pentru perpetuarea speciilor, din care fac parte. De aceea au trebuință de organe speciale pentru căutarea hranei și asigurarea existenței. Acestea îi servesc de arme în lupta pentru existență.

Dintre acestea cele mai importante sunt acelea, care îi asigură orientarea în mediul înconjurător, întru aflarea nutre-mântului și evitarea pericolelor. Aceștea sunt simțurile.

Animalele au cunoașterea simțială a lucrurilor și fenomenelor (senzații și reprezentări simțuale), o cunoaștere chaotică, reprezentând numai aspectul extern al lucrurilor, variat ca precisiune, după gradul de perfecțiune al speciilor, fără distingerea notelor esențiale și accidentale, fără înțelegerea nexului cauzal dintre fenomene. Această cunoaștere indică animalului numai *prezența* anumitor situații și e insuficientă pentru asigurarea existenței indivizilor și perpetuarea speciilor. Cum să se comporte în acele situații, cum să acționeze, cunoașterea lui simțială nu i-o poate indica. Il îndrumă însă *instinctele*, cari nu pot fi înțelese altcum decât ca o *organizare miraculoasă a ființei animalice*, încât aceasta într-o situație dată, *automat*, fără cunoașterea scopului și a mijloacelor, găsește felul cel mai potrivit de acțiune.

Cunoașterea simțială, instinctele și faptul că animalele se dezvoltă relativ iute și sunt provăzute și cu alte arme necesare pentru protecțiunea ființei lor și pentru satisfacerea lipsurilor lor relativ reduse, asigură suficient existența și perpetuarea speciilor și prin ele animalitatea se ridică la perfecțiunea ultimă, la care poate ajunge materia.

Figura măreață a omului se desprinde din animalitate prin un organism mult mai perfect (numai cu mâna omul poate face circa 260 feluri de mișcări), cel mai desăvârșit mecanism, deși nu e provăzut ca animalele nici cu cele mai simple mijloace pentru protecțiunea ființei sale și pentru mulțumirea cerințelor multiple și greu de satisfăcut ale firii sale. Perioda de dezvoltare la el durează cam două decenii și în acest timp el e ființa cea mai plăpândă de pe pământ și chiar în agerimea simțurilor e întrecut de multe animale.

Astfel ființa omenească, pentru a exista, cere ori condiții de viață mult mai prielnice și mai dulci, decât acelea pe cari le ofere azi pământul, ori arme mult mai superioare aceloră, de cari dispune regnul animalic.

Intr'adevăr omul dispune de o armă, care, secundată de istețimea mânei sale, întrece și suplinește cu prisosință orice altă armă și aceasta este *rațiunea*.

Prin rațiune omul cunoaște notele esențiale și universale ale lucrurilor și nexul causal dintre fenomene. Activitatea minții se desfășoară în afară de timp și spațiu, actele ei sunt lipsite de caracteristicile materialității.

Prin această cunoaștere de *natură spirituală*, omul se eliberează din legăturile forțelor naturii, cari țin înlănțuite celelalte ființe vii, câștigă stăpânire peste ele, chiar și cele cari i-ar fi vătămătoare le utilizează spre binele său, ba dobândește stăpânire și peste sine, o *autogovernare*, în senzul, că rămâne supus unei *autorități*, legilor morale, dar stă în voia lui să se conformeze sau nu, bineînțeles nu fără răsplată, a acestor legi.

Uzul rațiunii, omul îl capătă treptat cu dezvoltarea corporală și în aceeași măsură dispăre domnia instinctiv.

Cunoașterea lucrurilor și fenomenelor *prin însușirile lor* permanente, *esențiale și universale și a nexului causal* dintre ele, cu sistem și după metode riguroase și bine precizate, pe cari le-a adus cu sine cugetarea și experiența, *este* ceea ce numim noi *știință*.

E de observat însă, că noi *cunoaștem numai natura, lucrurilor* adică *felul lor de manifestare și prezentare în fața simțurilor noastre, și nicidecum ființa lor intimă*. Cunoaștem *cum sunt* lucrurile, nu putem cunoaște *ce sunt*. Știința este o așezare în formule ale acestui „*cum sunt*“, susceptibile și ele (afară de cele matematice) de perfecționare, prin noi experiențe și reflexiune. De aceea, neputând noi cunoaște pe acel „*ce sunt*“ al lucrurilor și fenomenelor, nu putem avea siguranța absolută, că ceea ce considerăm a fi cauza unui fenomen, este într'adevăr cauza lui reală sau numai o rațiune suficientă.

Astfel, absolut corect vorbind, *nu putem considera știința*, (afară de matematici) *ca un grup de adevăruri sistematizate, ci ca un grup de ipoteze*, cari liniștesc sufletul nostru, susceptibile de continue adaptări și îndreptări, în senzul, că omul cunoaște, prin experiență și reflexiune, tot mai adecvat *natura* lucrurilor, adică felul lor de manifestare.

Cunoașterea umană deci, deși de natură spirituală, e totuși *incompletă* și chiar în domeniul fenomenelor, ce cad sub simțuri, rămân, pentru om, destule mistere, cari își vor trage vălul depe față numai atunci, când ingerul din Apocalips stând pe mare și pe pământ, va trâmbița și se va sfârși taina lui Dumnezeu, adică la finea veacului.

Biata lumină a minții omenești plutește, în această lume, ca un opaiț pe un ocean de mistere, ale cărui adâncuri și întinderi, evident, nu le poate străbate. Acest fapt îndeamnă la modestie, nici de cum la orgoliu. De aceea Newton își ridică pălăria oridecâteori auzea numele sfânt al Celui Preaînalt, de aceea adevărații oameni de știință s'au închinat cu prinși de admirație în fața Creatorului, cași îngerii, cari L-au lăudat cu glas mare, atunci când El a făcut stelele... de aceea adevărata știință duce la... pragul credinții.

Știința umană, adică cunoașterea *naturii* lucrurilor, e suficientă totuși pentru orientarea noastră în lume și pentru asigurarea unei existențe convenabile și chiar confortabile, întocmai pe cum pentru un mecanic simplu e suficient să știe *cum* funcționează mecanismul pe care îl conduce, chiar dacă ignorează legile și formulele precise pe baza cărora a fost construit și funcționează. Ea și astfel este cea mai formidabilă armă, cu care a putut fi omul înzestrat.

Dar mintea omenească, a avut un imbold și mai puternic de a crea știința, decât trebuința de orientare pentru asigurarea existenței umane și, dovedind aceasta, se va vădi, că știința nu este nicidecum opusă sentimentului religios.

Sufletul omenesc, deșteptat pe încetul din întunecul necunoaștinței, de razele scânteiei divine, a rațiunii, la prima întrezărire a magnificenței creațiunii, e străbătut de un fior sacru; fiorul admirației și al temerei pline de respect față de mărețele aspecte ale lumii, în dosul cărora, vag și chaotic, pe baza principiului cauzalității, el simte o putere... o putere imensă, o putere copleșitoare, infinită... *Această vibrație* puternică și fascinantă a sufletului, este prima licărire a *sentimentului religios*. Ea îndeamnă pe om la contemplare neîntreruptă, la scrutarea continuă a naturii. Il aprinde până la pasiune, ca să smulgă cu mintea vălul arătărilor și să cunoască acea putere neseacă în a-i oferi frumuseți și bunătăți fără număr, pe care el nici nu le poate bănuși. „Cerurile spun mărirea lui Dumnezeu și facerea mânilor Lui o vestește firmamentul“.

Prin reflexiune, omul își formează o idee din ce în ce mai clară despre o Putere, dotată cu inteligență și voință fără margini, creatoare a toate și binevoitoare față de el; adică își face o idee despre Dumnezeu și, concomitent, emoția primă se adâncește și se precizează în sufletul său. Acesta vibrează acum nu numai de admirație fără margini, de temere și respect, ci și de iubire, recunoștință și mulțumită și această emoție îi pătrunde toate fibrele, îl umple de fericire. Conștiința ce o câștigă despre legătura dintre el și Ființa supremă, care în mintea lui se cristalizează întâi ca o dependență binevoitoare, mai apoi ca o legătură familiară de Tată și fiu, îl copleșește de o bucurie nespusă, îl înalță și nobilitează, storcând din el iubire pentru adevăr și frumos și împingându-l spre fapte bune nobile, mărețe, ca să fie pe placul acelei Ființe Supreme. Il face modest, muncitor și drept. Il duce la creațiuni sublime, fiindcă fericirea ce i-o procură emoția izvorând din noțiunea Ființei Supreme creatoare, redundă, se revarsă din sufletul său și caută expresiune în înfăptuiri concrete. Astfel cele mai mărețe înfăptuiri ale minții și mâinii omenești, începând cu zigguratele (temple uriașe cu opt caturi) din Mesopotamia, cu piramidele, templele, hipogeele, sculpturile colosale din Egipt, cu cele mai nobile creațiuni ale artei clasice, până la domurile gotice din evul mediu cari se avântă spre cer și până la San Pietro din Roma, sunt opera cea mai elocventă, pururea grăitoare, care arată cât datorește *arta* sentimentului religios, căci sentimentul totdeauna duce voința la acțiune și ideea numai prin sentiment poate mișca voința, statornic și stăruitor.

Astfel intelectul uman, care, aparent, din natură ar servi în locul întâiu ca armă de orientare în vârtejul forțelor naturii, apoi de adaptare și utilizare a lor, creând știința cu tendință utilitară, sub imboldul sentimentului religios se îndreaptă spre scopuri mai înalte și mai nobile, decât utilitatea imediată, se ridică la speculațiuni filozofice și spre a-și exprima adorația, care rezultă din acestea pentru Ființa supremă, se avântă și caută forme, realizează înfăptuiri sublime, după cum am spus.

Sub imboldul utilității propriie s'a dezvoltat numai o *știință practică*, fără legi și formule savante și precise, ca aceea a plugarilor, a meseriașilor simpli și a popoarelor primitive. Cercetările teoretice și *știința propriu zisă*, au luat

ființă *sub imboldul sentimentului religios*, care a atras rațiunea spre cercetarea cauzelor ultime ale fenomenelor, adică spre speculațiuni filozofice, cari au desvoltat spiritul critic și din cari apoi, îmbogățindu-se experiența omenirii, s'au desfășurat pe rând toate științele.

În felul acesta se înțelege lesne, pentru ce preoții, adică cei ce aveau chemarea să exprime Filinței Supreme gratitudinea întregului popor și erau cultivatori per eminentiam ai sentimentului religios, erau totodată și depozitarii filozofiei și ai științelor și teoretice și practice. Târziu numai încep să facă știință și oameni din afară de cadrele preoțești.

Inceputurile culturii la toate popoarele, și în toate timpurile se reduc la sentimentul religios, ca la primul motor.

Omul din fire e sociabil. Dar întemeierea și mai ales dănuirea societăților omenești, deși nu pe deaîntregul, dar în mare măsură e opera sentimentului religios. Fustel de Conlanges susține, că trecerea dela viața nomadă la viața stabilă, civilizată, precum și originea proprietății se datorește sentimentului religios și în special unui fel de manifestare al acestuia, anume cultului morților. Mortul, era considerat ca un zeu care trăia în mormânt și căruia îi aparținea ca proprietate locul unde era înmormântat. Acest loc el îl apăra, iar urmașii lui îl venerau, ca pe un loc sfânt și aduceau acolo sacrificii și ofrande mortului, care le acorda în schimb protecția sa. Acest loc era sanctuarul și azilul familiei rămase (iată începutul proprietății), și pe cei refugiați acolo dușmanii nu li atăeau de teama zeului din mormânt. Și hotărât lucru, că pe lângă sentimentele de familie și trebuințele de apărare și ajutor reciproc, sentimentele de pietate față de zeii cerești sau subpământeni au fost cheagul, care ținea pe descendenții acelorași strămoși în jurul unui sanctuar.

Intr'adevăr zeii erau stăpânii pământului, ai orașelor și țărilor și ei apărau țara și orașul și pe fiii acestora în pace și războiu! Cei streini, veniți din alte părți, cari nu participau la cultul zeilor din patria adoptivă, nu erau protejați de acești zei, nu făceau parte din comunitatea poporului adoptiv, nu aveau nici un drept, erau meteci.

De aceea Romanii, când cucereau vre-o țară, duceau statuile zeilor (în cari locuiau zeii), acelei țări în Roma, ca poporul acela să știe că zeii lui sunt în Roma, protejază Roma și că el trebuie să accepte stăpânirea Romei.

Viața religioasă era și viața politică și statul era o comunitate religioasă, dominată și protejată de vre-un zeu principal, lângă care bine înțeles mai încăpeau și alții. Preoții, șervitorii zeilor, erau și îndrumătorii popoarelor în toate direcțiile și ei erau și șefi de stat, sau mai bine zis șefii de stat erau și preoți. Toate actele vieții particulare și sociale sau politice erau cărmuite de zei, a căror voință o interpretau preoții, chiar și mai târziu, când instituțiile de stat se dezvoltaseră și se diferențiaseră binișor.

Toate acestea, schițate sumar, evidențiază rolul preponderant al sentimentului religios în dezvoltarea vieții sociale și politice.

Și mai mare e rolul acestuia însă când e vorba de dăinuirea organizațiilor sociale și politice.

Fiindcă concepția religioasă era și trebuie să fie ori când și suprema idee directivă a vieții, evident că morala era și ea, cași azi de altmintrelea — și aceasta nu poate fi altcum — în funcție de ea. Legile morale deci, cari fac posibilă conviețuirea oamenilor și sunt fundamentul și tăria oricărei organizații de oameni, sunt proprie aplicarea în fapte a ideei religioase și prin urmare un eflux al sentimentului religios. Culmea gloriei fiecare popor a atins-o, atunci când viața religioasă, sentimentul religios și moralitatea au fost în culmea înfloririi. Când acestea au lăncezit și au căzut în amorțeală, organizațiile politice ale popoarelor au pierit. Istoria are pentru aceasta exemple destule, dar fie-ne de ajuns a face amintire numai de cel mai izbitor, de întâmplarea falnicului popor Roman.

Evident, istoria culturii ar putea completa la indefinit aceste schițări, cari arată, nu că ar exista contradicție între sentimentul religios și știință, ci că rolul prim și cel mai important în promovarea artelor, științei și filozofiei, a vieții politice și sociale, cu alte cuvinte a culturii și civilizației l-a avut sentimentul religios și îl are și astăzi. Căci dacă știința, înalță și ridică pe om din statul animalelor la situații mai demne de om, prin generarea de idei și idealuri noi și mărețe, concepția religioasă creștină oferă omenirii cea mai sublimă idee și cel mai înalt ideal ce poate exista, ideea Dumnezeului viu și adevărat și idealul de a ne înălța spre perfecțiunile lui.

Pomii se cunosc după fructe, oamenii după fapte, iar faptele derivă din idealul ce și-l-a croit fiecare. Așa și va-

lorile culturale și de progres ale ori cărui sistem de gândire, știință, filozofie, concepție religioasă, se pot judeca după înălțimea și frumuseța idealurilor pe cari le stabilesc. Idealul religios creștin, este vecinic, nefîntrecut și inexhauribil și va rămănea totdeauna garanța solidă a înaintării și un îndreptariu sigur chiar pentru știință.

Conivența științei și a sentimentului religios e și ceva natural.

Emotivitatea e o facultate a sufletului tot așa de naturală și fundamentală, cași intelectul, și cea mai puternică manifestare a ei, sentimentul religios, este un ce tot atît de natural cași înțelegerea, și fiindcă facultățile naturale nu pot duce pe om pe căi diverse, una spre lumină, alta spre întunec, deoarece nici facultățile sufletului, nici manifestările lor nu pot fi opuse contradictoriu, nici sentimentul religios *nu poate* fi opus contradictoriu științei. Din contră cu cât știința va progresa, cu atît și sentimentul religios se va întări, căci izvorul lui, cunoașterea Creatorului din facerea mînilor lui, va fi mai amplă.

Dar întrebarea, că oare știința este opusă sentimentului religios, pare a avea senzul următor: Se poate ca în sufletul unui om deprins cu cugetarea metodică riguroasă, care a creat știința exactă de azi, nu știința începătoare, naivă și neprecisă din timpurile mai vechi, să mai dăinuiască sentimentul religios și mai ales, ceea ce emană în mod necesar din el, concepția religioasă și credința?

În cele precedente, analizându-se natura umană și ființa științei și a sentimentului religios și raportul dintre ele, proprie s'a dat răspuns întrebării puse și în forma aceasta.

Totuși răspunsul acela a fost argumentare teoretică și istorică și cine vrea, poate căuta pretexte să o discute. Să aducem fapte concrete de azi, căci contra factum non valet argumentum.

Ce ar putea fi aceste fapte altceva, decât înseși mărturisirile oamenilor de știință, că de fapt știința nu poate fi potrivnică credinței.

Declarațiile membrilor Academiei de științe din Paris pun la punct definitiv această chestiune și confirmă considerațiile noastre de mai sus, cu o autoritate, care nu suferă discuție.

Nici un savant dela numita academie nu a susținut contradicția dintre știință și sentimentul religios, ci au afirmat:

1) că știința și religia sunt compatibile cel puțin neagativ, în sensul, că domeniile lor sunt cu totul deosebite;

2) că sunt compatibile în mod pozitiv — și aceasta o susțin cei mai mulți — de oarece facultățile omului, cari cer credința, sunt *normale* și prin scopul lor chiar superioare facultăților pur raționale, cari se alimentează din știință, și deoarece domeniul religiei și știința îl recunoaște ca existent;

3) că *logica științifică* prin *finalitatea* din lume, prin *sentimentul infinitului*, pe care îl germină în adepții sinceri ai științei, *dă* acestora *convingeri spiritualiste* (că adică ultima cauză a lumii e o ființă spirituală, Dumnezeu) și *duce la pragul credinței*.

Nu mai e lipsă să apelăm la autoritatea acelor genii din trecut, cari au deschis orizonturi și căi noi științei, ca să se vadă, că *științismul*, sau revolta împotriva credinței în numele rațiunii și al științei, a fost cea mai mare aberație și calomnia cea mai diabolică la adresa bisericii.

Consecințele ei dezastruoase, toate ideile de fals progres și falsă democrație, încep a fi recunoscute, controlate riguros și înlăturate dela conducerea popoarelor și, concomitent, lumea începe să revină la tradițiile creștine ale Europei dinainte de revoluțiile secolului al XIX. Această cale fericită au apucat-o Italia și Spania și, la marginea prăpastiei, pe ea începe să se îndrepte și Franța.

De încheiere, reproducem aici, mărturisirea mișcătoare a profesorului Charles Moreu, dintre savanții chestionați, fiindcă rezumă cel mai bine frământările sufletului său, cari l-au dus la pragul credinței, atunci când aprofunda știința.

»Pentru a răspunde întrebării — »celei mai înalte, celei mai grave« —, pe care mi-ați făcut onoarea de a mi-o pune, m'am coborît, cu toată simplitatea, în forul meu interior trecut și prezent, și iată ce am aflat acolo.

Că știința ar fi opusă sentimentului religios, am crezut-o poate cândva (nu sunt chiar sigur de asta), în timpul juneței mele.

Lacom de știință, dela primul contact, am fost cuprins de mirare și oarecum subjugat și m'am asvârlit cu entuziasm în brațele ei. În câțiva ani câștigai o erudiție bogată. Și în curând, îmbătat de cuceririle ei, nu eram departe de gândul, că știința e capabilă de a rezolva toate problemele, că nimic, nici esența vieții, nici începutul și sfârșitul lucrurilor, nu scapă îmbrățișerii sale. Eram poate un »materialist« pe atunci, socotind că divinitatea, nemurirea sufletului, sunt concepții pentru trebuința celor »săraci cu spiritul« și de cari trebuie să se desbارة spiritele într'adovăr »libere«.

Posedam desigur cunoștințe întinse, dar nu știam adecvat, pentrucă n'am digerat, pentrucă nu am reflectat încă. Mai târziu fui constrâns de trebuințele cercetărilor personale, a aprofunda chestiunile. Am învățat astfel, prin sforțările desfășurate spre necunoscut, că lucrurile erau mult mai complicate, decât au apărut naivității celor douăzeci și cinci de ani ai mei. Și încetul pe încetul mă simții pătruns de impresiuni noi, de sentimentul frumosului în adevăr, dar și de sentimentul misterului nepătruns al materiei și al forței, al originii senzației și al gândirii. Trecând cadrul în mod necesar restrâns, până la care evoluezi, când întrebi însuși natura prin experimentare, fui îndemnat a medita asupra Universului și asupra cunoștinței, ce avem despre el. Și văzui, că din ce noi învățam mai multe, orizontul necunoscutului se trăgea mai mult înapoi și, prin contrast, câmpul achizițiilor noastre pozitive se arăta mai strâmt.

De toate părțile aflu înaintea mea Infinitul.. În acest Univers, unde toate sunt solidare cu totul, unde totul se înlănțuie, unde totul se ține deolaltă, la capătul tuturor, Infinitul! Ce ansamblu grandios sublim! Inchipuiți-Vă, dacă Vă ispitește imposibilul, un spectacol mai maiestos, de o frumuseță mai senină, mai înaltă, un izvor mai pur de bucurii mai delicate și mai nobile! Contemplați, admirați, studiați, observați, scrutați, socotiți, cântăriți, comparați, concepeți, visați, aveți toate fanteziile, aveți toate îndrâsnelile. Și, cu mintea copleșită, fără putere, învins, zdrobit, mișcat, feriți-vă, dacă puteți, de un sentiment de umilință în fața enigmei prodigioase, a cărui mareție Vă fascină și Vă zăpăcește. Și dacă nu Vă puteți feri, atunci mărturisii irezistibila trebuință a unei concluziuni și ascultând de aspirațiile profunde ale sufletului DV neliniștit, spuneți-ne dacă nu Vă apare ideea vre-unei Ființe atotputernice și perfecte, a vre-unei Supraființe, autorul și legislatorul Universului fizic, cași al Lumii morale.

Ajungeți, să întrezăriți pe Dumnezeu, dar numai dupăce ați evadat din domeniul accesibil investigațiunii științifice..

Aceasta a fost evoluția gândirii mele, din punctul de vedere al marelui probleme. La început Știința și Religia îmi pădură, poate, lucruri cari se exclud. Apoi, pe măsură ce eu înaintam în cunoaștere și pe măsură ce prin aceasta deveneam un »savant« mai »ignorant«, opozițiunea se ștergea, și de multă vreme ea nu mai este decât o amintire.

Mai încap laolaltă: credința și știința?*)

— Notițe fugare asupra vieții prof. univ. Contardo Ferrini † 1902, cu reflexii ce se impun de sine. —

Profesorul model.

Să mai continuăm?

Dar la ce? Intru aceeași osândă va trebui doar' să plasăm, chiar și rămânând numai la științele naturale, între atâția alții, și pe paleontologul Ioachim Barrande († 1883) care din curată pietate își datează operele, multe la număr și de valoare — după sărbătorile catolice; pe geologul A. de Lapparent († 1908), îngrijorat să se facă slujbe pentru sufletele politehnicienilor adormiți în Domnul; pe fiziologul și chimicianul, pe neîntrecutul Pasteur († 1895) ce moare stringând crucifixul la piept, precum și pe profesorul de fizică experimentală din Cambridge, pe I. Clerk Maxwell († 1879), despre care se știe că se cumineca lunar și conducea el însuși, totdeauna rugăciunile de seara în familie; căruia i-se alătură astronomul Heis (1877), congreganist devotat și cucernic, operateurul genial și îndrăzneț Nussbaum, († 1890) fost prof. la școala superioară din München, care se stânge șoptind cu încredere în mila Domnului: Gelobt sei Jesus Christus! întocmai ca L. Foucault († 1868) care trece din viața aceasta la alta mai bună vorbind despre Dumnezeu și Unul născut Fiu al său¹⁾.

Și câți istorici, artiști, literați, filosofi, măestri neperitori ai scrisului, ai vorbii, ai cugetării, ai penelului, ai daltei nu aparțin cetei binemăritorilor închinători ai Crucii și ai Evangheliei! E de crezut acum că toți aceștia să fi răătăcit ca niște oi pierdute, să nu fi știut deosebi între adevăr și min-

*) Cf. Numărul precedent al Culturii Creștine.

¹⁾ Cf. K. A. Kneller o. citat, pag. 146. 59. 82-83. 162. 316--317. 326. 411. 166. 139, 419. 196-197.

ciună, realitate și iluzie, să nu fi văzut nepotriveala rezultatelor științei cu postulatele credinței?

Vorba lui Coșbuc: Asta cread-o orbii!

Nepotriveală va fi ea, absunăseamă, dar nu între știință și credință, ci între starea de fapt a lucrurilor și între judecata strimbă, tulbure ori nu îndestul de ciselată și bine informată a celor ce abordează teme ce întrec competența ori puțința lor de a le pătrunde și înțelege¹⁾, întrucât nu e la mijloc reavoință păcătoasă.

4. Ne precizăm: Știința este nici mai mult, nici mai puțin decât totalul sistemizat al cunoștințelor câștigate și al cercetărilor făcute asupra lucrurilor și asupra cauzelor lor, rămânând în cadrele firești ale acestor lucruri și cauze din lumea experimentării, — avem în vedere știința naturală —; iar Credința este consimțământul minții acordat unui adevăr pe temeiul mărturiei ce pledează pentru el, anume fiindcă recunoaștem această mărturie ca dumnezeiască²⁾. Ceea ce înseamnă că știința și credința, nu mai puțin ca morala și știința își au domeniile lor proprii cari se ating dar cari nu se pătrund cum atât de nimerit observă H. Poincaré relativ la cazul din urmă³⁾. Amăsurat acestei împrejurări le sunt cu totul proprii și deosebite și rosturile și metodele și punctele de vedere din cari privesc și cercetează lucrurile. Acum: domeniul științelor naturale e lumea fenomenelor și legile acestora, metoda îi este: observația și concluziile logice bazate pe observații, cari, la rândul său, totdeauna sunt a se controla pe calea experimentării. Din sfera experimentării științele naturale nu vor ieși deci niciodată, întru cât nu vreau să intre pe teren străin.

¹⁾ Are drept P. Hellon că »de când științele naturale au luat un avânt neașteptat, multămită progresului industrial și tehnic, de atunci orice naturalist, chiar de rândul al doilea și al treilea (și numai de-aștia, cu rarissime excepții. Nota noastră), să fi văzut numai microscopul și o celulă, are deja pretenziunea de-a fi filosof. Ba, naturalistii ar vrea chiar să monopolizeze filozofia și cred că sunt chemați de a se pronunța în orice chestiune filozofică«. Cf. P. Hellon S. I.: Problema vieții în »Cultura Creștină« Nr. 9 (a. 1911) pag. 283.

²⁾ Cf. Dr. Iosif Donat S. I.: Die Freiheit der Wissenschaft.² Innsbruck 1912 pag. 3. 49.

³⁾ Cf. H. Poincaré: Morala și știința. București 1924. (Colecțiunea: »Probleme și Idei« pag. 32.

Știința cercetează bunăoară cum răsar sorii și planetele din nebuloase ori că va observa cazul pe cer, ori că va experimenta în vre-un chip oarecarele, în laborator, în vederea deslegării acestei probleme. Că apoi: de unde-i materia nebuloaselor? Că-și va fi având existența dela sine ori dela altcineva? acestea-s întrebări la cari nu știința naturală e chemată să deie răspuns.

Să luăm alt caz: Știința cercetează între ce condiții pășește conștiința într'un organism; urmărește schimbările acestei conștiințe până în clipita morții, când dispare din raionul experienței, dar că propriaminte purtătorul acestei conștiințe e spirit ori materie, că oare acest spirit după moarte va mai lua vre-o formă de existență ori ba? — acestea iar sunt întrebări asupra cărora știința n'are cuvânt¹⁾. Științele naturale mai puțin ca oricare altele.

Unde este așadară punctul de ciocnire între știință și credință și unde poate să fie, când e neîndoios că știința nu este și nu poate fi decât experimentală²⁾? — Evident: numai în închipuirea bolnăvicioasă, dar molipsitoare, a câtorva neisprăviți, pentru cari un singur cuvânt de ordine poate fi: sutor, ne ultra crepidam! Desastrelor pricinuite omenirii de diletanții științei trec peste orice închipuire, prea puțini fiind aceia cari să vadă în adevărata lor lumină și să știe reduce deci la adevărata lor valoare sforăriile acestora. „Nu trebuie să ne temem deci³⁾, — cum atât de la loc zice dl. Poincaré (o. c. pag. 26) — decât de știința necomplectă, de aceea care se înșeală, care ne momește cu aparențe deșarte și ne face astfel să distingem ceea ce am vrea să reconstruim mai apoi, când vom fi mai bine informați, dar când va fi prea târziu“. Contardo Ferrini, om de știință complectă, știa acest lucru și de aceea n'a părăsit calea credinței, și a vieții din credință, pentru nimic din lume.

5. Minunat este Dumnezeu întru sfinții săi! Fără sgomot, fără să facă ori să caute temenele, fără s'aștepte răsplată decât dela preadreptul Judecător al tuturor, fără alt gând și altă mândrie, decât a osteni cât mai mult și a lucra cât

¹⁾ Cf. P. Marian Morawski S. I.: Abende am Genfer See. A. Trad. de Iacob Overmaus S. I. Freiburg. i. Br. 1914 pag. 38 - 42.

²⁾ H. Poincaré, o. c. pag. 27.

³⁾ Din punct de vedere principiar, bineînțeles.

mai bine acolo, unde Pronia cerească și vrednicia lor ori voia altora i-a pus, ei sunt focare puternice, ce iradiază fără încetare în apropiere și, mai curând ori mai târziu, și în nemăsurate, neînchipuite depărtări de timp și loc: bunătatea inimii, nobleța gândirii, seriositatea datorinței de a face tot binele ce le dă mâna a face până mai este lumină¹⁾. Înriurirea unei atari personalități e deadreptul roboitoare și nime nu se va mira de aceasta. Cum nime nu se va mira dacă va afla că profesorul Ferrini era pe-o formă de drag colegilor²⁾ și elevilor dela cele trei universități ce-l avuseră de dascăl³⁾, în cursul carierei sale binecuvântate, binefăcătoare într'atâtea privințe și atât de rodnice⁴⁾.

Prinosul de simțită recunoștință și sinceră admirație unită cu iubire nefățărîtă a elevilor săi și a tuturor cu cari avusese ceva atingere, îl merită pe deantregul, din atâtea și atâtea motive.

„Mă simt fericit, — zice el, — că pot să mi-o spun a fi căutat în totdeauna adevărul și nu neobișnuitul, și că cecece am pus pe hârtie, am scris din cinstită și intimă convingere.“ Se ridicase la idealul bărbatului de știință stăpânit de grija sincerității absolute în așa măsură, cât nici să nu mai poată

¹⁾ Ioan 12, 35.

²⁾ Lilla, rectorul univ din Messina, îndată după moartea lui Ferrini dispune să fie împodobită cu chipul lui sala în care predase odinioară.

³⁾ La Pavia predă pentru întâi dată din 1883—1887, la Messina din 1887—1890; la Modena din 1890—1894, la Pavia, a doua oară, din 1894—1902.

⁴⁾ A lucrat mult și cât a fost la Messina și Modena. Culmea activității o atinge însă după ce ajunge a doua oară la Pavia tinerețelor sale. După »Digestele« apărute la Hoepli în Milano (1893) și o mulțime de alte studii (Contributo alla reintegrazione dei Basilici; Obligazione; Notizie su alcuni manoscritti importanti per la storia del diritto greco-romano; I commentari di Gajo etc.) scoate, cu Mercati, la 1897, în Lipsca opera epocală: Basilicorum supplementum alterum; îngrijește ediția II. a »Dreptului roman« (1898), dă la iveală monumentală lucrare: Diritto penale romano-Teorie generali, Milano 1899, carea stătu cu cinste lângă una similară a octogenarului Mommsen, tipărită cu un an mai târziu (Opera aceasta a lui Ferrini, prelucrată din nou de el, fu premiată la 7 Iunie 1903, de Academia dei Lincei, Edă: Manuale di pandette, Milano, 1900 și altele multe.

înțelege ce împinge pe alți oameni ca să mintă¹⁾. Și trăsătura aceasta impunătoare a caracterului său e cu neputință să fi rămas nebăgată în seamă de ascultătorii săi și fără să fi făcut impresie asupra lor ori cel puțin asupra elitei aceloră. Lucru de admirat: în tot scrisul lui nime nu va da peste violențe de stil, întortocheri de fapte, însinuări imaginare, concluzii nerumegate, banalități apoteozate, neadevăruri apărute, căci se cugeta, cum s'ar cădea să se cugete orice purtător al condeiului, la responsabilitatea ce apasă pe conștiința celui ce a slobozit în lume o idee nesocotită, o judecată nedreaptă și pripită, a căror urmări, de cele mai multe ori ireparabile, dacă-s rele, cine le poate prevedea în toată grozăvenia lor și sub multiplele aspecte ce vor lua?²⁾

Profesura, cum ne spune avocatul M. Crisafuli, dânsul o socotia de apostolat și ca un apostol și-a și făcut datorința. La el nu s'a întâmplat să se apropie nepregătit de catedră ca să îmblătiască apoi verzi și uscate. „Niciodată, — auzim pe același avocat, — nu voiu uita admirabilele prelegeri ale Măestrului meu de pe vremuri. Nu știa omul ce să

¹⁾ Așa vede genialul H. Poincaré pe bărbatul de știință și cine va zice că n'ar fi așa, respective că n'ar trebui să fie așa? Cf. H. Poincaré o. c. pag. 23 și 32.

²⁾ Aduc un caz autentic: Intr'o seară din postul Crăciunului (a. 1924) se abate un drumeț întârziat la un credincios de-ai noștri dintr'o parohie bănățeană și cere sălaş peste noapte. După cină străinul gratifică pe gazdă cu un calendar »Epoca de aur«, laudă învățătura și moravurile pocăiților, îndeosebi dragostea dintre ei, apoi scoate din desagi, dintre călindare și broșuri de propagandă baptistă, o foaie frumos împăturată și cetește cu satisfacție bârfelile bătărilor debitate acolo la adresa unui înalt ierarh unit. Concluzia trasă la acest »apostol« al unei erezii ce nu recunoaște taina preoției și de aceea cât poate o ponegrește, și îmbiată cu dedesupturi ușor de bănuir: »Iacă ce fac *popii!* Ș'apoi să mai dai ceva pe ci și *legea lor?*»

Să se fi gândit oare păr. Trifa din Sibiiu unde dă și unde o să crepe, când a făcut loc în »Lumina satelor« Nr. 42, din 26 Oct. 1924, — dacă-mi aduc bine aminte de datul foii, — încredințării aceloră păcătoase?

Anevoie se poate crede așa ceva. Arme în mâna unor sectari fanatici, contra credinții străbune și a preoților atât uniți cât și neuniți, se poate preta să pună alt »luminător« al poporului, nici decum însă Sf. Sa, pe carele, departe este de noi gândul a-l bănuir.

Și-a uitat numai că sabia are două tășuri!..

admire în ele mai mult: exactitatea și adâncimea ideilor, cadența armonioasă a expresiei, deplina maturitate a științei, sau cunoștința dreptului roman și a limbilor antice atât de necesare pentru un studiu așa de vast?“ — Lui îi era dragă catedra și nu odată mărturisise că prelegerile îi sunt tăria și mângâierea. Familiarizat cu lumea preocupărilor sale, par'că vorbea din pățania proprie și nu din cărți. „Ne părea — notează în amintirile vieții sale de universitar Dr. Gallavresi, — ne părea cași cum Trebonian juristul celebru, și-ar fi incredințat tainele sale lui Ferrini... cași cum acesta ar fi trăit el însuși în vremile îndepărtate pe cari le descria“.

6. Și cât de prevenitor, afabil și devotat, mai devotat — nu credem să ne înșelăm în această credință, — decât vredniciei de laudă profesori dela Oxford¹⁾, tuturor intereselor studențești, profesorul acesta adorabil, ce-și luase între hotărârile sale cele mai de frunte și pe aceea de „a promova în alții tot ce-i bun sub respect moral“, pe toate căile și în toate împrejurările. Conștiințiositatea cu carea și-a urmat acest program al vieții a rămas de amintire²⁾.

Nu-i vorba: și-a și câștigat încrederea elevilor ca nime altul. Le era doar' de toate: dascăl, povățuitor, prietin și părinte. Ușa îi era larg deschisă pentru toți câți se sbăteau pe la el, — și P. Ludwig adeverește că se abăteau mulți de multe ori, — să-i ceară sfatul în dubii de ordin științific și de natură personală, — tot atâtea momente prielnice, folosite cu dibăcie, spre a picura în suflete ceva din focul inimii și lumina sufletului său. Știa el bine și asta — ca multe altele, — cu mult înainte de ce ar fi enunțat-o Payot, și alții, că ceea ce face înalta valoare a învățământului superior nu sunt cursurile profesorilor ci atingerea elevului cu profesorul, deoarece numai pe această cale se face îndestul celor doue tre-

¹⁾ Cf. Constantin Mureșanu: Educația engleză. Insemnări și învățăminte. București 1923. pag. 85—86.

²⁾ Gr. M. Passi istorisește că vorbind odată despre măsurile aspre luate de statul roman față de tinerii ușuratici i-a scăpat un cuvânt, care a stârnit la ascultători un râs cu multe înțelesuri. Ferrini s'a întristat și s'a îngrozit. Imediat după prelegere a și întrebat pe Passi nu cumva a pricinuit scandal expunerea sa, căci dacă da, s'a declarat gata să-și revoace cuvintele cu proximalul prilej. Abia după repetate asigurări că-i vorba de-un cuvânt interpretat rău din altă cauză și nu din ceace i-se năzăria și-l neliniștea pe el, s'a mai domolit tulburarea lui sufletească.

buințe esențiale ale studentului: Trebuința unei călăuziri morale și a unei călăuziri metodice a lucrului¹⁾.

Fericiți tinerii cari avură parte de-un atare îndrumător într'ale științei și ale vieții! Cu atât mai fericiți, cu cât smerenia creștinului învăluia în lumină lină, atrăgătoare, îndemnurile ce se desprindeau, ademenitoare, din vorba și pilda acestei personalități extraordinare, căci — e bine să se știe, — decât știința numai umiliința îi va fi fost mai mare. Apreciat de cei pricepători și distins ca puțini alții²⁾, el n'a făcut capital din aceasta, n'a vânat popularitate. Lui i-a fost destul să lucre și lucrul lui să fie de folos³⁾. Normativul dela care nu s'a abătut, era: să nu vorbiască de loc despre sine, nici chiar în familie. Las' să-și spună alții meritele și păreriile și să și-le laude. Le lăuda și el când erau de laudă. Pe-ale sale însă le censura fără milă⁴⁾.

Cați-va intimi găciseră, că undeva, ascunsă bine în chilia lui Ferrini, ar fi și o cruce de cavaler (căpătată în 1892); ochiu de om însă n'a văzut această distincție pe pieptul celui ce o bine meritase.

De când cu trecerea la Modena, mai ales, elementele lui de viață fură tăcerea, munca fără preget, singurătatea pe cât se putea și rugăciunea. Din acest timp începe să se cuminece zilnic⁵⁾ și să se apropie și mai mult de Inima dumnezeescului Dascăl al dascălilor, pe măsură ce vechii prieteni,

1) Cf. Iules Payot: Educația voinții⁴. București 1921 pag. 238—239.

2) Era membru corespondent al Ateneului din Veneția, membru ordinar al Academiei de științe din Modena, membru honoris causa al Institutului pentru Istoria dreptului roman, membru ordinar al Academiei de științe din Palermo, al Institutului Lombard etc.

3) Se povestește că Mommsen a știricit odată prin bibliotecile din Milano după Ferrini, dar nime nu l-a știut orienta. Atunci ar fi zis învățatul berlinez: »Vrednici mai sunteți de compătimire, Italienilor; voi nici propria voastră glorie n'o cunoașteți«.

4) Unele lucrări le dădea la tipar, nerotunjite îndeajuns, ca mai apoi să fie silit a se întregi și îndrepte unde va cere lipsa. Nu se rușina să recunoască prin aceasta că errare humanum est, cum nu stătuse odinioară în cumpănă să recunoască aceasta și marele Dascăl al Bisericii și autor al Retractațiunilor, — Sf. Augustin.

5) Cui nu i-se va stringe inima de durere când vede mentalitatea acestui învățat și a celorlalți pomeniți pân'aci, și o asemănă cu a elevilor acelora dela un institut de învățământ din țara noastră. cari se opun ostentativ ordinului ce-i obligă să se împărtășiască? - Vezi: »Societatea de mâine«. Cluj, Nr. 1—2 din a. 1926. Cine va fi de vină că s'a putut înstăpâni această mentalitate în capetele acelea tinerele?

Întrași aproape toți în legăturile căsătoriei, se depărtau de el tot mai tare și mai tare, cu sborul anilor, cu creșterea grijiilor, altele ca grija Instituțiilor lui Iustinian, sau a Regulei catoniene, a lui Tipucito, a delictelor și quasi-delictelor și atâtea altele, cari frământau creerul lui de solitar nemuritor și rece pentru tot ce nu-i puritate ideală.

Rece și pentru legăturile dragostei în taina căsătoriei, spre încheierea căreia nu l-au putut îndupleca nici stăruințele prietenilor, nici sollicitudinea părinților, nici un fel de atenție și nici un fel de considerație. Pe P. Mapelli îl felicită când se logodește, dar privitor la sine notează și subliniază semnificativ: „Gândurile mele-s îndreptate spre înălțimi“. — În cerc intim, familiar, întreabă hazliu: „Nu s'ar putea oare să mă căsătoresc numai cu zestrea, fără mireasă?“ Și tot cu gluma se scapă și din mrejele, — nevinovate dealtcum, — în cari naivitatea unei mame ar fi dorit să-l vadă prins¹⁾.

Zadarnică dorință!

Voința lui nestrămutată a fost să-și petreacă viața în virginitate, neastingerit de nime și de nimic, exclusiv numai în slujba idealului, de realitatea și frumseța căruia era pătruns din tinerețele sale. Și a trăit pe cum a fost plănuit: agonisind cu amarnică trudă comori de bunătăți în inimă și minte, pe cari la vremea sa le-a împărțit cu mână largă tovarășilor săi de pribegie spre împărăția veșniciei. Pilduirea acestei vieți învederează și întărește vorba cuminte a lui Iohn Adams: „Ca să fii bun cetățian al pământului, trebuie să fii mai întâi al cerului²⁾“ și asta, ori unde te vei fi aflând: la coarnele plugului ori în fruntea statului, în cea mai umilă școală primară ori la mărită, slăvită catedră universitară. Să ne întrebăm acuma singuri și să ne răspundem tot singuri: Câți au fost mai buni cetățeni ai pământului ca Ferrini? Și iarăși: câți s'au dovedit a se fi străduit să fie mai buni cetățeni ai cerului ca același Ferrini?³⁾

DUMITRU NEDA

¹⁾ O doamnă de elită, mamă a doue fete frumoase, după o excursie prin munți, îl întreabă: »Domnule Profesor! care-ți mai place din cele două fete ale mele?«

»A treia« răspunde profesorul șugubăț.

²⁾ Cf. Const. Mureșanu o. c. pag. 55.

³⁾ În numărul viitor: Ferrini, creștin desăvârșit.

Minoritățile religioase în Transilvania.

Partea III.*)

Drepturile școlilor confesionale.

(Reclamație)

Comisiunea cu onoare constată, că după aprecierea minorităților, nu există o chestie, care prin intențitatea sentimentelor răscolite și prin simțul unei mari primejdii ar în- trece, în gravitate, chestia școlilor confesionale. Din mulțimea enormă de dovezi Comisiunea a ales numai constatările cele mai importante, pe cari le-a grupat precum urmează:

1. Denegarea libertății de a-și alege școala.
2. Inchiderea școlilor confesionale.
3. Romanizarea școlilor și elevilor.
4. Examene și diplome.
5. Alte reclamații școlare.

Denegarea libertății de a-și alege școala.

Ordinele Ministerului Instrucțiunii No. 100088 și 100090 din 1923 interzic elevilor de a putea frecventa școlile vreunei alte confesiuni minoritare, decât ale confesiunii, de care se țin. Comisiunea e informată, că guvernul român ce-i drept, acordă dreptul de susținere școlilor confesionale minoritare, dar nu dă dreptul de asociare mai multor confesiuni pentru o școală. Comisiunea cu onoare constată, că această opoziție nu e alt- ceva, decât violarea drepturilor de libertate, garantate prin art. 9. al tratatului de pace. Membrii confesiunilor minoritare o simțesc aceasta ca o gravă jicnire a lor, mai vârtos din cauza, că mariajurile mixte dintre diferitele confesiuni dau ocaziune la nașterea dorinței, ca copiii să frecventeze școala confesiunii unuia dintre părinți ori bunici. Cu onoare constată Comisiunea mai departe și aceea, că restrângerea în

*) Cf. Cultura Creștină 1926 nr.ii 1—3.

cadre a alegerii școlii, cum se cuprinde în ordonanțe, în realitate e încălcarea deplinei libertăți, care e garantată prin tratatul de pace și de care se bucură cetățenii tuturor statelor libere.

(Răspunsul guvernului român).

Înainte de toate ușor se poate vedea, cum cazurile reclamate în cea mai mare parte s'au adus înaintea Delegației cu scopul de a o seduce.

1. Dreptul de a-și alege școala.

Fapt e, că ordinele ministeriale Nr.ii 100088 și 100090 din 1923. regulează principiile frecventării școlilor și încă în așa fel, că fiecare elev are să frecventeze sau școala confesiunii proprii sau școala de stat. Guvernul român în dorința de a preveni frecările între confesiuni și secte, a acordat fiecărei confesiuni dreptul de a-și fonda școli pentru uzul propriu și din adevăratul motiv, că creșterea, pe care o dau aceste școli, să fie în acord cu principiile fundamentale ale diverselor secte, cari toate se deosebesc unele de altele, a trebuit să stabilească condiția, că orice școală nu poate fi frecventată decât de elevii respectivei confesiuni.

Guvernul român în tot locul ține școli de stat, în cari instrucțiunea se face în limba minoritarilor, și la cari, fiind exclus caracterul confesional, pot umbla elevii de orice religie. În anumite cazuri, nefiind școală de stat în localitate, numai o școală confesională, Ministerul a permis și elevilor de altă religie să umble în școala aceea. În cazul căsătoriilor mixte părinții pot alege școala. Restrângerea activității școlilor confesionale la elevii de confesiunea respectivă nu cuprinde o încercare împotriva libertății acelor, ci e numai un pas spre scopul împiedecării concurenței între ele a diferitelor școli. Aceasta măsură nu e în contradicție cu art. 9. din Tratat, pentru că în realitate Statul român apără fiecare confesiune împotriva încercărilor de atacare din partea celorlalte*).

*) De fapt citim mai nou în ziare (Cf. Universul No. 258 d. 8. Nov. 1925), că Direcțiunea școalelor rom.-cat. din Cluj a depus la Inspectoratul învățământului din Cluj un protest, cerând să se revină asupra ordinului din 1923, (dela care, în urma protestării minoritarilor, s'au admis excepțiuni în 1924), pentru că liceul reformat de acolo i-a luat 20 - 30 elevi și astfel liceul catolic este amenințat să rămână fără elevi!

Invocarea „*tuturor statelor libere*“, nu e de actualitate, pentru că nici Italia nici Franța nu permite școlilor confesionale să dea certificate valabile înaintea statului, pânăcând România dincontra, le dă aceleași drepturi, ca și școlilor de stat.

Reclamație.

Se reclamă următoarele cazuri jicnitoare:

A.

În comuna *Mujna* (j. Odorhei) copiii unitari au fost siliți să umble la școala de stat, deși părinții lor doreau să umble la școala reformată.

B.

În comuna *Aita mare* (Treiscaune) reformații ar dori să-și dea copii la școala unitară, dar trebuie să umble la școala de stat.

C.

La *Arad* părinții unitari au trebuit să-și schimbe religia, ca să-și poată da copiii la școala catolică, nefiind altă școală cu limba maghiară în *Arad*.

D.

La *Diciosánmárt n* (Târnava mică) liceul ref. deschis la 1919, la 1923 avea 240 elevi. Prin ordinul pomenit excludându-se elevii de altă religie, numărul s'a redus la 110. Liceul de stat nu are secție maghiară.

Răspusul guvernului român.

A.

În comună a fost înainte de 1918. numai școală de stat, care a rămas aceeaș, cu acelaș învățător, cu limba maghiară. Pentru ce n'ar fi bine acum, ci ar trebui să umble la școala ref., înființată ulterior, și copiii unitarilor, cari nu-și pot face școala lor?

B.

Acelaș caz ca la *Mujna*

C.

Cazul e greu a se controla. Nu e adevărat, că la *Arad* numai liceul catolic ar fi maghiar: statul are două licee maghiare, unul pentru băieți, altul pentru fete. A fost și secție maghiară la liceul de stat român, dar a trebuit sistată din cauza nefrecventării. În fine unitarii au avut dreptul de a-și deschide școală proprie. Cine-i vina, dacă mai bucuros și-au schimbat religia? Chiar asta dovedește, că nu li-e lor de religie, ci de șiretlicuri politice...

D.

Cazul din *D. S. Martin* arată mai eclatant, ce situație anormală e în *Ardeal* cu școlile confesionale. Ce drept au ungerii, ca în spiritul religiei reformate să crească 130 elevi de altă religie?

Că liceul de stat n'are secție maghiară, vina e a propagandei unguerești în urma căreia profesorii maghiari au denegat jurământul.

E.

Din liceul unitar dela *Cluj*, în urma ordinului pomenit, au fost excluși 28 elevi neunitari.

E.

Au fost trimiși la școala proprie, căci în *Cluj* fiecare confesiune își are școala sa.

F.

În comuna *Adămuș* a fost închisă școala confesională, folosită în comun de către reformați și unitari.

F.

Școala a fost deschisă, fără autorizație, în 1918 și slab aranjată. Este o admirabilă școală de stat în comună!

2. Închiderea școlilor confesionale.

A) *Reclamație.*

„Se reclamă, că prin ordin ministerial, fără orice explicație și motivare, au fost închise multe școli. Ordinul Ministerului Instrucțiunii No. 90127/1923 a sistat următoarele școli confesionale și totodată s'a luat dreptul bisericii de a ține școli în următoarele comune“: (urmează numele comunelor).

Ad A) *Răspunsul guvernului român.*

„Când România a primit administrarea trebilor Ardealului, a preluat și toate drepturile și îndatoririle statului maghiar. Unde a găsit școli de stat, le-a preluat și acelea și s'a îngrijit, ca acelea să continue a funcționa. Cu abatere dela procedura statului maghiar, care înființa numai școli de stat maghiar, statul român a urmat o procedură dreaptă, când a introdus limba populației ca limbă de propunere în școlile primare. Unde populația era de diferite limbi, a introdus secțiuni pentru fiecare limbă. Învățătorii, cari au fost sub stăpânirea maghiară, i-a lăsat și pe mai departe în posturile lor, cu condiția, ca să depună jurământ de fidelitate noului stat și numai aceia nu au fost luați în considerare, cari n'au fost dispuși a o face.

Școlilor confesionale li-s'a conces să funcționeze mai departe, ca și înainte.

Acum, ca să fim sinceri, trebuie să recunoaștem, că bisericile maghiare unitare, reformate și catolice nu au primit schimbarea politică cu suflet împăcat.

Parte pentru a ține departe pe elevi de influența binefăcătoare a școlilor de stat cu limbă maghiară, parte pentru a așeza pe învățătorii, cari au denegat depunerea jurământului de fidelitate către stat, după 1918, minoritățile au înfiin-

țat o întregă serie de noi școli în stare și condiții absolut inadmisibile. Aceste școli sau din punctul de vedere al statului — „contrașcoli“, duceau absolută lipsă de instrumente didactice, nu aveau edificii corăspunzătoare, funcționau în o cameră a preotului, în bucătărie ori în șură, în ele nu se preda nici limba statului, nici geografia, istoria țării, ci se preda istoria și geografia maghiară și educația se făcea în spiritul iredentismului maghiar.

Câteva cifre să ilustreze situația. În 1918, ultimul an al stăpânirii maghiare, erau în Ardeal 322 școli primare reformate și 26 unitare; acest număr la 1920 s'a dublat, anume la 641 școli reformate și 49 unitare, adică s'au înființat 319 școli noi reformate și 23 unitare.

Spiritul acestor minorități se poate rezuma în declarația formală, făcută de episcopul Carol Nagy la 1922. către dl Colban secretarul Ligii Națiunilor, în felul următor: „Nouă nu ne trebuesc școlile statului și nu le recunoaștem de școlile noastre!“

În lumina aceasta va fi ușor a înțelege cazurile cu închiderea școlilor înșirate în notă.

Cazul celor 15 școli închise în județul Trei-scaune e cu totul altul, decât cum s'a propus Delegațiunii. Anchetetele dovedesc, că aceste școli în loc de a servi educația poporului, agitau populația. Școlile acestea erau așezate în localurile cele mai imposibile, în locuințe de crâznici ori în case țărănești cât se poate de neigienice.

Era o datorie umanitară, a pune capăt acestei stări desordonate.

Bine se observăm, că în toate aceste comune sunt școli de stat bine organizate, în cari învățământul se face ungu-rește“.

B) Reclamație.

„Se reclamă, că bisericii reformate i-s'au închis alte 50 școli sub diferite pretexte, Dăm numele comunelor ungurești, fiindcă nu cunoaștem numirea oficială a acelor. După puțină indicăm numărul ordinului ministerial de închidere“. (Urmează comunele și numerii ordinelor ministeriale).

Ad B) *Răspunsul guvernului român.*

„Fapt că aceste 50 școli s'au închis...” Urmează motivarea, mai întâi generală, în lumina celor expuse ad A), apoi motivarea specială, comună de comună, arătându-se la fiecare numărul locuitorilor după naționalitate și cauzele pentru cari s'a închis școala, arătându-se și ce școală este în comună.

Reclamație.

C.

Motivele, pe curi se bazează ordinele ministeriale la închiderea școlilor sunt:

a) insuficiența progresului în studii, a) nepredarea istoriei, geografiei, constituției și limbei române, c) aranjament defectuos, d) folosirea manualelor neaprobate de minister, e) neobservarea planului obligator edat de guvern, f) că școala nu a avut autorizație de funcționare dela guvern, g) că învățătorii n'au depus jurământul oficial, h) că salele de propunere sunt întunecoase, mici sau nesănătoase, i) că registrele nu s'au făcut în România, j) că s'au primit în școală și elevi de altă confesiune, k) că școala n'a avut drapel, l) că școala a funcționat în spirit nepatriotic — aceste motivări fac impresia, că au servit numai de pretext la închiderea școlilor.

D.

Multe edificii școlare au fost luate în folosință de stat, fără a se respecta angajamentul contractual de a se menține limba maghiară ca limbă de predare.

E.

Statul român a luat 130 edificii școlare dela bis. reform fără orice despăgubire, cu toate protestele ei.

F.

Se reclamă închiderea școlilor din Trăscău, Trăscău-Sângeorgiu și Avrămești.

Răspunsul guvernului român.

C.

Motivele înșirate pentru închiderea școlilor sunt toate reale, temeinice și au fost dovedite prin anchetele făcute de inspectorii școlari. Și nu putem înțelege, că expresia »pretext la închiderea școlii«, cum se poate aplica la circumstanțe ca acestea, când școlile n'au săli de propunere corespunzătoare, nu întrebuițează manualele aprobate de Minister, nu predau limba statului, nu respectă planurile ministeriale și desvoaltă activitate dușmănoasă statului.

D.

Inexact; dar statul are drept să înființeze paralele cursuri române.

Statul român respectă și prevederile privitoare la religia învățătorilor, ca să poată fi cantori, dar confesiunile nu-i acceptă.

E.

Acelaș răspuns ca la punctul precedent.

F.

În ele se făcea educație în spirit iredentist. N-aveau edificii nici autorizație.

G.

Se reclamă închiderea alor 16 școli r.-cat în 1923-24 și a școlii medii r.-cat, din Sighișoara în 1922.

G.

Încă nu sunt închise, ci funcționează până în prezent.

H.

Edificiul liceului catolic din *Satu-mare*, cumpărat dela statul maghiar în 1913, la 1919 l-a luat statul român fără nici o despăgubire și l-a făcut școală de fete, cu capelă ortodoxă

H.

Afacerea de cumpărare-vânzare, făcută în detrimentul statului la 1919(!), statul Român a denunțat-o; biserica să-și reclame banii plătiți.

Incolo statul face cu averea sa ce vrea.

I.

În comuna *Cornești* copiii maghiari n'au avut instrucție școlară din cauza închiderii școlii confes. Învățătorul maghiar, propus spre angajare a fost refuzat.

I.

S'au luat măsuri, ca școala de stat din *Cornești* să aibă învățator. Cel pomenit în memoriu a fost refuzat pentru că avea să propună românește și nu știa!

J.

La *Gheorgheni* (Sepsiszt-Gy.) peste 100 copii reformați au rămas fără școală din cauza închiderii școlii conf în școala de stat n'au încăput.

J.

Inexact Statul are acolo edificiu școlar încăpător cu 10 învățatori.

K.

La *Ceagz* (T. Ar.) preotul ortodox a ocupat școala unitară și locuința învățătorului, fără nici o indemnizație.

K.

Constatându-se abuzul, s'a ordonat punerea în posesie a bisericii unitare.

3. Romanizarea școlilor și învățătorilor.

Reclamație.

La acest punct Comisiunea cu o-noare observă, că membrii și funcționarii grupurilor minoritare fără excepțiune și apăsat și-au manifestat dorința de a introduce în planul de învățământ limba și istoria română.

Deci protestările împotriva amestecului în treaba școlilor confesionale nu se poate considera ca opoziție la învățarea limbei și istoriei române.

Răspunsul guvernului român.

Statul ia act cu bucurie de aceasta declarație, dar puțini dintre minoritari au dat dovadă, că de fapt sunt dispuși a învăța limba română.

Spre acest scop se acordă timp suficient, dar nu se tolerează reaua voință.

A

La școala luterană din Cluj în locul limbii maghiare s'a impus limba germană și română (ord. Min. Instr. 36210 1924). Numărul elevilor în 1923-4 a 211, între cari 194 maghiari.

A.

Introducerea limbii germane s'a făcut conform dorinții credincioșilor cari sunt germani, și la ingerința consistențului luteran din Sibiiu. Elevii încă erau germani, deși preotul Kirch-Knopf un german renegat i-a prezentat ca maghiari.

B.

S'a pretins luarea inscripției tablei de marmoră de pe frontispiciul liceului unitar din Cluj pe motivul că e în ungurește.

B.

S'a pretins luarea inscripției nu pentru că era în ungurește, ci pentru că era exclusiv în limba maghiară, nici macar o scândură cu scrisoare română.

C.

Minoritarii în funcțiuni publice, cu amenințarea concedierii, au fost siliți să-și dea copii la școlile de stat.

C.

Acuza e neprecisă. Ea nu reamintește procedeele stăpânirii maghiare, de cari statul român s'ar sfi să facă uz.

D.

La *Diciosânmărtin* (Târn. mică) și *Crăciunel* (Odorheiu) la ordinul revizorului școlar mulți părinți au fost siliți să-și dea copii la secția română a școlii. S'a constatat, că acest lucru s'a făcut cu mulți minoritari cari au nume, ce sună a românește, rum și cu țigani de origine.

D.

Nu s'au obligat maghiarii a-și da copiii la școala de stat, numai românii și aceia, a căror origine română s'a putut dovedi.

Românii au învățat dela unguri, că tendințele de desnaționalizare nu duc la nici un bine.

E.

La Crăciunel au fost amendați cu câte 30—300 Lei aceia, cari nu s'au acomodat ordinului suspomenit.

E.

Pedepsele s'au luat pentru că copiii peste tot n'au umblat la școală. Ele s'au stabilit de consiliul comunal, compus numai din maghiari.

F.

Directorul școlii medii de fete dela Oradea mare a oprit pe delegatul bisericii să propună religia la o elevă unitară, pe motivul că nu știa propune românește.

F.

Limba de propunere a școlii din chestie e română, dar afară de școală religia se poate propune în orice limbă.

G.

În Iunie 1923 subrevizorul dela Odorheiu a cerut ministrului ca în secția maghiară a școlii de stat religia să se propună românește.

G.

Afirmație imposibilă, fiindcă în secția maghiară toate studiile se propun ungurește. Sub unguri s'au practicat asemenea lucruri.

H.

În comuna *Aita mare* (Trei Scaune), cizmarul Mihail Roman, trecut în 1914 la reformați, în 1923 a fost împiedecat să-și dea copilul la secția maghiară și la preotul reformat la religie.

H.

Avem de a face cu unul din cazurile de maghiarizare forțată la începutul războiului. »Nime nu-i poate împiedeca să urmeze religia, pe care o iubesc și copiii să și-i crească conform dorinței. Pentru ce nu reclamă el?

I.

În orașul *Târgul-Mureș* limba de propunere a școlii comunale din maghiară s'a făcut română, cu ajutorul unor învățători din vechiul regat.

J.

La școala profesională din *Târgul-Mureș* s'au primit numai elevi cu limba română.

K.

Școala medie de fete a reformaților din *Turda* la 1919 a luat-o statul și i-a schimbat limba de propunere în română, concediind profesorii vechi, deși depuseseră jurământul.

L.

Noua școală ref. din *Turda* a fost autorizată numai ca școală particulară, prin ce a încetat a mai fi de ceva folos.

M.

S'a interzis folosirea cărților vechi și nu s'au îngrijit de altele noi.

N.

S'au închis multe biblioteci școlare și s'a interzis folosirea cărților maghiare.

O.

Se reclamă punerea sub sechestrul a edificiilor școlare și parohiale ale comunității reformate din *București*, cari formau averea episcopului din *Cluj*.

I.

Statificându-se școlile din *Târgul-Mureș*, statul ține secție română și maghiară, angajându-și învățătorii după cum află de bine.

J.

Elevii s'au primit pe baza unui examen, fără considerare a naționalitate. Profesorii și superiori, afară de trei, toți sunt maghiari.

K.

Statul român a primit școala respectivă ca moștenire dela statul ungar. Profesorilor de mai înainte li-s'au oferit pesturi în alte locuri, după ce aci n'au mai putut servi.

L.

A fost înființată după 1918. Descoperindu-se iregularități (cărți de propagandă din *Ungaria*), i-s'a luat dreptul de a elibera certificate valabile înaintea statului.

M.

Clasicii cari se găsesc în librăriile ardeiene, au trecut toți; direcțiunea gen. din *Cluj* a tipărit alți noi, nici cei tipăriți în străinătate n'au fost interziși.

N.

Nu se folosesc bibliotecile maghiare ale școlilor române. La cele maghiare se folosesc încă.

O.

Ele formau proprietatea bisericii ref. din *Budapesta*, deci au trebuit tratate ca avere a inamicilor.

4. Examene și diplome.

A.

Comisiunea a primit multe reclamații asupra sistemului de examinare a guvernului român, al cărui scop e a face imposibilă viața școlilor minoritare. Personalul didactic a fost supus

A.

Reclamațiile sunt tendențioase. Statul n'are scopuri deghizate. Elevii se examinează în limba în care li s'a propus.

Ce privește personalul didactic, sta-

la examene nu numai din limba, ci și din istoria, geografia și constituția română.

B.

Examenele sunt împreunate cu cheltuieli mari (călătorii la orașe îndepărtate, plătirea supleanților).

C.

Școala secundară ref. din *Uioara* în 1923 a fost lipsită de dreptul de publicitate, elevii au trebuit să dea examen la școala de stat, în românește.

D.

Ordinul Min. 58.886 1924 prevede, că examenele de absolvire ale liceului se dau din toate studiile românește, cu toate că, conform unui ordin de mai înainte, numai din acele studii se dă examenul românește, cari s'au predat în limba română.

E.

În urma unui ordin al dlui Ioachim Nestor revizor școlar al jud. Odorhei, copiii tuturor școalelor din județ au trebuit să plătească câte 50 lei taxă de examen

tu are tot dreptul să le ceară cunoștința limbei, a istoriei, geografiei și constituției țării.

B.

Statul a aranjat cursuri gratuite cu întreținerea completă, în timpul vacanțelor, cheltuind dela sine 2 milioane.

C.

Inexact, copiii au dat examen în limba de propunere, numai tema în scris au făcut-o în românește, cu subiect ales de ei. Rezultatul a fost mulțumitor.

D.

La aceasta reclamație guvernul român n'a dat nici un răspuns

E.

Cât ce s'a aflat, s'a interzis încasarea acestei taxe, iar sumele plătile s'au restituit, ori s'au dat fondurilor școlare.

5. Alte reclamații școlare.

A.

Se reclamă rechiziționarea de către cfr., pentru o chirie ridicolă, a edificiului școalei de fete a unitarilor din *Cluj*. Aceasta a trebuit să treacă în un apartament al Institutului Teologic, (lucru absolut imposibil), dar acum statul vine și o amenință, că nu-i mai permite să stea acolo! -- Comisiunea găsește că acesta și asemenea cazuri sunt grave.

B.

S'a rechiziționat pentru cfr. edificiul școalei de fete a reformaților din *Cluj*. Acum școala, în lipsă de local, e amenințată cu desființare.

A.

Informația e tendențioasă. Unitarii au la *Cluj* un edificiu admirabil. În aceasta e teologia cu seminarul, liceul și școala de fete. Readucerea școlii în edificiul vechiu s'a intenționat numai după rechiziționarea aceluia de către cfr

B.

Școala a fost înființată la 1920, edificiul din chestie a fost cumpărat dela Reuniunea învățătorilor din *Cluj*, dar legitimitatea cumpărării a fost discutată deja de guvernul maghiar așa că edificiul nu a trecut niciodată în posesia reformaților.

C.

Se reclamă rechiziționare edificiului liceului ref. »Kun« din *Orăștie* și luarea dreptului de publicitate. Comisiunea face observări grave în legătură cu acest caz.

C.

Inexact. »Colegiul — Kun« din Orăștie și are edificiul admirabil, nu mai cel vechiu a fost rechiziționat. Dreptul de publicitate i-s'a luat din cauza nivelului scăzut al învățământului.

D.

La *Zelău* (Sălaj) profesorul de limba română dela școala ref. a fost lipsit de serviciu pentru că era de origine maghiară.

D.

D-lui Solymos i-s'a denegat autorizația nu pentru că era ungar, ci pentru că nu cunoștea limba în mod suficient.

E.

Tot la *Zelău* personalul didactic a fost amendat pentru folosirea cărților neautorizate, deși primise autorizație la folosirea lor.

E.

N'au fost amendați, ci numai admoniați.

F.

Primpretorul din *Tășnad* a împiedecat alegerea de cantor reformat la *Socaciu*.

F.

Alegerea a împiedecat-o împrejurarea, că era dușmănie între doi învățători, dintre cari unul s'a adresat primpretorului, ca să nu permită alegerea în școală.

G.

Pentru elevii ref. dela școala secundară din *Uioara* nu s'a permis, numai 1 oră de religie la săptămână.

G.

S'a făcut în baza bugetului general, care prevede 1 oră la 20 elevi.

H.

Populației din *Belini* (Trei-Scaune) i-s'a impus zidirea unei noi școli, deși are școală cu edificiu absolut corespunzător. Se îngreunează populația, ca să nu-și poată susține școala sa confesională.

H.

Construirea noului edificiu școlar s'a impus pentru cătunul *Valea Belinului*, îndepărtat de comună

Dr. NICOLAE BRÎNZEU.

Capodopera lui Dumnezeu.

— Meditație euharistică. —

1. Adorare.

Inchină-te puterii dumnezeiești alui Isus, care — spre a-și desvolta în plină măsură atotputernicia — îngrămădește la așezarea sfintei Euharistii minunile cele mai de mirat.

Prefacerea e capodopera, care întrece oricare din minuni și în oare care înțeles cuprinde tot, ce a săvârșit atotputernicia dumnezească. Un cuvânt al său preface pâinea și vinul în trupul și sângele lui Isus Hristos. Această faptă după mărimea sa egală cu *creațiunea*, când substanța întreagă a două materii dispăre, înceată a mai fi. Ei, la nimicirea unei ființe trebuie chiar așa putere ca și la crearea ei, ba Dumnezeu trebuie să-și facă silă »supra înclinării sale naturale, pentru că e cu mult mai înclinat *a da ființă*, decât *a o lua*. Iar minunea minunilor este, că substanța pâinei, nici nu se nimiceste, ci se preschimbă, se transubstanțiază, se preface în substanța trupului dumnezeesc. Mai încolo formele pâinii și ale vinului rămân în starea lor originală: rămâne gustul, culoarea, forma externă, ba și greutatea de mai înainte. Aceasta e o minune nouă, pentru că acestea forme după legile naturii nu pot exista fără să le poarte și țină ceva substanță, ca bază naturală a lor. Trupul Domnului însă nici de cum nu le poate servi de astfel de substanță, de oarece nici forma, nici culoarea nici altă însușire senzibilă a lui nu sunt identice cu *agnețu!* Așadar cine susține aceste forme, cari plutesc deasupra legii nimicirii, cari deoparte nu pot susta *prin sine*, de alta nici trupul lui Isus nu le poartă? *Atotputernicia lui Dumnezeu*. Când a așezat Isus sacramentul s. Euharistii, el era de 33 de ani, deci deplin dezvoltat, statură corăspunzătoare, cu membre tari, elastice, cu față nobilă, în general desăvârșit ca omul cel dintâiu. Acum omenirea lui Isus deodată se restrânge la un singur punct,

nu-și păstrează mai mult nici extenziunea, nici forma, nici greutatea; toate acestea dispar și înaintea ochilor noștri se prezintă numai vâul formei pâinii, ca un monument. Cine a produs în trupul lui Isus Hristos acest efect surprinzător? *Mâna celui Atotputernic*. Și în mica părticică a pâinii consacrate, pe care mâna noastră împărți nu o poate, nici ochiul nostru să o observe, Mântuitorul își continuă viața cu trăsăturile proporționate, deplin dezvoltate ale trupului, cu membrele sale, cu fizionomia sa plăcută, cu sfânta sa inimă, ale cărei bătăi le iuștește iubirea noastră, iar răceala noastră le încetinează. Care-i mâna, care face minuni așa de admirabile și la aparență atât de perfect contrari? *Mâna D-zeului celui atotputernic*. Fiindcă iubirea veșnică își află marea bucurie în această operă vrednică de adorat, de aceea Cel atotputernic o continuă dela Cina de pe urmă peste veacuri, alegând dintre oameni slugi nemernice, cărora le încredințează cheile mistice, cari duc la El. De-atunci încep și împlinesc miile de preoți aceste lucrări miraculoase și neexplicabile, și încă ușor, într'un mod foarte simplu, numai prin rostirea lină a câtorva cuvinte. Este cineva, care să înțeleagă această neîncetată lucrare a atotputerniciei dumnezeiești, care schimbă pământul nostru într'un loc de nenumărate minuni? Este cineva, să se închine Lui, plin de temere sfântă, și să-L preamărească pe El, care stă așa aproape de noi, totdeauna cu noi? El face aceste minuni în calea vieții noastre, la tot pasul, iar noi înaintăm alături de ele nepăsători și tocmai așa de puțin le dăm atențiune, cum nu dau nepricepuții covorului de aur, pe care calcă, deși plătește cât o țară.

Mă închin Ție, atotputernice Isuse! S. Cuminecătură e cea mai sublimă operă a ta. Numai Tu ai putut-o rândui, și Tu o poți susține. Căci știu, că toate sunt cu puțință dorinței inimei tale. Și eu cred bucuros toate minunile concentrate în această *taină* pe urma rânduiei tale.

2. Mulțumită.

Dă mulțumită *înțelepciunii* dumnezeiești, pentru că și-a luat așa bogată parte în așezarea sfintei Cuminecături. Socotește și minunatele mijloace auxiliare, folosite și aplicate. Cumpănește, cu ce adâncă și totuși delicată atențiune a lucrat, ca s. Cuminecătură să fie potrivită lipsurilor noastre și în a-

ceeși vreme să fie factor principal în iubirea dumnezească și în condescendența față de oameni.

Noi simțim lipsa, ca Dumnezeu deoparte să ne fie prezent în mod simțit, iar de altă parte în mod spiritual, să fie accesibil, dar totodată și ascuns; simțit, pentru că sufletul închis în legăturile trupului nu vede, decât prin ferestrele simțurilor; ascuns, pentru că credința se întărește prin vălul imperceptibilului. Partea tainei supusă simțirii ne sprijinește credința, iar partea ce întrece simțirile ascunde strălucirea și demnitatea trupului lui Hristos chiar și prin această invențiozitate a înțelepciunii vedem și știm, unde este, ne apropiem de el fără frică și fără îndoială și totuși nu-l vedem, ca credința noastră să rămână pururea trează, iar iubirea noastră, încurajată prin vălul acoperitor al formei pâinii, să continue cu Isus o prietenie confidențială și o conversație intimă. Apoi, pentru că prin gustarea din pomul cel oprit am pierdut viața supranaturală, acum când am recâștigat-o, e lipsă de o mâncare dumnezească, să o susțină în noi. Pentru aceasta înțelepciunea dumnezeiască a pus propria sa viață în trupul lui Isus, iar acesta l-a ascuns sub forma unei părțicele de pâine, ca să-l putem primi în lăuntrul nostru, fără repulziunea, ce natural s'ar destepa în noi, dacă am vedea carnea vie și totodată să nu ne îngrozim, la descoperirea măririi lui Isus.

În urmă era potrivit ca toți oamenii să fie părtași în fericirea gustată de apostoli la Cina de pe urmă, pentru că demnitatea și lipsa sufletească a fiecărui om esențial e identică. Și cu adevărat înțelepciunea dumnezească în s. Cuminicătură a mai făcut două minuni, adică *perpetuarea* și *înmulțirea*, ca ea *tuturor, în toată ziua și în tot locul* până la capătul lumii, să poată întinde nutrămint și mângăiere. Făcutute-ai om, *veșnică înțelepciune*, care ai pus s. Cuminicătură în așa unită conglăsuire cu natura și cu nevoile noastre, pe cum e de vrednic de iubire spiritul tău, că pentru dragostea către noi pregătești această pâine cerească, plină de toată dulceața! Pentru mine ai făcut-o și încă așa de corăspunzător, cât nu-mi pot închipi ceva mai accesibil iubirii mele ori mai corăspunzător credinței mele, nici mai adecvat scăderilor mele și totuși atât de compatibil cu demnitatea ta.

Fii deci în veci lăudată, preamărită și răsplătită cu mulțumită, înțelepciune nespuse de vrednică de iubire! Cu adevărat, Tu ești însași Euharistia, însași „mulțumita” și așa vii la noi în mana dulce a sacramentului.

3. Impăcare.

Cumpănește partea de milă dumnezească în așezarea sf. Cuminecături. Mila aceasta a făcut, ca s. Cuminecătură să fie pururea împăcare și iertare pentru toate păcatele lumii. Adevărat, că Isus prin moartea sa de pe cruce a triumfat deplin asupra păcatului, dar, durere, păcatul totuși se lățește mai departe, nu era just, să se continue și moartea lui Isus, ca să perzecute păcatul în măsura, în care-l facem? De aceea îndurarea dumnezească a făcut s. Cuminecătură nu numai sacrament, ci și jertfă. A ascuns în ea toată satisfacerea și tot meritul său, toată puterea morții sale de pe cruce, ca prin înnoirea ei zilnică lumea să se poată curăți neîncetat în sângele ispășitor alui Isus Hristos. O, îndurare, cum dorești tu a ierta! Așa i, că era de lipsă să se facă posibil fiecărui suflet să se apropie de Golgota, ca să-și spele curat haina în sângele mielului, ca să scoată mântuire din isvorul binecuvântării și să fie deplin părtaș la jertfa lui Isus. Ori, n'a fost oare în mod hotărit de lipsă prigonirea păcatului până în ascunzișurile cele mai adânci ale trupului și sufletului fiecărui om, ca trupul nepătat al mielului să curățe rănilor trupului nostru, iar sângele lui nevinovat să stingă văpaia primejdioasă a sângelui nostru corupt?

Cu adevărat *Indurarea* a păstrat și în trupul înviat alui Isus mântuitoarea putere care era în trupul jertfit pe cruce; de aceea trupul lui Isus în s. Cuminecare ne este balsam și medicament neprețuit. Abia se sălășluiește întru noi sub forma pâinii, și se și începe lucrarea-i de stingere și vindecare. Nu-i scapă din vedere nici rană, nici boală, ori aparență de durere, ce ar fi lăsat păcatul în sufletul nostru. *Indurare*, cu câtă grije umbli după vindecarea noastră! Asemenea, oare n'a fost absolut de lipsă, ca omul păcătos și cerbicos să știe, că are un preot nevinovat și sfânt, care prin ruga sa departă dela el fulgerețe dreptății dumnezești, care — fiind curat — n'are nevoie de iertare și pentru aceea, ziua-noaptea, își poate ridica pentru el la cer cuvântul vrednicilor sale, al sângelui vărsat de bunăvoie? *Indurarea* cu adevărat și-a pus pe cel mai mare preot și pe atotputernicul său mijlocitor de strajă neadormită în fiecare chivot cu îndrumarea, ca să nu înceteze a purta grijea afacerilor noastre și mai bine să sufere batjocură, rane, ba chiar și moarte, decât să părăsească locul de

pază, ce i-s'a încredințat, cetățuia mântuirii noastre, care este acoperemânt lumii și asigură comunicarea cu Dumnezeu. Și Isus nu se retrage de la împlinirea încredințării primite. Iar lumea trăiește și răbdarea lui Dumnezeu nu se găte. O, îndurare dumnezească, cât ai stăruit, *ca să nu trebuiască să pe- depsești!* Acum mă alătur cu bucurie la planurile tale, la jertfa sfântului altar, ca împreună cu tine, Arhiereul din chivot, s'aduc ispășire și să cer iertare pentru mine și pentru frații mei. O, preaindurate Dumnezeule, sfințește-mă prin primirea zilnică a acestei sfinte pâni mântuitoare!

4. Cerere.

Iar acum deschide-ți ochii sufletului și te minunează de *dărnicia* lui Dumnezeu, care în s. Cuminecătură aproape se exauriază.

„*Deschisi mânil tale, Doamne, zice profetul — și se umple toată făptura de binecuvântarea ta*“. Această binecuvântare se împlinește minunat în pânea consacrată de Isus la Cina de pe urmă, iar de preot pe altar, pentru că Dumnezeu în dărnicia sa o împarte cu mână largă. „*Luafi, mâncați... Beți dintru acesta toți*“. Bunătatea Domnului, strălucitoare în toate lucrările sale, aici întrece orice margini. *Luafi... toți! în tot locul! în toată siua!*

Dar, dacă Dumnezeu se dă astfel pe sine, ce nu ne-ar da împreună cu sine? Doar bunuri cerești, dumnezești? În s. Cuminecătură primim înșasi Dumnezeirea! Doar bunuri sufletești nu? D'apoi în acest sacrament trăiește sufletul lui Isus! Oftează trupul tău întregitate, putere și curăție? În s. Cuminecătură luăm trupul Domnului. El ne este sprijin în cauzele noastre. Ne dă pânea de toate zilele. Ne dă câștig în întreprinderi și plată pentru munca noastră. Ne exoperează toate mijloacele, bunurile și comorile ascunse în inima lui. Oare e capabil a ne refuza puținul, cel ce împarte prețuri nemărginite? Și aceste comori, scumpeturi și haruri nu le îmbie numai aci și acum, ci neîncetat și nu respinge nici pe cei ce abuzează de ele.

Le îmbie neîncetat, tuturor. Și cu ce preț? O sinceră dorire, o privire duioasă către chivot e de ajuns, ca să se împlinească lipsele noastre și să se departe necazul. „*Veniți*

toți, și voi, cari n'aveți nici aur, nici argint, îngrămădiți-vă și luați fără preț, în cinste, mâncați, beți, adăpați-vă, iubiiții mei!" O, mângăitoare generozitate alui Dumnezeu, care te silești a mă încărca cu binefacerile tale, cașicum ai vrea să sucomb sub greutatea lor! De acum voiu fi cu încredere sinceră față de tine! Nu mă mai clătîn, nici nu pun hotar cererilor mele, după cum — durere — abia au hotar scăderile și slăbiciunile mele! Lasă-mă, ca de azi încolo să mă țin și eu de săracii, cari își ridică ochii spre Tine cu atâta nai-vitate și încredere! Dă-mi, mie și tuturor, la vreme potrivită, pânea de lipsă! O, dă-mi lumină, putere, dispoziție voioasă și răbdare, împăcare cu voia ta și umilință! Aceste sunt pânea mea! Dă-mi sănătate trupului și sufletului, și toate, de câte, pe lângă aceste, mai am nevoie, azi, ori mâne și până la ziua vederii Tale în ceruri! Dă-mi-le aceste toate, preagrațios și generos, mie și tuturor celor ai mei. Ține-le aceste pururea pentru noi, ca în ceasul lipsei și al primejdiei să le avem drept putere și biruință în s. Cuminecătură, în care tronezi Tu, și unde Te pot găsi pururea, o în veci adorabilă *Dărnicie*.

ARITON M. POPA.

Este ușor să fim eroici și generoși într'un anumit moment; ceeace costă e să fim statornici și credincioși.

Massillon.

Marea ducesă

Maria Adelaida de Luxemburg.

Muri anul trecut abia în vârstă de 30 ani. O scurtă mențiune de deces în presă, urmată ici-colo de o scurtă notiță, fu totul. Luată în vârtejul formidabilului uragan care trebuia să sfarme un șir întreg de tronuri, aruncată ea însași la pământ, lumea nu putea să-i acorde atenția, nu e obiceiul ei să o facă pentru cei zdrobiți de nenoroc. Istoria îi va face dreptate pentru idealul nobil pe care-l avea ca scop pe tron și pentru curajul neclintit pe care-l puse spre al urmări ca și pentru virtuțile pe cari le arată în retragerea prematură unde nenorocirea o cufundă fără veste.

Vom evoca în trăsături mari această figură de suverană nefericită și de mare creștină.

Copilăria. Formată din cea mai fragedă vârstă la practica virtuților, dăruită cu un spirit serios și gânditor Maria Adelaida concepu de cu vreme un viu dispreț pentru plăcerile lumii și-și deslipi curând inima de ele. În palatul unde își trăi copilăria, ducea o viață simplă și retrasă, consacrandu-și momentele de libertate cercetării săracilor și altor opere de caritate; neapărând la serbările curții, decât atunci când prezența sa era de strică necesitate. Își închinase Domnului verguria, și era hotărâtă să zică lumii un adio definitiv. Dumnezeu însă o destinase, să-și deprindă pe tron mai întâi, nu în mânăstire, virtuțile cu cari *El* îi împodobise sufletul.

Suverana În 12 Iunie 1912 prin jocul legilor constituționale, coroana de mare ducesă domnitoare veni să-i înconjoare fruntea. Nu fără o intimă repulsiune îmbrățișase o astfel de perspectivă, de departe: mult timp se temuse de această eventualitate.

Dar când aceia cari aveau direcțiunea sufletului său îi prezentară măreția și importanța lucrului, se gândi, că, suverană, ar putea eventual servi mai bine interesele lui Dumne-

zeu, decât într'o mănăstire. Și se decise să încerce ca la noroc. Acesta fu unicul motiv, că primi coroană. De altfel voința Domnului părea evidentă.

Pe atunci situația politico-religioasă era destul de tulbură în marele ducat de Luxemburg. De mulți ani, o activă propagandă a francmasoneriei, care poședa o puternică organizație, reușise să strecoare spiritul anticreștin în marele corp al țării, în cele două camere și până în sânul guvernului. Fără o mână fermă la cârmă se putea prevedea că în scurt timp avea să troneze domnia absolută, dictatorială francmasonă.

Era apoi nevoie, de un spirit simplu și drept, care să nu se încurce în socotelile și neînțelegerile politice, ci să-și caute inspirația în dreptatea lui Dumnezeu și să o urmărească orbește. Rol greu, în care au căzut cei tari și puternici.

Ea răsturnă obstacolele toate și croi calea, pe care alții vor trece în sfârșit după ea ușor. Maria Adelaida nu se îndoii, era femeia pe care Providența o alesese pentru a juca acest rol. Ea dădu prima probă în însăși ziua urcării sale pe tron. Președintele consiliului pretinse, în mesajul ducal, ca contrar obiceiului străvechiu, să se lase în tăcere numele lui Dumnezeu. Marea ducesă, informată mai înainte, nu lipsi dela datorință. Iși făcu observațiile sale președintelui și declară categoric că ea nu se va prezenta la ședință, atâta, cât drepturile lui Dumnezeu nu vor fi lămurit proclamate în mesaj. Dacă inimicii religiei pentru atacul lor contrară la slăbiciunea și in experiența ținerii suverane, fură în ziua aceea cumpăt desamăgiți. Din acest moment îi și jurară o ură fără iertare, de atunci datează și clocirea conjurației pentru detronare.

Crestina. Modul său de purtare, ca o călugăriță încoronată, neînduplecarea sa în toate chestiunile cari atingeau, de aproape sau de departe, credința, zelul său luptător pentru cauza sfântă, trezeau în fiecare zi spumoase și turburate violențe în atitudini.

Marea ducesă era în fiecare dimineață la biserica Părinților Redemptoriști, ascultând liturghia și primind sfânta Cuminecătură. Și acolo se vedea amestecată cu restul popoului. Nici un loc rezervat. Primul scaun liber, prima bancă neocupată îi era bună. Acestea pentru că „întreg sufletul Mariei Adelaida — scria *Luxemburger Wort* a doua zi după moartea sa — era îndreptat spre Dumnezeu.“

„Pentru mai marea mărire a lui Dumnezeu” era cuvântul său favorit atât în orele de succes cât și în celea de luptă și părăsire. De birou îi era atârnată, într’un modest cadru, o imagine a Inimei Sfinte a lui Isus. În fiecare din dificultățile sale, obișnuia să-și opriască îndelung privirea pe rănile sacre amestecate cu sânge.

Inima ei ardea cași a lui, plină de dragoste pentru sufletul fraților săi cași a lui, implora numai să o ajute, ca să-și poarte crucea cu curaj cași el.

Nu avea oare dreptate? Nu este și *El* rege? Nu trebuie să domniască *El* în familie, în societate, cași în sufletele indivizilor. Fără să se neliniștească de strigătele furioase, de nemulțumirile, de amenințările cari îi întâmpinau gestul, Maria Adelaida, se decide să întroneze solemn în marele palat ducal domnia Inimei Sfinte a lui Isus. Regii de pe pământ nu sunt decât sub ordinele lui. Ei nu trebuie să guverneze decât pentru unul singur, pentru Acela carele îi stăpânește și pe ei și căruia toți îi sunt simpli reprezentanți este regele Hristos. Aceasta era sublima lecție ce isbucni triumfând din castelul din Luxemburg în dimineața zilei de 4 Maiu 1917, pe când marea ducesă înconjurată de familia sa și de toți demnitarii și servitorii săi, în sala mare a palatului, proclama solemn domnia lui Isus peste casa sa — care se întinde până la marginile țării sale — și astfel îi reda omagiile datorite.

Luptele. Căderea. Ca să treacă prin ochiurile strâmte ale rețelei de intrigi și curse înodate de dușmani împrejurul tinerei suverane, pentru a calma fureberia pe care o perfidă exploatare a gândirii și actelor sale, o ridică în națiune, trebuia nimic mai puțin decât destoinicia celor umblați în ale politicii, în tot casul experiența oamenilor și a lucrurilor, o clară vedere a situației în groaznica furtună care bântuia peste lume.

Ori, Maria-Adelaida nu cunoștea decât o știință, aceea a lui Isus cel răstignit, nu știa decât o voce pentru a conduce la el pe scumpii și iubiții supuși, aceea care ignorează cotiturile prudenței omenești și merge direct la țintă.

Aceasta de sigur îi constituia o suficientă armură pe terenul apărării religioase. Așa în lupta uriașă pe care avu a o susține pentru integritatea școalei catolice, arma sa de apărare, toată tactica sa consta din aceste două cuvinte, traducere fidelă a țintutei apostolilor: — „Nu pot”. În zadar franc-

masonii și falșii liberali o asaltau din toate părțile, răspândind cu mână largă scrieri defaimatoare, acușări miacinoase vărsând ură, înzadar, deputați, miniștri, profesori veniră ai face plecate dojeni, căutând să-i cumpănească voința pentru a o sili la învocală, înzadar se amenință cu retragerea întregului cabinet, și se agita înaintea ochilor săi spectrul revoluției gata să se abată peste palatul regal. Ea rămase neclintită.

Și fu un spectacol măreț cum această tineră suverană, răzimată numai pe credință, ținea cap tuturor elementelor pornite contra sa, și prin tăria sa liniștită reducându-i la tăcere, cum se retrag valurile furioase, turbate apoi zdrobite de un stăvilar neînvinș.

Pe terenul intereselor temporale, încrederea în Dumnezeu și rugăciunea nu sunt o garanție de succes dacă ele nu au la bază și o intuiție clară precum și o cunoștință aprofundată în afaceri. Ori, se pare, că din acest punct de vedere luarea aminte a marei ducese a fost mai mult decât odată surprinsă, mai ales într'o împrejurare gravă care a fost apoi cauza fatală și definitivă a pierderii ei. Greșala ireparabilă a marei ducese a fost primirea împăratului Germaniei Wilhelm II pe pământul marelui ducat de Luxemburg. Se știe că în tot timpul șederii lui aici, locul la palatul suveranei, fiind primit cu toate onorurile princiare.

Maria Adelaida și-ar fi putut limita considerațiile față de împărat, mai mult suferindu-i prezența, pe care trebuia s'o simtă umilitoare și sfidătoare pentru ea și pentru mica sa națiune? Ar fi trebuit să schițeze gestul nobilei Belgiei prin o protestare solemnă, dacă nu chiar cu forța armată, văzându-și manifestul anterior neputincios; ar fi trebuit să dea limpede expresie indignării sale, aflându-se ca și Belgia în aceeași situație de teritor ocupat brutal.

Atitudinea sa, după cât se pare, binevoitoare imperiilor centrale, jigni violent întreg poporul din Luxemburg și îl înstrăină mai radical de ea, decum fusese în stare să o facă până atunci mulțimea calomniilor de cari inimizii săi nu iau rămas datori. Căci cetățeanul Luxemburgului, deși la hotarele Germaniei și sub influența imediată a spiritului de peste Rin, păstrează o mentalitate și aspirațiuni franceze, cari întrețin o cultură foarte înrudită cu cea galică. El iubește lumina, cumpătul, dreptatea metodei franceze așa de deosebită de metoda germană, e fermecat de idealurile Franței și de ecou-

rile libertății, pe care frământările revoluțiilor o leagă de pă-mântul francez. Să mai adăogăm că el este în acelaș timp catolic, deci și în comunitate de credință cu Franța. Astfel dela începutul ostilităților până la sfârșit Luxemburgul a ră-mas atașat sufletește antantei. Aceste fibre vitale Maria Adelaida nu fu în stare să le discearnă dela început la su-pușii săi.

Apoi originile sale vechi germane, simpatiile de familie pentru Hohenzollerni o predispuneau să calce pe urmele lor, slăbind în ea simțul dreptății și al bunului simț. Iată ce su-pușii nu-i iertară niciodată.

Inzadar dădu ea dovadă în timpul războiului de o ge-nerositate și de un devotament admirabil, construind spitale pentru soldații răniți, fără deosebire de naționalitate, jertfin-du-se pe sine până la risipă la căpătâiul lor. Inzadar își isto-via toate forțele spre a pune stavilă mizeriei pe care războiul mondial o întrodusese prin contralovitură în țara sa, înființând cantine și „supe populare“, ajutând ea însași personal la pre-gătirea și servitul lor, lausând prin tineretul școlar, subscrip-țiuni pentru copiii familiilor sărace, pe cari îi primi, în colonii de vacanțe în castelul său din Waldferdnigen. Către sfârșitul războiului francmasonii și ultra liberalii reluară lupta în contra ei și acum le era ușor. Rând pe rând, părăsită de cei mai fideli dintre sprijinatorii săi, marea ducasă se găsi în fața unei astfel de opoziții încât i-se păru, că vede într'însa o in-dicațiune a Providenței. Și cum nu primise tronul decât pen-tru a împlini voința divină, lucrând pentru binele supușilor săi se hotărî să-l coboare spre a îndeplini aceeași voință di-vină, nevoind să fie un obstacol la fericirea țării sale.

„Mă învoesc să fiu eu aruncată în mare, spre a potoli furtuna“ scria ea după profetul Iona.

Cu o mână fermă își semnă abdicarea și trecu frânelor conducerii în mâinile iubitei sale surori Charlotta, fericită de a se simți liberă în sfârșit și de a-și putea relua visul pri-milor săi ani. La 28 Ianuarie adresă poporului un cuvânt de bun rămas pe care-l termina: „La dorințele mele cele mai sincere pentru viitorul țării noastre, voi adăoga această ul-timă rugămintă: păziți cu fidelitate tradițiile voastre vechi, fiți fii devotați ai sfintei biserici catolice, rămâneți totdeauna sinceri și liberi cetățeni ai Luxemburgului.

Carmelitana. Respinsă de supușii săi, sângerând de loviturile pe cari i-le dase perfidia și ticăloșia, uneori chiar, bunăcredința, Maria Adelaida, se reîntoarce către locul primelor sale aspirațiuni.

În mânăstirea carmelitanelor voia să se odihnească de o lume a cărei vanitate o întrezărise înainte de încoronare, fără să cunoască însă pe atunci toate puterile răului, pe care experiența venia acum să i-le descopere. Ispășia și se ruga pentru inamicii săi, ca Mântuitorului pe cruce, continuând în tăcerea retragerii, prin mortificații și rugăciune să facă bine poporului ingratar dar foarte iubit, binele pe care nu-l putuse urmări de pe tron.

La 14 Septembrie 1920 porțile mânăstirii Carmelitanelor din Modena se închiseră înapoia suveranei căzute. Și acum o nouă încercare! De constituție delicată, grelele griji ale conducerii, împreunate cu loviturile venite dela inamicii îi irosiră forțele și-i ruinară sănătatea. Se observă curând, că nu avea să poată suporta mult timp severitățile ordinului. Aceasta fu pentru ea o durere cu mult mai grea decât toate celelalte. Așa că după ce zisese un adio pentru totdeauna acestei lumi rele care nu-i dăduse decât întristări, trebuia totuș să se reîntoarcă la ea, pentru restul zilelor sale, privitoare din nou a absurdităților și a tuturor minciunilor pământești. Nici când un sacrificiu n'a fost mai penibil decât acesta. Însă trecerea sa prin mânăstire lăsă urme, cari nu se șterg curând, cum rămâne parfumul și trăește încă, după floarea s'a rupt. În special spiritul său de umilință, copiat până la identitate, după modelele cele mai perfecte ale sfinților, a rămas ca o amintire neprețuită între zidurile fecioarelor din Modena. Se devotase cu toată râvna la lucrurile cele mai grele și mai respingătoare ale casei, scria superioara mânăstirii a doua zi după depărtarea sa, de s'ar fi putut crede, că i-au fost, toată viața, ocupațiunea obișnuită, dacă deosebirea de limbă și de maniere nu iar fi tradat nobleța originii“.

La micile suvori ale săracilor. La ieșirea din mânăstirea din Modena fosta mare ducesă merse să petreacă câteva luni în Toscana, la prieteni ai familiei.

Dar nostalgia vieții religioase, îi mări repulsiunea pentru viața mondenă obsedându-i violent sufletul, încât voi să încerce o nouă experiență.

Dacă severitățile Carmelului îi erau interzise erau alte forme de viață monahală mai puțin riguroase cărora le-ar fi putut, poate, rezista sănătatea sa. Iși închipuia, că se vede îmbrăcată cu haina de „mică soră a săracilor“ mergând din poartă în poartă, întinzând mâna pentru săraci..

Încercările îi fură zadarnice și atunci înțelese că Dumnezeu nu o voia călugăriță. Câtce își recapătă puțin forțele se duse la Roma unde avu o convorbire cu Sfântul Părinte. După această vizită la Vatican, întărită și însuflețită de aprobarea Papi, o vedem alegându-și un fel de viață, în care se arăta o sete de umilire și de uitare, așa cum istoria a dat puține exemple. Neputând să ia loc printre „*Micile surori ale săracilor*“ făcu să fie primită în azilul lor printre pensionare, confundată cu ele, pentru a le trăi viața. Înainte de toate ea voî să se despoaie de tot ceea ce posedea. Cum ar fi devenit într'adevăr una dintre aceste sărace, cu cari venia în contact în toate zilele, dacă ar fi păstrat chiar ceea ce o deferența?

În celula sa de mică pensionară, cu un mobilier sărăcăcios, simția o mare plăcere cugetându-se, că deși locuise în lume nu fusese mai puțin decât aceia cari au părăsit-o, rămânând o simplă supusă a Providenței lui Dumnezeu. În noua sa situație nu rămase neactivă, ajută, atât cât îi permiteau puterile, la diferitele lucruri ale casei, preferind totdeauna pe cele mai neplăcute. Serviciile umile, cărora nimeni nu le da atenție, lucrurile caritabile neobservate o găsiu totdeauna gata, erau partea ei.

Iarna, când bătrânii săraci tremurau de frig în sala lor neîncălzită din lipsă de combustibil, o puteai vedea plecând pe străzile Romei, apoi întorcându-se purtând pe umeri o legătură de lemne ori de crengi uscate.

În haina de stofă ordinară albastră, sub povara de nevoie, cine ar fi crezut că se ascunde fosta mare ducesă Maria Adelaide de Luxemburg?!

S'ar părea însă, că Dumnezeu nu voia să-i lase nici un moment de odihnă. Pe când credea că în sfârșit și-a găsit refugiul definitiv, o redeșteptare bruscă a boalei sale o readuse la realitatea suferințelor fiilor lui Dumnezeu.

Climatul debilitant al Romei îi măcinase trupul și așa destul de slăbit. Febra nu o mai părăsia. Numai aerul țării natale i-ar mai fi putut coborî temperatura. Pe deasupra

mama sa de mult timp o chema lângă ea. Gândul de a vedea această față iubită, bucuria de a-și vărsa după o lungă despărțire, toată munca în inima mamei, fură o dulce ușurare în imensa mâhnire ce o copleșea, trebuind să-și părăsească iubitul său azil. Sacrificiul însă nu fu mai puțin simțit nici acum, după atâtea altele; ea-l aduce, la picioarele Domnului, cu aceste cuvinte ale lui Isus: „Părinte Sfinte, facă-se voia ta, nu a mea!“

Sub influența aerului natal și în atmosfera de iubire pe care i-o crea afecțiunea iubitei sale mame, Maria Adelaida, părea, că revine la viață. Dar deodată cu forțele ce-i reveniau se deștepta și nevoia de a-i-se jertfi mai mult lui Dumnezeu.

Nu departe de castelul familiar, *Surorile Crucii Roșii* țineau o casă de sănătate și diverse spitaluri la Rhinen, la Isarfloden. De mai multe ori pe săptămână mergea la unul sau la altul dintre aceste stabilimente, ajutând la pansatul rănilor, la îngrijirea infirmilor.

Atât însă nu-i satisfăcea ze'ul.

Spre a se apropia mai mult de bolnavi, și spre a le da odată cu îngrijirile trupului întărire cu vorbă bună, care înalță și îndreaptă spre Dumnezeu, se hotărî să ia diploma de ingineră. Se puse din nou la studiu și simplu ca și mergând la o datorie, ce se înțelegea dela sine, fără să se rușineze, fără să se fâlească, ocupă la etatea de 29 ani, băncile școlii, în rând cu toate fetele din popor, ca să-și prepare examenele.

Moartea. Atâtea oboseli venite pe neașteptate după sdruncinările precedente trebuia să-i dea gata organismul slab. La capătul forțelor, se văzu în curând obligată să înceteze cu drumurile de caritate, mai lăncezi câteva zile, apoi căzu doborâtă pe patul de suferințe, de pe care nu avea să se mai ridice. Înțelese; că nu i-se mai cerea ca până acum sacrificiul voinței proprii, ci sacrificiul vieții. Răspunse îndată și din tot sufletul prin o acceptare bucuroasă ce se asemăna mai mult cu un act de recunoștință decât cu unul de renunțare.

Apoi își așteaptă ziua morții cum așteaptă o logodnică ziua cununiei, nerăbdătoare, să meargă la mirele său din cer și să se odihnească la inima lui. Își suporta durerile cu un curaj admirabil. Adunând apoi, ca într'un mănunchiu toate frământările trecutului, le alătură suferințelor prezente și le

puse la picioarele lui Isus pe cruce ca pe-o jertfă pentru mântuirea sa și a poporului său. Oferindu-se astfel Domnului se simțea minunat susținută prin contemplarea marelui crucifix de fildes fixat înaintea ei, de pe care nu-și deslipia privirea. Sfânta cuminecare o primia în fiecare zi. O chinuia însă un gând, ca un spine în suflet: durerea ce o cauza, murind, mamei sale.

Nu voia să moară fără să primească întâi — cum zicea ea — autorizarea mamei sale.

Trebuia ca să vină s'o asigure mama ei, că, dacă așa era voința lui Dumnezeu, ea se va resemna fără regret și o va vedea cu bucurie sburând către cer: „O, îți mulțumesc, de o mie de ori îți mulțumesc, strigă atunci Maria Adelaida! Ce bucurie! Ce fericire! Acum sunt cu adevărat fericită. Pot să mor, nu-mi mai lipsește nimic“.

La 24 Ianuarie își dădu sufletul în mâinile lui Dumnezeu.

Inmormântarea avu loc Dumineca următoare în capela castelului.

Acolo își îngânase primele sale rugăciuni din copilărie, acolo primise pentru întâia oră pe Isus și-i ascultase întâiul apel la viața de devotament și abandonare. Acolo se odihnește, așteptând ziua învierii.

Pe mormânt mama sa a făcut să i-se graveze aceste sublime cuvinte: „Fericite sufletele curate, căci ele vor vedea pe Dumnezeu“.

Nici un epitaf nu putea mai bine evoca trăsăturile preacurate ale acestei fecioare înțelepte, neîntinată de nici o patimă pământească, plină de Dumnezeu.

LEON DOUADICO.

Sfântul Francisc de Assisi

sau problema sufletului și a naturii.*)

Abia dacă este o problemă mai grea decât cea privitoare la raportul dintre sufletul creștin și natură. Problemă pasionantă, veșnic la ordinea zilei; problemă rezolvată în diferite feluri, după timp, loc și persoane; problemă căreia de fapt i-se pot da felurite soluții legitime; problemă plină de surprize, fiindcă conține o mulțime de echivocuri; problemă, în sfârșit, căreia în repețite rânduri i-s'a dat o soluție dezaastroasă pentru mai multe generații.

Mai ales vremea postului resuscită în fiecare an această problemă; iar biserica noastră o rezolvă limpede, și decisiunile ei se impun ca o normă de conduită în viață. Dar în afară de granițele fixate în mod precis din partea bisericii, mai este un fel de zonă liberă pentru raporturile dintre suflet și natură, o zonă unde se poate străbate ori retrace cu o oarecare sfiială și îngrijorare. În acest teren vag, mai mult sau mai puțin estins, mai mult sau mai puțin primejdios, mai mult sau mai puțin binefăcător, ne interesează pe noi soluțiunea acestei probleme din partea sfinților.

Centenarul sfântului Francisc de Assisi pune la ordinea zilei soluțiunea cea mai originală, cea mai simplă și cea mai naturală, care trebuia să se impună spiritului unui om sau a unui creștin.

Problema.

Pentru a înlătura un echivoc radical, e nevoie de a preciza, despre care natură e vorba aici și despre ce fel de raporturi? Natura! Oare cuprinde ea întreg universul fizic și

*) Din prilejul aniversării alor 700 ani dela moartea sfântului Francisc de Assisi († 1226), intemeietorul ordului călugăresc a Franciscanilor, am crezut util, să redăm articolul dlui *Paul Hervay*, „*Saint Francois d'Assise, ou le problème de l'âme et de la nature*», publicat în ziarul »*La Croix*« din 1 Aprilie 1926.

corporal? Ori, aceasta e numai natura omenească? Se 'nțelege de sine, că universul fizic fiind mediul necesar pentru existența și pentru viața noastră, sunt anumite relațiuni inevitabile pe cari e superfluu de a le mai îndica și cari de altfel se cunosc. Tot astfel între corpul și sufletul nostru. Nu se discută despre primele raporturi elementare și despre necesitatea lor. Desvoltarea noastră fizică se petrece într'un mediu fizic. Acolo își are rădăcinile, de acolo își trage substanța. Viața noastră corporală și senzibilă se desăvârșește sau se anemiează după bogăția sau sărăcia mediului material.

Dar iată! Ordinea morală, ca și ordinea intelectuală, se inserează în ordinea corporală. Atât viața morală, cât și cea intelectuală, dacă ea țintește spre înfrânarea vieții inferioare, se află altoită în cea corporală. Ea depinde de această, și se hrănește din aceasta. Moralitatea trebuie să se acomodeze după mediul fizic natural. Incontestabil, problema raporturilor lor se pune. Iată pentru ce e vorba să se știe, cum se va aranja omul cu lumea corporală și cu propriul său trup, cu natura sa materială și cu propria sa natură senzibilă, cu lucrurile vizibile și cu propria sa carne, pentru ca să ajungă la o perfecțiune morală, care pentru el este lucru esențial, singurul lucru necesar.

Viața, adevărata viață a omului, viața spirituală, viața supranaturală, este legată de soluția dată acestei probleme.

Soluția antică.

Lumea antică, lumea păgână a practicat o soluție simplistă, dar totodată greșită și distructivă, care însă satisfăcea judecata lor primitivă, lipsurile lor religioase, instinctele lor poetice. Evident, lumea antică despre care noi avem informațiile cele mai bogate și mai bune, și a cărei procedare ne interesează mai de aproape, fiind noi moștenitorii lor, e lumea romană și cu deosebire lumea greacă. Ori, rezonamentul Grecilor, rezonamentul popular spunea, că e lucru natural de a se da în mâinile naturii. Și de ce să se ferească de ea a priori? Căci doară ce e mai firesc decât natura? Și oare ce fel de univers e acela, unde legea naturală a lucrurilor s'ar contrazice cu natura lucrurilor? E clar: revelația primitivă a perversiunilor originale fiind uitată, o inteligență cu totul neexperimentată sau incapabilă, prin frivolitate, de a aprofunda experiența, nu putea de cât să amestece și să confunde apelurile instinctului și legile minții sănătoase. Ce valoare puteau

să aibă glasurile conștiinței, cari veneau — destul de obscure ce e drept, — să se împotrivescă îndemnurilor așa de clare, așa de hotărâte și în fine așa de legitime ale cărnii și ale simțurilor? Nu trebuie oare o încordare a atențiunii spiritului, o profundă reflexie, pentru a recunoaște, că opoziția inteligenței față de senzualitate nu este o opoziție de contradicție; pentru a înțelege că rezonul nu se împotrivesște naturii, ci că numai o conduce; într'un cuvânt, că ea nu este de cât o putere regulatoare?

Aceasta era prea complicat; poporul nu se încurcă cu filozofie. De aceea lui îi trebuiesc directive rezezi, directe și simple ale autorității exterioare și ale credinței.

Aceasta fiind prea complicat și mai ales prea rigid, lumea păgână între aceste două apeluri, cari i-se păreau contrazicătoare, alege pe acela care o măgulea mai tare.

Urmarea a fost un desfrâu enorm; oamenii iubeau fără nici un descernământ, fără nici un frâu, natura universală, și natura proprie, priveliștea lucrurilor și propriile plăceri trupești. A fost o lungă serbare de priapei*), veselă și fără sfârșit. A fost un desfrâu, nu un desfrâu posomorît și ascuns, ci vesel — cel puțin la aparență, — și public. Se căută de sigur umbra pădurilor, dar pentru răcoare, și întunecul nopții, însă pentru farmecul ei. În vegetația exuberantă a pământului, în părăsirea animalului în prada instinctelor sale, se găseau rezioane, scuze, escitări. De altfel, frumusețea colinelor, a văilor, a mării, formau un decor atât de frumos pentru aceste plăceri senzuale.

Și apoi, această natură omenească și aceste viții nu erau ele împărțite și de către zei? Și ce feerie mai frumoasă de cât universul material! În fiecare fântână dormea invizibil o nimfă; sub valul încovoiat se agita o naiadă; Pan umplea aerul cu fluerul său câmpenesc. Acest laur, nu e oare Daphne? și acest vânt, chiar suflul lui Eol? Ori, era lucru foarte important de a cinsti tot aceea sub ce se ascundea un zeu, fie aceasta o piatră vulgară, acel zeu Terminus a Romanilor. Nimeni nu stătea la îndoială între a iubi o zeiță sau a o urî. Ea era puternică și răzbunătoare.

Mai adaugeți acum poezia care exalta toate acelea, și din care trăia un popor întreg. Și ne putem închipui ce os-

*) Priapus, fiul lui Bahus și al Venerei, zeu al grădinilor și al desfrâurilor.

pețe veșnice au avut loc atunci între oameni și natură, între întreaga natură. Până ce în urmă s'a observat, că urmând orbește natura, s'a putregăit natura.

Soluția creștinismului primitiv.

Atunci se nascu creștinismul, și doctrina sa de abnegație și de abținere. Trebuie să-ți urăști sufletul pentru a-l mântui, să zbiciuești natura pentru a o regenera. Acesta e momentul paradoxelor mântuitoare. La lumina marelui adevăr a păcatului strămoșesc: se știe acum că nu trebuie să te încrezi în propria-ți carne, în propria-ți inimă, în propriul tău spirit. O revoluție primitivă a răsturnat ordinea inițială a valorilor. Omul trebuie să se păzească de sine însuși, să se pună la încercare, să se stăpânească. Căci pătă când omul trăește, este în fundul sufletului său un principiu de eroare, de rătăcire și de perversiune morală, care se luptă în contra legilor minții și a lui Hristos.

Această luptă contra trupului proclamată de Isus și ilustrată prin flagelarea și răstignirea trupului său nevinovat, e reluată de către sfântul Pavel, sfântul Ieronim, de către toți asceții, și toți sfinții. Ea e marea cruciadă a bisericii catolice contra revoltelor carnale a tot omului ce vine 'n această lume, și care se naște în mod natural, păgân fiindcă dela fire se naște om.

Și această ură contra cărnii sale proprii se estinde la tot ceace face parte din natură, din universul care-l încunjoară, fiindcă nu numai în sine însuși găsește carnea hrana care o excită și o aprinde, ci lumea fizică este pentru ea o ispită universală.

Unde păgânismul a pus zei și zeițe, creștinismul a pus ingeri și demoni. Dar, ai putea zice, că el se teme mai tare de vrăjile diavolului, de cât cum se încrede în protecția îngerului. Se îngrozește de natură fiindcă natura e aliată cu simțurile sale, și fiindcă sugestiile naturii sunt întărite de sugestii infernale. În paradisi, șarpele se încolăcea în jurul pomului înțelepciunii... De acum începând în fiecare plantă se ascunde o viperă. Chiar și prin seva florilor curge venin. Soarele e stricacios prin căldurile voluptoase pe care le escită. Lumina liniștită a lunii e înșelătoare în noaptea cu seninătatea schimbătoare. Pădurile mari sunt pline de dușmani pentru creștin. Primăvara nu este virgină, ea este un atentat sfruntat și o-

braznic la adresa pudoarei. Parfumul rozelor, gustul portocalor etc. sunt tot atâtea veninuri.

Mulți vreau să înfrâneze priveliștea lucrurilor și atracția numai încunjurându-le. Atunci ei se adâncesc în pustie unde nu-i mai ajunge nici zgomotul asurzitor și farmecul vieții omenești, nici gustul escitant a vieții vegetale. Din ascunzișurile lor îndepărtate ei se războiesc cu natura, cu întreaga natură. Ei nu mai au în apropierea lor de cât propriul lor corp, pe care și-l sleiesc prin post, ajun și chinuri. Ai fi ispitit să-i numești sinucigași, dacă vrâsta lor înaintată nu ar fi o dovadă despre cumiștenia lor neînțeleasă, și că o viață sfântă intensivă ajunge pentru a prelungi în mod de necrezut umbra vieții în umbra unui trup.

Fără îndoială, după secularele priapei grecești și romane, trebuia spălată murdăria prin o abținere paradoxală! La o dragoste universală și brutală a întregii naturi, trebuia să se răspundă, pentru o penitență salutară, prin o ură universală și brutală a întregii naturi! Aceasta fu soluția primă și radicală a creștinismului, referitor la problema raporturilor naturii cu sufletul creștin.

Soluția franciscană.

Această însă nu era singură și nu era cea definitivă. Nu era poate nici cea mai adevărată și mai cuprinzătoare. La tot cazul era o soluție legitimă, admirabilă, eroică, și care rezolva problema în felul în care Alexandru cel Mare deslegase nodul gordian, tăindu-l, va să zică suprimând natura. Dar această soluție bună pentru elită, lasă problema nerezolvată sau aproape nerezolvată pentru omul de rând. Trebuie una care să fie bună pentru toți. Natura nu de aceea a fost creată, pentru ca ea să fie sufocată, ci pentru a se înțelege cu ea fără ca ea să producă stricăciune, mai mult chiar, pentru a trage profit din ea, ceea ce se pare a fi idealul.

Aceasta e soluția pe care o formulează sfântul Francisc de Assisi prin doctrina și viața sa.

Se înțelege de sine, că pentru aceea omul nu se va încrede în carnea sa, ci din potrivă o va asupri. Bietul de Assisi, atât de stăpân pe sine însuși, își supraveghează privirile, își încinge cu ciliciu (brâu de fier ghimpat) corpul, se dedă cu post, ajun și cu abținere uimitoare. Dar el restituie creștinului universul. Francisc e tipul creștinului care se reîntoarce

din deșertul șterp, unde și-a purificat simțurile, și care reia contactul cu frumusețile lumii senzibile printr'o privire reînviată, spiritualizată, divinizată. El nu mai are să se teamă de nimic; el n'are de cât să câștige, scaldându se în această atmosferă a lucrurilor materiale, căci el le consideră cu un ochiu îndreptat.

Nici când n'a fost privită natura cu atâta elan, simplicitate, cu atâta plenitudine și adevăr. Păgânismul crezuse a se împărtăși cu natura, dar această natură era incompletă, falsificată, îmbibată de un ideal pervers. Nimic nu era mai puțin adevărat de cât această natură, a cărei element escitator era o creațiune pură a poeziei sau a superstiției. Francisc de Assisi ia natura așa cum e, fără a-i adauge, dar și fără a-i scădea ceva. Aceasta era singura metodă pentru a o înțelege; aceasta era adevărata metodă pentru a trăi în mijlocul ei. Și ce trebuia oare pentru a o înțelege astfel? Lucru foarte simplu, dar de care lumea nu-și prea dăduse seama. Nu trebuia altceva de cât a o considera ca o creatură, o creatură a lui Dumnezeu. A considera un lucru din natură — pe fratele nostru leul, sau sora noastră luna, — ca pe o creatură, aceasta înseamnă a-l așeza la locul lui adevărat și a arăta că ce fel de cinste i-se poate și trebuie să i-se dea fără nici o primejdie; considerându-l dela Dumnezeu, înseamnă a introduce în natură elementul poetic, elementul mistic, nu mai mult elementul acela inventat — ca faunul sau driada, — ci cel adevărat, prin care întreagă natura devine transfigurată și spiritualizată.

Cu o astfel de formulă, te poți cufunda cu totul în sinul vast al universului. Soarele nu mai e altceva de cât soarele; dar acesta e mai bun de cât Phoebus, fiindcă este un reflex al însăși luminii divine, care prin simplă eradiare se împrăștie în perfecțiunile nenumărate ale creaturii.

Se poate înțelege exaltarea sfântului Francisc plimbându-se prin câmpiile din Umbria. Se poate înțelege că acești ochi fermecați de o atare priveliște, nu sunt în definitiv de cât o ochire invizibilă a lui Dumnezeu, care face și susține frumusețea acestor priveliști. El e cel care face părăuașul zgomotos și limpede printre lauri și trandafiri. El e cel care compune dulceața nopților înstelate și diafane, când poți să te cuști desbrăcat pe pământul gol și cufundându-te cu fața transfigurată de extaz în bucuriile rugăciunii. El este acela care înverzește pajiștea ca o catifea, pentru picioarele lui strivite de urmele rănilor. El e cel care scoate glas armonios din gâtlejul privighitoarei, datorită Lui se răsuțește sub apă spatele

argințiu al crapului. O astfel de împărtășire cu lucrurile e nevinovată, ea sfințește chiar, căci e divină.

Francisc de Assisi nu e cel dintâiu care înțelege, că natura este un fel de incarnație divină, că fiecare ființă este o înfăptuire materială a ideilor dumnezeiești. El e însă cel dintâiu care trăiește în mod sistematic conform cu acest adevăr sublim. El concepe natura ca poet. Dar nu ca un poet care ciselează o poemă aflătoare în afară de sufletul său, și care poetizează prin intemitență dedublându-se în versurile sale. El este poema însași, și poemul său nu se desparte de viața sa. Aceasta nu e operă scrisă, ci o operă trăită.

Poetul de rând, acela care bate la ușile Academiiilor, are versuri pline de curtoazie pentru ființele senzibile. El jălește asinul și broasca râioasă. El se descopere în fața lor. El le iubește și le respectă. În viață însă, cu toate acestea, el se va păzi să desmierde gâtul măgarului, și se va uita cu scârbă la broasca râioasă. Dragostea lui e într'adevăr convențională; aceasta-i literatură; aceasta-i artă. Noi am văzut această flacără artificială, dându-și frumosul său foc idealizat de pan-teism primitiv, în zilele frumoase ale romantismului.

La Francisc, dimpotrivă, această dragoste, acest respect, această recunoștință, această curtoazie față de natura fizică este loială, sinceră, nevinovată. Motivul ei simplu și profund se cunoaște. Plin de emoție, el va ridica viermele și-l va pune din drum pe pajiste, pentru a-l feri de un picior nenorocit. Viața lui e plină de astfel de trăsături.

Soluția lui Isus.

Sfântul e după chipul și asemănarea lui Hristos. Hristos iubit-a el oare natura? Dar oare Hristos putea el să acorde mai puțină atențiune crinilor câmpului, decât Tatăl din ceruri care îi creia și împodobi? Evangelia e plină de poesia naturii. Poate această trăsătură a Mântuitorului a fost prea mult uitată în primele veacuri ale creștinismului. Că Francisc de Assisi, această caracteristică a Mântuitorului a fost restituită spiritului omenesc. Nu numai că ascetismul catolic nu se împotrivesc dragostei față de universul creat și față de frumusețile lui senzibile, ci dimpotrivă, este o copcie a legăturilor noastre spirituale cu acel univers pe care ni-l redă sfințit.

Francisc de Assisi este acela, care ne dă această copcie, primindu-o de altfel el însuși dela modelul său unic, Isus Hristos.

Dr. CORIOLAN SUCIU.

INSEMNAȚI.

Sărbătoarea Cooperăției. În fiecare an în ziua de 3 Iulie se sărbătorește instituția Cooperăției, ca o mamă binefăcătoare a omenirii nevoiașe. Omagiul adus acestei nobile instituțiuni economice este fără îndoială unul dintre cele mai meritate. Căci într'adevăr Cooperăția nu numai că a creiat pentru populația săracă posibilitatea de a se emancipa de sub tutela tot mai covârșitoare a feudalismului cutropitor, dar a creiat un prestigiu economiei universale, promovând progresul omenirii atât pe terenul cultural, cât și pe acela al intereselor materiale. Cooperăția a fost la toate popoarele, cari au adoptat-o farul luminător al civilizației proprii.

Dela umilii pionieri din Rochdale și până la marile colaborări de capitaluri, cari au creiat grandioasele întreprinderi trecute în istoria omenirii ca opere de o extremă îndrăzneală, cum au fost tăierea celor două canale a Suezului și a istmului de Panama, cooperăția a îndeplinit roluri, pe cari munca sau averea particulară, n'ar fi fost niciodată în stare să le păstreze.

Sărbătoarea de 3 Iulie se jertfește numai cooperăției propriu zis, adică acelei minunate grupări de capitaluri mici, care a salvat omenirea neputincioasă de sub robia capitalismului.

Cooperăția propriu zisă și-a luat primele ei începuturi prin inițiativa celor doi apostoli ai ei Schultze-Delitsch și Raiffeisen și prin acea modestă încercare a pionierilor din Rochdale, care a reușit în mod atât de minunat, încurajând mișcarea pretutindeni.

La noi românii primele începuturi de organizație cooperatistă s'au ivit după anii optzeci, când au luat ființă pe ici pe colo câte o bancă populară prin satele din Muntenia, 1893. Cooperăția a fost luată sub scutul Statului, iar mai târziu a fost legiferată, dându-i-se un caracter oficial. Cel mai întreprinzător adept și susținător al mișcării cooperative a fost răposatul Spiru Haret, fost ministru al Cultelor și Instrucțiunii publice. Munca lui a fost continuată cu o deosebită pricepere atât de I.

G. Duca cât și de regretatul Fotin Enescu, acel mare devotat al mișcării cooperative, care a știut înainte de război să realizeze progrese atât de minunate pe acest teren, iar în decursul războiului să mijlocească prin ajutorul cooperației hrana întregului colț de țară a Moldovei, unde dușmanul străntorise milioane de oameni. Inițiativa acestor mari bărbați de Stat a dat roade excepționale, ridicând țărănimea din starea ei de servilism față de arândași și cămătari.

În vremea aceea trei din patru părți ale moșiilor din întreagă țara erau pe mâna unor arândași hrăpăreți, cari exploatau în mod sălbatic atât pământul, cât și munca țăranului. Pe de altă parte cămătarii, folosindu-se de situația economică precară a țărânimii îi jupuiau și măduva din oase, luându-i câte 500 la sută și mai mult pentru sumele împrumutate.

Cooperația a pus capăt acestui brigandaj al liftelor străine și întemeierea la sate de bănci populare și obști de arândare a dat posibilitatea țăranului de a arânda moșii în cont proprii și de a-și procura banii necesari gospodăriei în condiții avantajoase.

În aceste condiții mișcarea a progresat an de an și astăzi un mare procent al țărânimii este angajat în cooperație, care-și varsă din belșug roadele ei binefăcătoare.

Astăzi, mai mult ca oricând cooperația își are rostul ei bine determinat.

Improprietărirea țăranilor a creiat necesități urgente, cari nu pot fi satisfăcute decât prin cooperație.

Deși stăpân pe pământul său, țăranul s'a găsit deodată în imposibilitate de a-l lucra, lipsindu-i atât vitele cât și uneltele de munca. Satisfacerea acestei primordiale necesități în condițiuni satisfăcătoare nu se poate face decât prin cooperație.

Spre acest scop colaborarea economică a celor mulți dar slabi este absolut necesară.

Se cere în primul rând o condiție: politica să fie eliminată din mișcare. Omul politic nu este capabil să se asocieze.

În acest senz salutăm cu bucurie cooperația în ziua ei comemorativă, și-i dorim la noi cât mai mulți adepți și mai ales sprijinitori.

Căci fără sprijin și fără o încurajare morală, orice mișcare: cât de sănătoasă își găsește declinul. (P.)

Spiritul de sacrificiu și de ordine în apărarea națională. Deși războiul cere mari sacrificii de energie și chiar sacrificiul vieții, totuși, lipsind aci greutățile de acasă ale luptei pentru existență, ostașul face din moartea eroică în luptă, un act măreț de patriotism, pe când în timp de pace consideră ca o nenorocire. În ce privește marile eforturi ce se cer în războiu, ele fiind încadrate adesea cu lungi perioade de stagnare a luptelor, aceste eforturi repartizate în timp și spațiu nu sunt mai grele ca cele din timp de pace.

În ambele cazuri pentru oamenii muncitorilor, dreptii și cinstitii, eroismul și energia desfășurate la război sunt mai mărețe, dar nu mai grele decât cele din timp de pace.

Cu toate aceste războiul mondial ne-a găsit și ne mai găsim încă sub imperiul concepției că eroi sunt numai la tranșee, și așa se explică faptul că mulți dintre cei cari au luat parte la război — pe front sau înapoi, — sunt încă de credința că astăzi nu mai au de făcut nici un sacrificiu de muncă, ci că au dreptul numai la recompense și odihnă.

De altfel, concepția exclusivă a eroilor la tranșee, mai duase naștere înainte de război, și din cauza prejudecății militarilor, cari nu puneau nici un preț pe civili în război, precum și din cauza civililor cari îngropau cu totul rolul lor de adaptare la război.

În fine starea aceasta de lucruri se datora și se mai datorește încă moravurilor timpului în care omul de fapte face sacrificii și omul de vorbe trage profitul.

Din fericire pentru starea viitoare de pace și de război, intervin cele două elemente noi de mai jos, cari pe o departe, vor apropia curajul civic, de cel din război, iar pe de altă parte, vor micșora simțitor câmpul de exploatat în timp de pace și de refugiu în timp de război, al oamenilor de vorbe și al învârtiților.

Psihologi militari și chiar unii istorici vorbesc adesea de spiritul războinic și de spiritul militar al armatelor și popoarelor. În trecut, desigur, jucau mare rol aceste două elemente, și vor juca încă în țările cari nu au o cultură temeinică.

Dar, în viitor judecând după rezultatele obținute la război de educațiunea americanilor, englezilor, francezilor și belgienilor, observă, că rolul principal l-a jucat spiritul de sacrificiu și spiritul de ordine.

Cel dintâi înflăcărează pe om pentru ideal și scop, iar cel de al doilea îl însumează în armonia colectivă, avându-l astfel om de nădejde în timp de pace și erou la război.

Noțiunile spirit răsboinic și spirit militar sunt rămășițe feudale și înclinări de castă ce nu se mai potrivesc cu timpurile în cari trăim, dar, mai ales, nu se vor mai potrivi cu cele către care mergem.

Părintele care se sacrifică, de dimineață până seară, pentru cinstea, întreținerea și educarea copiilor lui, sau omul, care lovit de o nenorocire o privește cu curaj și cu resemnare, va fi capabil de sacrificiu în război mai mult decât fiul care nu l-a ascultat niciodată și care nu are nici o meserie, dar stă drept și nemișcat în fața superiorului militar.

Ca să obișnuim pe eroul din timp de pace — adică cetățeanul conștient — cu viața și cu primejdiile câmpului de război nu este nevoie de un spirit special răsboinic și militar, ci numai de o pregătire periodică pentru viața ostășească, care, negreșit, ar regula și disciplina ei specială, dar căreia i-se supune tocmai pentru că este pătruns de spiritul de sacrificiu și de ordine. (U.)

General I. MANOLESCU.

*

Un simptom deprimant. Un fapt cu deosebire caracteristic și impresionant s'a petrecut în ultima vreme, în forme și proporții cari fac absolut necesară o subliniere.

O coincidență care e un fel de ironie a soartei, — ar zice unii, — și o simplă dovadă a superficialității organelor noastre de conducere — zicem noi, — a trimis la închisoare, în calitate de delicvenți, pe câțiva directori de închisoare.

Doi directori generali și câțiva directori de penitenciare — trei sau patru la număr — au suferit rigorile legii și au făcut în ultimul timp, penibilul drum la cabinetul de instrucție, încadrați de sentinele.

Faptul are în el tot ce trebuie spre a îngrijora adânc și spre a da serios de gândit. El se prezintă, în adevăr, ca un foarte alarmant simptom, având în vedere atât oamenii cari sunt în joc, rolul pentru care fuseseră chemați în fruntea instituției respective, misiunea socială ce li-se încredințase — cât și concepția cu totul nenorocită pe care au dovedit-o.

Nu este pentru nimeni o noutate, — și bineînțeles, cu atât mai puțin trebuie să fie pentru organele cari decid de nu-

mirea personalului conducător al închisorilor, — că ramura penitenciară este, în străinătate, o ramură specială, și din cele importante, ale dreptului penal.

Caracterul acesta naște din înțelegerea faptului că personalul penitenciar, chemat la efectuarea unei opere sociale foarte importante, e destinat în primul rând să patroneze o acțiune de îndreptare și de moralizare, iar nici decum de răzbu-nare tinzând la distrugere.

E aplicarea, în ordine socială, a unuia dintre cele mai umanitare postulate ale epocii noastre de civilizație, care vede; într'un delictent, un rătăcit, capabil să fie remediat și redat societății ca un element pocăit și util.

Represiunea pentru represiunea în sine a dat totdeauna numai rezultate negative, ca una care nu face decât să îndâr-jaseă și să învenineze.

Cu o vie părere de rău, pe care aprecierea realității nu face decât s'o sporească, trebuie să constatăm că personalul penitenciar superior s'a dovedit departe nu numai de înțele-gerea acestei civilizate și firești concepții, dar până și de res-pectarea celor mai elementare datorii de corectitudine curentă.

Atitudinea vinovaților de cari ne ocupăm apare și mai evidentă, când avem în vedere că, printr'un concurs de împre-jurări care ar fi trebuit în orice caz să-i impresioneze, unii din cei ce se găsesc într'o atât de grea culpă fuseseră trimiși, cu destul de mari sacrificii din partea statului, la diverse congrese în străinătate, unde se debătea tocmai acest principiu.

Câtă morală trebuie să fi văzut deținuții de sub conducerea unor oameni cari stau azi, pe temeiul prescripțiilor legii, într'o celulă vecină cu a lor?

Invățămintele decurgând din acest mic episod sunt de mai multe feluri.

În primul rând se face dovada că competența și pregătirea de specialitate sunt lucruri la cari organele dirigiuitoare, nu se mai uită de multă vreme, înlocuindu-le cu mărunte și foarte primejdioase considerente de partid, de familie, sau și mai rele chiar,

Oamenii recrutați pe această cale și puși în fruntea adm-nistrațiilor desorganizează moralmente și sdruncină materialmente o întreagă instituție aruncând discreditul asupra ei. Și, cece e mai trist și mai de neînțeles, vreme de ani de zile, acești protejați, veniți din primul moment cu gândurile cele

mai categorice neonestе, sunt lăsați să facă ce potesc, fără nici un control din partea nimănui!

Totul ne face să credem, că un control serios, făcut și în alte administrații, cu șefi numiți după acelaș procedeu, ar duce la aceleași uimitoare și deprimante constatări. (U.)

*

Băncile populare din România. Mișcarea cooperativă, a început la noi în țară, odată cu înființarea primelor bănci populare, la anul 1893 din inițiativa unor cooperatori distinși ca: P. S. Aurelian, dr. C. I. Istatî, Emil Costinescu, D. Butculescu și Spiru Haret.

Cuvântul plin de entuziasm pentru mișcarea cooperativă pornit dela un bărbat de stat cu autoritatea lui Spiru Haret, a găsit un răsunset puternic în clerul și corpul didactic rural.

La 28 Martie 1903 s'a promulgat legea băncilor populare, pe baza căreia funcționează și astăzi cooperativele de credit din țara noastră.

Sub direcțiunea d-lor: I. G. Duca, G. Cipăianu, Fotin Enescu și Titus Axentie, »Centrala Băncilor Populare« a desfășurat o activitate intensivă, atât în ce privește propagarea ideii cât mai cu seamă, în ceea ce privește organizarea mișcării cooperative.

Primele bănci populare din vechiul regat sunt: »Malul de Răsuna« în comuna Bezdead, »Frăția« în comuna Voinești, »Țăranul« în comuna Șerbănești-Poduri, toate în județul Dâmbovița și »Caraimanul« în Comuna Breaza-de-Sus în județul Prahova.

La finele anului 1902, în ajunul votării legii băncilor Populare, în interval deci, numai de 10 ani, s'au întemeiat în vechiul regat 708 bănci populare. Aceste frumoase rezultate, se datoresc în primul rând activității preoților și învățătorilor.

La 1903 s'a întemeiat Casa Centrală a Băncilor Populare și a Cooperativelor Rurale, dotată cu un fond de 20 milioane lei, și cu misiunea de a face oficiu de bancă centrală. Mulțumită activității acestei instituțiuni, se găseau în vechiul regat la 1 Iulie 1904, un număr de 1422 bănci populare, cu un capital de aproape 7 milioane lei.

La finele anului 1918 erau 2966 bănci populare, cu 630.738 membri 186 milioane lei capital vărsat, 60 milioane depozite și 18 milioane lei fonduri de rezervă; iar la finele anului 1924, situația era următoarea: aproape 4000 bănci popu-

lare, cu 850 mii membri, 600 milioane lei capital, 500 milioane lei depozite și peste 50 milioane fond de rezervă.

La 31 Decembrie 1925 aveam 4235 bănci populare, cu peste 700 milioane capital aproape 600 milioane depozite spre fructificare, 63 milioane lei fond de rezervă; iar bilanțul, s'a încheiat cu 2 miliarde 320 milioane lei.

În acelaș timp cu apariția primelor bănci populare în vechiul regat și pornind dela aceeași idee: combaterea cămătăriei, s'au înființat și în Bucovina primele »însoțiri de credit« tip Reiffeisen: câteva de tip Schulze-Delitzsch, cu garanție limitată și foarte puține cooperative agricole.

În raporturile cu statul, mișcarea cooperativă bucovineană a fost autonomă.

Altă caracteristică a cooperației în Bucovina: 83 bănci populare în cadrul național: atât însoțirile cât și centralele lor, s'au înființat pe naționalități.

La 31 Decembrie 1925 funcționau în Bucovina: 83 bănci populare constituite după legea din 1903, 32 însoțiri de credit după legea austriacă, 65 însoțiri germane, 13 însoțiri rutene, și 9 însoțiri polone.

În Ardeal cooperația de credit s'a dezvoltat până la anul 1920 în cadrul dispozițiilor vechilor legiuiri ungare din 1875 și 1898, abrogat prin extinderea legii băncilor populare din vechiul regat în tot cuprinsul țării.

La unire, se găseau în Ardeal 700 cooperative de credit cu responsabilitate limitată (tip Schultze-Delitzsch) și 182 însoțiri de credit tip Reiffeisen, iar în Banat, funcționau 17 însoțiri de credit tip Reiffeisen și vre-o 40 însoțiri de credit românești. Prin acțiunea băncii Agrara din Cluj s'au înființat vre-o 50 bănci populare românești.

Astăzi, cooperativele de credit din Ardeal, sunt grupate astfel:

330 cooperative, sunt afiliate la »Alianța cooperativelor de credit« din Cluj;

182 însoțitor de credit și păstrare tip Reiffeisen afiliate pe lângă Casa de economie din Sibiu și

550 bănci populare create în baza legii din 1903 grupate în 6 federale: »Infrățirea«, »Andrei Mureșanu«, »Sălajul«, »Maramureșul«, »Zorile« din Arad și »Zorile« din Ludoșul de Mureș.

Cooperativele de credit s'au dezvoltat în Basarabia, pe baza legilor rusești, sub numele de »tovărășii, împrumut și pă-

strare«. »Legea instituțiilor de credit mărunț« datează din anul 1904. Tovărășiile de credit, au luat mare avânt în Basarabia după anul 1905.

Congresul din Kiev, ținut în 1913 a elaborat un proiect de lege prin care cooperativele se puteau constitui fără aprobarea statului, care nu-și lua nici obligațiunea de a le sprijini sau controla. Acest proiect s'a votat de către Dumă în 1914, dar depus în Senat, a rămas nevotat până în Martie 1917, când guvernul Kerensky i-a dat putere de lege.

În Martie s'a extins și în Basarabia legea băncilor populare și a caselor centrale, după care, tovarășiile de credit s'au transformat în bănci populare iar uniunile în federale.

La 1 Mai 1926, erau în Basarabia 557 bănci populare și 45 tovarășii de credit, cari încă n'au intrat în lege. Din cele 557 bănci populare 214 sunt înființate după 1923 iar 343 sunt vechile tovarășii de credit.

Înainte de război, când exista marea proprietate, și trebuințele sătenilor erau limitate, băncile populare, care serveau mai mult ca instituțiuni de credit personal la sațe, și-au putut îndeplini rolul lor satisfăcând nevoile de credit prin mijloace proprii.

Situația de după război, creată pe deoparte de reforma agrară, pe de altă parte de deprecierea monetară au pus băncile populare în nevoia de a face apel la creditul străin prin intermediul centralei băncilor populare.

Conducătorii cooperației speră ca în scurt timp cooperația să ia în țara noastră un nou și puternic avânt.

*

Conflictele colective de muncă în anul 1925. Direcțiunea de studii și statistică din ministerul muncii a scos de sub tipar o nouă și importantă lucrare, intitulată »Conflictele colective de muncă din 1925«.

Faptul că direcțiunea de studii și statistică din ministerul muncii, a ajuns la curent cu publicarea datelor statistice privitoare la raporturile dintre capital și muncă, deși n'au trecut decât șase ani dela înființarea ei, odată cu a ministerului, face dovada că direcțiunea generală a muncii este — așa cum se prezintă astăzi sub îndrumarea dlui I. Setlăceș directorul general al muncii — la acelaș nivel ridicat cu instituțiunile similare din țările occidentale cu o organizațiune mult mai veche decât a noastră.

Datele pe cari le vom examina, cuprind ultimele rezultate ale aplicării legii conflictelor de muncă din 1920 (modificată în 1922).

Ce sunt conflictele colective de muncă? În cursul anului 1925 s'au declarat în toată țara 318 conflicte colective de muncă, la cari, au participat 80.243 salariați. Întreprinderile la cari s'au înregistrat conflictele colective întrebuințau 107.525 salariați, de unde rezultă că proporția participanților la conflicte a fost de 75 la sută, mai mult decât prevede legea. În adevăr art. 5 din legea conflictelor de muncă spuse: »Prin încetare colectivă de lucru, se înțelege încetarea lucrului a cel puțin o treime din numărul total al salariaților stabilimentului industrial sau comercial, ori din numărul salariaților ocupați în una sau mai multe secțiuni din acel stabiliment«.

Iar art. 6 adaugă: »Cad sub prevederile legii de față stabilimentele industriale și comerciale, de orice natură, cari întrebuințază în mod obișnuit un număr de cel puțin 10 salariați«.

Greva în întreprinderile de stat. Încetarea colectivă de muncă fiind interzisă prin lege în toate întreprinderile și instituțiunile statului, județelor sau comunelor, s'au semnalat în aceste întreprinderi numai 14 conflicte cu un total de 4,668 participanți.

Diviziunea conflictelor după natura lor. După natura lor, conflictele colective de muncă din 1925 se împart astfel: 69 greve cu 19,683 salariați; 4 lockouturi cu 274 participanți, și 245 conflicte latente cu 60,286 salariați participanți.

Din aceste conflicte, 295 sau 93 la sută au fost din industrie pe când în comerț abea au fost 23 conflicte sau 7 la sută, iar în agricultură, nici unul.

Clasificarea după profesioni. După ramurile de activitate, cele mai numeroase și mai importante conflicte colective s'au produs în industrie (295 sau 93 la sută) pe când în comerț numai 23 sau 7 la sută, iar în agricultură nici unul. La cele 295 conflicte din industrie au luat parte 76.926 salariați (96 la sută din participanți) iar la cele 23 de conflicte din comerț au participat 3317 salariați, sau 4 la sută. Această diferență provine mai mult din faptul că salariații industriali sunt mult mai bine organizați în sindicate profesionale.

Au fost nevoiți să înceteze lucrul, fără a adera la conflicte 1,327 salariați, munca lor fiind în strânsă legătură cu cea efectuată de greviști sau lockoutați.

Zilele de lucru pierdute. Din cauza grevelor și lockouturilor, în anul 1925 s'au pierdut 209—891 zile de lucru, din cari 208,501 sau 99 la sută ocazionate de greve, și 1,390 adică 1 la sută de lockouturi.

Cele mai multe zile de lucru s'au pierdut în industrie și anume în câteva întreprinderi: Fabrica de ghete Renner din Cluj cu 342 greviști, a pierdut 13,338 zile de lucru; Soc. forestieră din Nehoiu cu 1,586 greviști a avut 11,102 zile pierdute; Soc. forestieră din jud. Ciuc, a avut 29.106 zile de lucru; Soc. Textila din Arad cu 1,365 greviști a pierdut 17.745 zile de lucru și »Minele Ruda 12 Apostoli« din Brad au avut 1800 greviști și au pierdut 64,800 zile de lucru.

Cauzele conflictelor. Cauzele cari au provocat conflictele colective din acest an, — în majoritatea cazurilor — sunt relative la sporirea salariilor și reglementarea orelor de muncă. Alte cauze de conflicte au fost: cereri pentru reintegrarea salariaților concediați de patroni, cereri de concedierea unor anumiți salariați, contestații asupra regulamentelor de ateliere, cereri de suprimări sau micșorări de amenzi, cereri de concediu etc.

Rezultatul conflictelor. Rezultatul conflictelor declarate în 1925 este următorul: în 185 cazuri, 58 la sută părțile au ajuns la transacție; în 64 cazuri (20 la sută) s'a admis punctul de vedere al salariaților, și în 69 cazuri (22 la sută) s'a admis punctul de vedere al patronilor.

Conflictete latente. În afară de greve și lockouturi, statistica ministerului muncii, înregistrează și conflictele muncii, socotind că »importanța unui conflict colectiv de muncă nu se măsoară numai după numărul zilelor de lucru pierdute, ci și după repercursiunile, câteodată destul de grave, pe care le poate avea asupra calității și cantității producțiunii, ca și asupra situației materiale a salariilor«.

În cursul anului 1925 s'au aplanat 23 conflicte latente, declarate din anul precedent și însumând 14,857 salariați.

Printre aceste conflicte trebuiesc semnalate conflictul de la minele și uzinele statului din Ardeal soluționat prin arbitraj și conflictul dela uzinele Reșița, soluționat de asemenea prin arbitraj obligatoriu. Tot la începutul acestui an s'a aplanat și greva dela minele de aur din Brad.

Comparativ cu anul precedent numărul conflictelor de muncă a scăzut în anul 1925, dar numărul participanților a fost mai mare.

Volumul ministerului muncii, dezvoltă aceste date, pe care le-am expus, în 150 de pagini și numeroase grafice foarte interesante.

*

Sarcofagiile și mumia lui Tutankhamon. Se cunosc amănunțele în adevăr senzaționale, comunicate la vreme, în legătură cu ultimele explorări făcute în Valea Regilor în mormintele Faraonilor.

Cea mai răsunătoare din aceste descoperiri: fu aceea a sarcofagului cuprinzând mumia lui Tutankhamon.

Mormântul unde odihnea acest Faraon fu deschis pentru întâiaoară la 18 Februarie 1923, în fața unei reduse asistențe, în care se găsea și Regina Belgiei. Mumia lui Tutankhamon fu găsită în a treia camera. Un imens catafalc de lemn sculptat și acoperit cu aur era ascuns de două mari uși de bronz petcetluite. Lumina reflectoarelor electrice făcea să strălucească curios interiorul acestei camere funerare.

Lucrările de deschidere a catafalcului au durat după aceea, vreme îndelungată. Incet-încet, cutiile de lemn băgate unele în altele, fură desfăcute, lăsând să se vadă, rând pe rând, trei cutii. Când ultima din ele fu deschisă, ea arăta un mare sarcofag care, la rândul lui, cuprindea vreo câteva altele.

Sarcofagiile au fost desfăcute în cursul lunilor Octomvrie și Noemvrie 1925, operațiunea fiind efectuată de d. Honrad Carter, în prezența dlor M. A. Lucas, Douglas Derry și Saleybev Hamdi.

Erau trei sacrofagii băgate unul în altul. Primele două erau de lemn acoperit cu plăci de aur, cu incrustații de sticlă și de pietrii colorate. Persoanele care făceau această operațiune fură adânc uimite, când constatară că al treilea sarcofag era de aur masiv, acoperit în parte de o materie negricioasă, provenind probabil din uleiul sfințit cu care fusese uns.

Șase oameni abia fură în stare să ridice acest sicriu de aur, reprezentând ca valoare hănească a metalului un milion de franci francezi.

Uimirea cercetărilor fu însă în curând foarte mare, deoarece la desfacerea sicriului de aur, se constată, că însăși mumia era acoperită de o mare placă de aur, aplicată ca mască pe obraz, pe cap și coborînd până pe umeri, pe cari îi acopere în întregime,

Mumia are ambele brațe încrucișate pe piept, ca pentru rugăciune. Pe frunte are capul vulturului și șarpele sfințit,

simbol al atotputerniciei. Într-o mână, Faraonul ține sceptrul de aur și de email albastru, iar în cealaltă biciul, semnele clasice ale regalității.

Masca de aur are o perfectă asemănare cu chipul Faraonului defunct, ceea ce dovedește perfecțiunea la care arta sculpturii și a turnătoriei ajunsese în acea epocă. Restul sarcofagului de aur masiv e tot numai în crustațiuni de o valoare fabuloasă și executate cu o artă uimitoare.

Figura și mâinile mumiei sunt foarte bine conservate, în vreme ce restul corpului e atacat de reșină.

Examenul medical al corpului confirmă teoria după care Tutankhamon ar fi murit către vârsta de 18 ani.

Oasele îi sunt foarte puțin dezvoltate.

În ce privește cauzele morții, ele n'au putut fi stabilite, nici din cercetarea medicală și nici din inscripțiile hieroglifice aflate împrejurul mumiei.

Numeroase talismane și amulete au fost puse printre bandelele cari înfășoară cadavrul Faraonului. Degetele îi sunt pline de inele. Gâtul îi e împodobit cu un colier de o enormă valoare. La centură, Faraonul are prinse două pumnale de o frumusețe clasică.

Alături de camera funerară a lui Tutankhamon au mai rămas neexplorate până acum două camere cari, e probabil, rezervă mari și impresionante surprize.

*

Congresul migrațiunii muncitorilor. Sub președinția dlui I. H. Thomas, fost ministru al Coloniilor în Cabinetul Mac Donald s'a deschis la Londra primul congres internațional al migrațiunii muncitorești, organizat de Federația internațională a Sindicatelor,

Acest congres este un mare eveniment nu numai din cauza complexității problemelor, ce le studiază, ci și din cauza caracterului său mondial. Căci pentru prima dată s'au adunat delegați din toate părțile lumii, din Australia, Statele Unite, Mexic, Argentina, Extremul Orient, țări de imigrație, cu scopul de a face o mai potrivită diviziune a muncitorimei și de a deplasa inflația în țări mai bogate și mai puțin populate.

Puține probleme pasionează în acest moment atât de mult lumea economică, ca aceea a migrațiunilor colective sau grupate, cari caracterizează epoca noastră, ca și alte epoci anterioare ale istoriei.

Chestiunea aceasta poate avea represiuni chiar asupra păcii mondiale. Prezența a milioane de italieni în Tunisia și restricțiunile puse de americani la intrare japonezilor și chinezilor, nu poartă ele oare caracterul unor veșnice amenințări?

Esența congresului conține condițiile în cari se prezintă emigrațiunile în diferitele țări ale celor cinci continente, se studiază apoi reglementarea emigrației și imigrației, metodele de restricțiune sau de recrutare aplicate de diferitele țări, măsurile luate pentru protecția emigranților, diferitele acorduri internaționale referitoare la acest subiect, situația muncitorului imigrat în materie de asigurări sociale, factorii economici ai fenomenului migrațiunii, ca șomaj, suprapopulație etc., și în fine se încearcă a se stabili în linii mari o politică muncitorească în materie de migrațiune.

Autorul acestei lucrări remarcabile, notează trei soiuri de migrațiuni: a) permanentă, sau fără gând de reîntoarcere în patrie; b) temporară, când să speră o revenire și c) de sezon cum sunt de pildă flamanzii belgieni, cari trec toamna în Franța, pentru a muncii la recolta de svecle, sau slovaci, cari trec la anumite epoci în Bohemia și Moravia. Se mai amintește de asemenea migrațiunea lunară sau zilnică dela graniță.

În general autorul raportului nu studiază decât migrațiunile dela țară la țară. Nu se neglijează însă nici mișcările migrațiunilor interne de pildă fenomenele de atracțiune exersată de marile centre orășenești „tentaculoase” cum le numea Verhaeren; de pildă mișcarea spre vest în Statele Unite și în Canada, și migrațiunea rusă spre Siberia. În Belgia există fenomenul cotidian sau hoppedomadar al flamanzilor, cari vin cu miile să lucreze în industriile din Hainaut și ale provinciei Liegeului.

Se mai distinge și o altă specie de migrațiuni și anume colective, ca de pildă a polonilor trecuți în masă în Franța; grupate, în familii și individuale.

Pentru sindicalism pericoul constă în faptul, că un aflus mai mare de imigranți într'o țară coboară condițiile de muncă și de salar a naționalilor. Aceștia din urmă pot lupta ani de zile pentru a-și îmbunătăți condițiile de viață și la urmă se văd respinși brusc de competiția streinilor.

Pentru a paraliza acest lucru e necesar să se introducă pretutindenea convențiile făcute de Franța cu Italia, Polonia,

Belgia, Cehoslovacia, spunând că imigratul va avea acelaș salar ca indigenul pentru acelaș lucru.

Din alt punct de vedere migrațiunea poate fi un factor însemnat pentru progresul social. Brazilia de pildă ar avea numai de câștigat sistematizând emigrarea din Europa și punându-se în valoare prin muncitorii europeni.

Interesant în lucrarea de față este capitolul referitor la influența migrațiunii muncitorești asupra păcii mondiale.

După ce a arătat posibilitatea constituirii unei ligi ruso-asiatice împotriva vechei Europe, autorul a conchis următoarele:

„În trecut migrațiunea a fost un puternic factor al progresului mondial. Astăzi însă globul terestru este prea mic pentru populația mereu crescândă. Este deci de datoria fiecărei țări în parte să-și menajeze în mod pașnic chestia migrațiunilor, căci în caz contrar nu este exchis, ca într'o bună zi întreaga civilizație să fie condamnată a cădea în abisul unei apropiate destrucțiuni. (P.)

*

Nu se vor mai înființa noi licee și gimnazii. Nu mai încapе indoors că în înființarea de licee și gimnazii s'a ajuns de mult la un punct de saturație.

După unire nouile provincii trebuiau înzestrate de urgență cu școli medii românești. Era întâiul și cel mai important act pentru a pune dela început temelile unei culturi naționale unitare. Ardealul avea patru licee românești în momentul unirii, Basarabia și Bucovina nici unul complet românesc.

Nedreptatea susținută de regimurile străine pentru desnaționalizarea românilor din provincii nu putea dăinui nici un ceas.

De aceea întâia grijе a stăpânirii românești a fost crearea învățământului mediu național în provincii. Consiliul dirigent și-a ținut de o datorie națională să facă apel la toate forțele didactice românești pentru a putea da ființă cu o zi mai degrabă școlii românești.

Desigur nu vom putea spune că toate școlile nou înființate atunci au putut fi încadrate cu personal didactic excepțional. Am fost nevoiți să recurgem la elemente cari au avut nevoie de cursuri suplimentare pentru a umplea noua funcție.

Dar principiul realizărilor naționale trebuia atunci să primeze. Afară de aceasta Consiliul Dirigent nu s'a făcut un exces de zel, nu s'a trecut marginea în crearea de licee: s'au înființat strictul necesar de școli medii românești.

În decursul celor șapte ani din urmă, însă înființarea de școli medii noi nu a mai fost îndrumată după criteriul necesității, ci a devenit o armă politică, un mijloc electoral

Pentru captarea voturilor unei regiuni puternicii zilei nu s'au mai gândit dacă e nevoie reală de a clădi un liceu sau un gimnaziu nou, ci

s'a promis, s'au câștigat fonduri, și, s'a întemeiat noua cetățuie, mai mult a politicii de partid decât a culturii naționale.

Urmarea a fost că au răsărit în tot cuprinsul țării școli cari vegetează și ca întrebare materială și ca spor la studii.

Dacă s'ar fi rămas la școlile medii create în cei dintâi doi ani dela unire, până azi și acele dintre ele cari au fost mai slab încadrate cu personal didactic, ar fi putut ajunge bine încadrate, prin noi licențiați ai Facultăților noastre de litere, ca și prin repetarea cursurilor suplimentare pentru cei cari n'au avut calificare deplină.

Dar creându-se tot altele și altele noi, forțele disponibile s'au imprăștiat zadarnic, fără să fi fost suficiente nici pentru cele create îndată după unire.

Mai mult decât atât: în jurul multor școli medii nou create s'au produs grave nemulțumiri chiar în sânul populației care le-a creat, fie că mai târziu, și-au dat seama că nu aveau nevoie de ele, fie pentru slabul rezultat al instrucției, ori din cauza cheltuelilor de susținere.

Așa că pe terenul creării de noi licee și gimnazii se ajunsese, într'adevăr, la un punct de saturație.

De aceea hotărîrea luată în consfătuirea inspectorilor regionali ai învățământului secundar nu poate fi decât binevenită: e timpul suprem de a ne opri unde am ajuns. Nu mai avem nevoie de licee și gimnazii noi!

Ba chiar și cele existente s'au adevărit prea multe, și de aceea conferența a mai hotărît ca gimnaziile și liceele create în ultimii ani, cari se vor dovedi că nu pot funcționa cu folos, fie din lipsa de local și material didactic, fie din cauza lipsei forțelor didactice calificate, să fie desființate.

Cele desființate vor fi schimbate în școli cu caracter profesional și comercial atât pentru băeți cât și pentru fete.

Și măsura aceasta din urmă o credem salutară; creștem artificial un număr prea mare de proletari intelectuali, având prea puțină grije pentru educarea în ramurile practice ale vieții.

O aprobăm cu o singură condiție: ca noua directivă să fie înțeleasă de toată lumea și să nu ne trezim, că guvernul viitor ar redeschide liceele și gimnaziile desființate de cel actual și schimbate în școli profesionale. (P.)

*

Igiena postului. Nimic mai sănătos pentru viață decât postul. Două zile în săptămână fără carne, fără lapte asigură bătrânețe îndelungate și sănătoase. Bătrânețea noastră depinde de starea ficatului nostru, iar ficatul nostru depinde de felul hranei cu care ne obișnuim. Omul are obiceiul să mănânce cu mult mai mult decât are nevoie, ceea ce obosește ficatul. Trebuie, apoi, ca alimentele noastre să nu fie prea cărnoase nici prea grase. O singură dată carne pe zi este de ajuns, și carnea aceasta e de preferat s'o mănâncăm friptă și nu fiartă. După aceea, nu trebuie să uităm că odată ce-am trecut epoca adolescenței, este bine să escludem cât mai mult laptele din regimul nostru alimentar. Este o credință generală dar greșită, după care regimul lactat este ușor stomacului. Stomacul îl digerează poate ușor, dar nu ficatul. Căci laptele care strică dinții, prin fierbințeala lui, strică, din aceeași cauză, ficatului. Înainte de Claude Bernard nu se cunoștea așa de bine rolul ficatului în organism — dar cine nu știe astăzi că el este cel mai important organ al nutrițiunii? Ficatul distribue

calitățile alimentare în organism, de el depinde să fim grași sau slabi, bolnavi sau netezi la față. Anomaliile, ca piticii sau uriașii, sunt deosemeni datorite felului de a funcționa al ficatului. Și când ne îmbolnăvim de rinichi, origina acestei boli este tot în prea marea oboseală a ficatului, acest mare epurator, pe care rinichii caută să-l ajute, ceea ce-i obosește la rândul lor.

O hrană ușoară și bine aleasă, iată secretul unei bătrâneți vioae. Bătrânețea aceasta e curentă în Franța, în Paris. Mă gândesc însă că la noi între intelectuali cazul nu este acelaș. După cât mi-a duc aminte, bărbații și femeile din România de cum ajung la vrâsta de 40 de ani, încep să se ingrașe. Și... grossir, c'est vieillir un peu. Și ei se ingrașă din cauza unei hrăni prea bogată în materie cărnosă, care obosește ficatul dând astfel naștere unei ingreunări fiziologice regretabile.

Apoi se mănâncă prea multă carne tocată - foarte răufăcătoare - și prea multe tocane, vreau să zic carne fiartă, iar nu friptă sau prăjită, ca în Paris. O igienă strictă, o viață măsurată ar putea dintr'odată schimba această stare de lucruri. Nici prea mult somn, și nici prea puțin: cel puțin șapte și cel mult opt ceasuri pe noapte. Atâta e de ajuns să transforme tristețea în seninătate, pesimismul în optimism (Sdm) A. C.

*

Traficarea mandatului de deputat. Noua Constituție a Poloniei, care a fost votată cu o majoritate impunătoare - 205 voturi contra 95 - și ale cărei puncte principale sunt: 1) deplinele puteri date președintelui republicii de a dizolva Parlamentul după cererea consiliului de miniștri și în urma unui mesaj motivat și 2) dreptul de a se promulga decrete-legi având putere de lege, de către președintele re publicei.

Dar noua constituție polonă mai conține și altă dispozițiune care reprezintă pentru vremurile de azi, dacă nu o inovație, cel puțin o măsură din cele mai fericite. Sta scris într'un articol că: deputatului care va trage beneficii personale din situația sa parlamentară, i-se va ridica mandatul. S'a constituit chiar un tribunal suprem care va avea căderea să se pronunțe în asemenea împrejurări.

E oare nevoie să mai insistăm asupra acestei măsuri care constituie un adevărat principiu fundamental al vieții parlamentare și de care în Polonia ca și în alte țări reprezentanții națiunii s'au îndepărtat atât de mult? Cert, mulți deputați vor găsi curioasă această împiedecare de a trage foloase personale, când ei numai în acest scop s'au străduit să obție un mandat în Parlament.

Din toate modificările introdusă în Constituția polonă, acest articol prezintă poate cea mai mare însemnătate, căci dacă într'adevăr va fi pus în aplicare cu toată rigoarea, el va contribui să asaneze moravurile politice și parlamentare.

*

Sprrijinirea producției agricole. Dela începutul executării reformei agrare s'au ridicat nenumărate glasuri, cari arătau îngrijorate scăderea producției noastre agricole.

S'a constatat de mult de specialiști ca și de simpli spectatori ai marei reforme, că împărțirea pământului între agricultori nu constituie decât deslegarea unei singure laturi a reformei agrare la noi.

Pământul nu e de ajuns să fie dat în mâna celor, cari îl muncesc, ci aceștia trebuie să știe și cum să-l lucreze în mod rațional, să aibă și utilajul necesar pentru o lucrare rațională, pentru a ajunge la un produs cât mai mare.

Constatări elementare, ajunse banale, dar peste cari guvernele ce s'au perindat au trecut cu destulă ușurință.

Faptul că, reforma agrară a dat pământ celor, cari n'au avut de loc, ori prea puțin, fie și numai pentru hrana unei singure familii, a făcut să crească numărul acelor, cari afară de brațele lor, n'au avut alt mijloc de muncă. Țăranul fără pământ, ori prea puțin, n'a avut în majoritatea cazurilor, în momentul înproprietăririi, nici animale de jug, nici instrumentele strict necesare lucrării pământului, nici îngrășămintele de lipsă în atâtea regiuni sărace ale țării.

În loc să ne plângem mereu, că producția scade, sau să ne ridicăm împotriva principiilor juste, după care s'a făcut reforma agrară. Statul era dator ca în loc să o facă pe jumătate să o fi realizat complet.

Prima grijă, după împărțirea pământului trebuia să fie ajutorarea nouilor proprietari pentru a ajunge în cel mai scurt timp la utilajul economic necesar.

Au trecut însă ani după ani, și noii înproprietăriți au fost lăsați la propriile puteri.

Se știe, că în vechiul Regat mai cu seamă, la retragerea armatelor germane era o mare lipsă în animalele de jug. Sate întregi puteau porni în primul an abea câteva pluguri.

Din zi în zi a crescut prețul zilei de lucru așa că cei mai săraci dintre înproprietăriți, ba chiar dintre vechii proprietari mici și mijlocii, nu puteau să angajeze plug strein, fiind siliți să-și pună porumbul cu sapa.

În astfel de condiții pământul s'a lucrat prost, a sărăcit din an, iar producția n'a putut decât să scadă.

În loc să se dea cel mai urgent ajutor pe terenul producției agricole, de unde izvorește încă întâia sursă de venit și export al Statului, guvernele, în special cel liberal, s'a gândit numai la... comercializări și industrializări ale unor bunuri și energii naționale menite să producă numai în viitor.

Mica agricultură a rămas neajutorată: nici un credit pentru cumpărarea de animale de muncă, de unelte, de înjghebare a noi economii sătești.

Noul secretar dela Ministerul agriculturii, dl Busuiocescu, a acordat de curând unui ziar lămuriri despre felul cum s'ar intenționa acum la Ministerul agriculturii să se vină în ajutorul producției agricole.

O reorganizare a învățământului agricol pe de o parte, iar pe de altă parte deschiderea de credite pentru procurarea de mașini agricole pe scama micilor producători, în condiții suportabile pentru aceștia. O plată de 30% din cost la pierdere, și o plată integrală în decurs de trei ani.

Planul de sprijinire a producției agricole ca și intențiunile sunt laudabile. Toți oamenii de specialitate au atras demult atenția asupra mijloacelor prin care se poate intensifica producția noastră agricolă.

Un ajutor imediat pe seama micilor agricultori, prin înlesnirea aprovizionării cu mașini agricole, ar fi într'adevăr un început de completare a reformei agrare.

Bugetul țării, cum poate susține atâtea capitole, credem, că va susporta și unul nou, acela menit să intensifice producția de căpetenie a României. Cu atât mai vărtos că plasând în utensilii economice banii țării pe un interval scurt, foloasele ar fi dintre cele mai mari.

Aceeaș grijă arătată și față de așa zisele noastre »colonizări«, cari până azi sunt numai prilej de risipă de energie, și de desnădejde pentru atâția coloniști. Li se dă oamenilor pământ și apoi sunt lăsați în plata Domnului, iar până când noul »proprietar« reușește să-și ridice o cocioabă și-a vândut toată averea mișcătoare așa că nu mai are cu ce începe munca pământului.

Vor trebui aflate sumele necesare pentru o nouă înflorire a agriculturii noastre, și voim să credem că nu se va rămânea la program și intenții frumoase.

MISCELLANEA.

Cărbunii englezi și aurul bolșevic. Cunoscutul leader liberal englez, Lloyd George, scrie sub titlul de mai sus un interesant articol, din care vom reda mai jos unele pasagii:

„După toate semnele exterioare, se pare, că suntem mai departe decât oricând, de tranșarea crizei miniere.

Cu toate acestea suntem mai aproape ca oricând de soluționarea ei.

În „cercurile capitaliste“ se crede, că imediat după votarea legii de opt ore de muncă, rezistența minierilor, se va destinde încetul cu încetul.

Multe, poate majoritatea minelor, vor putea să plătească salariile de înainte de grevă, după introducerea orarului de opt ore.

În unele circumscripții s'ar putea chiar ca ele să fie plătite și chiar după un orar de 7 jum. ore.

Evident, că sindicatele vor lupta din răspuțeri ca să nu se destindă deloc rezistența minierilor. Își vor pune în joc toată influența lor, în acest sens.

Dacă se va întâmpla altfel, adică dacă nu le va reuși acest iucru, sindicatele engleze, cea mai puternică organizație, de acest fel din lume, va fi adânc lovită.

Proprietarii de mine, pe de altă parte, nu se văd deloc puși în situația de a relua tratativele, înainte de a se fi făcut încercarea cu mărirea orarului de muncă.

Au fost poate supărați pe Baldwin, pentru invitația, pe care acesta a adresat-o lucrătorilor, de-a căuta să se ajungă la o înțelegere prin acceptarea raportului comisiei regale de cărbuni.

Va trebui să treacă un oarecare timp, până cei doi adversari, își vor putea face o idee de reacțiunea legii de opt ore.

Muncitorii susțin, că ei găsesc acum mai multe ajutoare, pentru sprijinirea grevei lor, decât în orice altă împrejurare, analoagă celei de azi.

Cook spune:

„Opinia publică ne-a adus mult mai multă simpatie decât altă dată, iar bani am primit de două ori cât în 1921“.

Sindicatelor rusești au fost extrem de darnice cu subvențiile lor. Până acum au semnat 500,000 lire sterline pentru fondul de ajutorarea minierilor englezi.

Și nu avem nici un motiv, să ne îndoim, că acești bani au fost dați chiar din buzunarul lucrătorului rus.

Guvernul sovietic a favorizat subvențiile. Evident că aceste sume nu se puteau trimite fără știrea guvernului sovietic. El a sancționat așa dar subvențiile. Și până la acest grad, guvernul sovietic a participat la ele.

Dar e foarte probabil, că imboldul nu a fost aici datorit numai milei față de tovarășii, cari sufer.

Sub o formă deghizată — și abia deghizată — Rusia duce, pe pământ strein, un rasboi contra capitalismului.

Cele mai multe ajutoare însă, greviștii le-au primit dela sindicatelor lor. Copiii lucrătorilor de mine sunt hrăniți cu banii alocați copiilor de școală, iar în unele localități, autoritățile chiar, pun la dispoziția familiilor minierilor, ajutoare pentru ușurarea mizeriei lor.

Și cu toate acestea, în foarte multe locuri mizeria și lipsa sunt imense.

Unul dintre șefii acestei greve a declarat, de curând, că dacă ea nu va fi soluționată până în 14 zile, are atunci toate șansele să se trăgăneze până în Septembrie.

Cea mai lungă grevă. Până acum nici o altă grevă, nu a durat mai mult de 3 luni. E de așteptat, dacă de data aceasta, regula va avea o excepție.

Procedul fără plan al guvernului, a târăganat, fără îndoială criza.

Nu e însă exclus ca Parlamentul să intervină, dacă legea de 8 ore, va eșua.

Proprietarii de mine nu sunt iubiți, s'au arătat încăpăținați și meșchini și au pierdut în felul acesta foarte multe simpatii.

Există impresia generală, că și-au administrat rău minele și că o mare parte din nemulțumirile de azi, se datoresc incapacității lor.

Și această impresie a fost întărită mult de rapoartele unei serii întregi de comisii oficiale și neoficiale.

Urmările crizei. Creva a adus, firește, consecințe destul de grave în viața economică engleză.

Deputatul Hannon, un cunoscut industriaș dintr'o provincie din Anglia de mijloc, socotește pagubele suferite de industria engleză la 10 milioane lire sterline săptămânal.

Dacă situația de azi va mai dura, aceasta criză se va mări cu mult, de oarece rezervele de cărbuni ale celor mai multe întreprinderi industriale, sunt pe sfârșite.

Cărbunii importați de Germania și Statele-Unite, în afară, că sunt foarte scumpi, dar nu umplu nici măcar jumătate din nevoile industriei engleze.

Mai cu seamă industria grea e cea mai lovită.

Numărul șomerilor crește dela o săptămână la alta. Angajamente noi se fac numai pe durate foarte scurte.

Încă nu se pot calcula consecințele acestei greve, în principalele ramuri ale industriei.

Până acum 400 milioane pierderi. Iată o cifră, ce spune foarte mult și reacțiunea asupra comerțului cu străinătatea încă nu se poate socoti. Ce va fi atunci, când fatalmente, acest lucru se va întâmpla!

Dacă conflictul va fi însă soluționat pe o cale pașnică, multe din pierderile de azi vor fi echilibrate, prin sentimentul general de încredere, în puterea de rendement a fabricelor noastre.

Dacă se va reuși ca regimul minier să fie reorganizat iar minerii satisfăcuți, economia publică va câștiga în câteva luni, mai mult decât a pierdut în aceste ultime săptămâni de grevă.

Va trebui să se tranșeze odată pentru totdeauna cu acest veșnic motiv de conflict economic, cari sunt azi industriile de mine, așa încât această chestiune vitală pentru insulele britanice, să fie extirpată din rădăcini.

Minele noastre de cărbuni sunt cele mai bogate din Europa și au supremația asupra minelor din toată lumea, căci sunt așezate în apropierea coastelor mării.

Cărbunele englez va avea totdeauna un rol precumpănitor pe piața mondială respectivă, și nici Cook, nici Evon Williams, nu vor putea prin târăgănelile lor, să răpească Angliei acest imens avantaj.

*

Noul regim dictatorial al fascismului. Corespondentul dela Roma, a lui Neue Freie Presse, trimite ziarului său, următoarele interesante comentarii, relative la ultimele dispozițiuni de restricțiune economică luate de Mussolini.

Aproape în aceiași zi, guvernul italian a luat trei măsuri, care cu toată diferența lor capitală, au însă un scop comun, ameliorarea rapidă a situației economice naționale.

În primul rând s'a dispozat emisiunea unitară a monedei, fiind însărcinată cu acest lucru Banca d'Italia.

Importanța acestei măsuri rezidă însă, în aceea, că celelalte două bănci, Banca din Napoli și Banca din Sicilia, se văd desărcinate de autorizația de până acum, iar stocul lor metalic, întrebuințat la acoperirea celui de hârtie, le este pusă la dispoziție liberă.

Metalul acesta e transportat la Banca Italiei, totuși e înscris în registrele acesteia, drept credit deschis al celor două instituții din Italia meridională.

Prin operația de mai sus, activele celor două bănci crește cu peste 200 milioane lire, iar statul le-a dat voie, ca Banca din Napoli să întrebuințeze 50 milioane lire și cea din Sicilia 30 milioane lire, din fondurile de rezerve respective pentru ridicarea producției Italiei de sud.

Pentru același scop, adică pentru construirea de uzine hidraulice, pentru industrie și agricultură, ambele bănci vor întrebuința un sfert al venitului lor anual net.

În felul acesta provinciile de sud, primesc un ajutor particular, în afară de acel al Statului, ajutor ce poate să lucreze mai repede și fără întârzierile inerente birocrației.

Nordul mai bogat, și în special Lombardia, va putea să-și investească activul lichid în întreprinderile din regiunile meridionale, atât de neglijate până acum.

Problema emigrării italienilor de sud, va căpăta poate în urma acestei măsuri, o soluționare dorită de toți acei ce vedeau cu durere plecarea în masă a locuitorilor acestor provincii sărace, și totuși realmente bogată.

Contele Volpi, care și-a educat și dezvoltat firescul său talent mai întâi într'o bancă grecească și apoi la Banca Comercială a influențat și de data aceasta dezvoltarea financiară.

Colegul său, ministrul de justiție Rocco, a mers însă și mai departe și vrea să soluționeze problema economică, prin mijloacele sociale,

Legea sindicatelor. Legea sindicatelor care tocmai a intrat în vigoare indică fiecărui italian, locul său de muncă. Întreaga națiune trebuie să se dedice producției, pe care de acum înainte, nu o va mai controla decât statul.

Această lege, ce cuprinde 140 articole, a fost definitiv redactată, după îndeplinirea unora din dorințele patronilor în ultimul mare consiliu al partidului.

Prin ea se asigură patronului și muncitorului drepturi egale, punându-i pe amândoi sub dependența directă a jurisdicțiunii noului ministru al corporațiilor.

Lupta de clasă exclusă. Dacă în teorie nu a putut fi încă exclusă lupta de clasă, acest etern deziderat a fost acum exclus în mod practic.

Toate clasele de meserii, de la muncitorul plătit cu ziua, până la marii industriași, dela țărănul, care își vinde puterea de muncă, până la autorii dramatici, au fost trecute în sindicate controlate de Stat sau în corporații pur publice.

O asemenea organizare a producției, în stil atât de mare, nu se poate nicăiri găsi în istoria mai nouă.

Ministrul de justiție Rocco, susține, că a elaborat o lege, care nu suportă nici un pandant elaborat în ultimile sute de ani.

Totul cu titlu de experiență. Dar va trebui să așteptăm, spre a vedea, cum se va putea face dintr'un popor o miliție a muncii.

Insuși Mussolini, vorbește de o experiență istorică. Speră să dea cele mai bune rezultate.

Dar fiindcă numai cu speranța nu se ajunge prea departe, legea, pe când se afla abia la tipărit a și suferit unele modificări, în ceea ce privea egalitatea patronilor și a muncitorilor în fața ei.

O oră de muncă mai mult. În urma propunerii lui Mussolini, ultimul consiliu de miniștri a dispus, ca patronii să aibă libertatea de-a cere o oră de muncă în plus.

Iată o măsură care atât din punct de vedere social, cât și economic, e extraordinar de importantă, mult mai importantă decât toate celelalte, ce s'au luat odată cu ea.

Interzicerea provizorie de a se clădi palate sau vile luxoase, pentru a nu se lua din puterea de muncă, a celor ce sunt chemați să lucreze la clădirile absolut necesare ca uzine, case pentru muncitori, cazărmi, schimbă prea puțin situația economică și desigur nu brusc.

De asemeni nu era prea mare importanță nici limitarea apariției ziarelor în 6 foi, nici interzicerea deschiderii de noi cafenele sau bodegi.

Scopul lor e, ca populația să fie inoculată cu simțul economiei, al posibilității de jertfă și disciplină, lucru, pe care un guvern fascist, evident că îl dorește foarte mult.

Măsurile vor să fie o demonstrație pentru străinătate. Dar toate aceste măsuri, inclusiv cele 9 ore de muncă, au fost luate și pentru a demonstra străinătății, că Italia vrea să facă economii și să muncească și că deci i se poate acorda orice credit și oricâtă încredere.

Prietenia Statelor-Unite trebuie menținută și cu mult intensificată.

Ajutorul american e necesar în Italia nu numai acel al banului, ci în primul rând, ajutorul politic.

Dorințele imperialiste ale Italiei. Italia vrea să se mărească. Ca imperiu vrea să câștige dar cu armările sale continue, nu vrea război.

Vrea o expansiune pe calea unei producții, intensiv mărite și pe aceea a unor alianțe economice.

Acest lucru, mai cu seamă, într'o vreme când alte țări, ca Franța, Anglia sau Germania, luptă din greu cu crizele economice, ca să nu mai vorbim de cele politice.

În Italia, toate aceste noi măsuri drastice, sunt înglobate într'o expresie lapidară: Defensiva economică. Și e așa.

Dar Mussolini spune mereu, iar fascismul dovedește mereu prin fapte că cea mai bună apărare, e ofensivă. Și de aceea putem să constatăm, că și de data aceasta e vorba de o ofensivă în stil mare dar care nu vrea să fie fățișă.

Cât costă o carte. În anul 690, Benedict Biscop, călugărul fondator al mănăstirii Warmonth, vându regelui Alfred de Northumberlandului un manuscris asupra cosmografiei, pe prețul de opt sute „acre“ de pământ arabil.

La 1774 Walter, starețul dela Sf. Swithen la Winchester, cumpără cazaniile lui Bède și Psaltirea lui Sf. Augustin pentru douăsprezece măsuri de orz și o mantie bisericească pe care era brodată istoria lui Sf. Birnus, aducând pe regele Sarigon să-și schimbe credința.

W. de Howton vându la 1276 abatelui de Crowton o biblie cu comentare pentru 50 mărci de argint (893 fr.) pe când construcția a două bolți a podului din Londra au costat numai 625 franci.

La 1400 o copie de pe „Roman de la Rose“ se vându la Paris cu 833 franci.

Intr'o listă veche a mănăstirii Sf. Ștefan din Caen, din anul 1431, se găsește înregistrată cumpărarea operelor lui Pierre Lombard pentru suma de 7 franci. Pe vremea aceea s'ar fi putut cumpăra cu această sumă 70 banițe de grâu.

*

Producția grâului. Producția totală a grâului pe anul 1925, pe întregul glob se ridică la 10,688,520 vagoane.

Față de această producțiune situația diferitelor țări este următoarea:

Producțiunea în vagoane:

Statele-Unite 1.821.100 — Canada 1.120.000 — Franța 895.000 — Australia 883.000 — Italia 655.000 — Argentina 584.000 — Spania 412.000 — Germania 322.000 — India 300.000 — România 285.000 — Jugoslavia 224.000 — Ungaria 183.000 — Polonia 157.000.

Deci: America de Nord a produs 32 la sută din producția mondială.

India și Oceania au produs 11·7 din producția mondială.

Europa a produs 37·5 din producția mondială.

*

De ce se sinucid poeții roșii? Karel Radek a publicat nu demult în „Pravda“ un articol intitulat „Oameni fără cămin“, în care se ocupă de sinuciderea poezilor Iesenin și Sobol.

Articolul a provocat în opinia publică din Moscova foarte vii debateri. El este important și pentru cititorii din străinătate, deoarece contribuie într'o oarecare măsură la cunoașterea celor doi poeți.

Intre altele Radek scrie:

„Iesenin a murit, fiindcă nu a avut pentru ce să trăiască. A ieșit din sat, a pierdut orice legătură cu el, dar în oraș n'a putut prinde rădăcini. Iesenin n'a cunoscut în oraș nimic altceva decât cărciuma și asfaltul. A cântat cum cântă o pasăre și a fost departe de societate.

Sobol a căutat o nouă axă în viață. După cum se știe, poetul n'a găsit-o. Deasemenea și lui i-s'a părut fără rost să rotească în vârtejul vieții. Mulți dintre scriitorii noștri sunt într'o situație la fel cu cea în care s'au aflat Iesenin și Sobol. Nu însă fiecare s'a hotărât la sinucidere. Dar aceasta nu înseamnă că ei vor trăi, deoarece a trăi înseamnă a crea și, în prezent, nu se poate crea, mai ales când nu se știe pentru ce și în numele cui.

Omul nu poate fi indiferent când în Rusia se naște o nouă lume. Pentru sau contra, — așa sună lozinca. Mulți scriitori au rămas de partea lumii vechi și pier împreună cu dânsa. Intreaga literatură rusă din străinătate n'a creat nici măcar o singură operă artistică. Alții au amuțit și s'ua făcut bulgăre de sare după cum spunea Achmatov în poema sa tragică „Soția lui Lot“.

Artiștii noștri sunt leneși. Nu vor să muncească. Au crescut în moravurile boheme. Scriitorii noștri nu vor să trăiască viața grea dela țară, nu vor să călătorească cu clasa III-a, ci numai în vagoane confortabile. Nu vor să se coboare în mine, nu vor să trăiască în coloniile muncitorești și nu vor să facă cunoștință cu periferia. Nu cunosc bine nici pe nepmani (economii specialiști). Nu se găsește nici măcar o singură carte, care să vorbească adevărat despre noua politică economică.

Pe de altă parte mulți declară că nu se poate scrie adevărul, deoarece cenzura se pune imediat în funcțiune. Incercați aceasta, tovarăși. Incercați să descrieți viața de funcționar, istorii neinventate, cari să nu conțină povești combinate cu bârfeli și aluziuni, scrieți despre viață cum este ea în realitate, și veți vedea că cenzura nu vă va împiedeca. Scriitorul sovietic nu se teme de cenzură. Se teme de el însuși. Nu poate descrie un tablou al realității. Literatura sovietică din ultimii ani n'a făcut nici un pas. Tragedia lui Iesenin și Sobol este simptomul lăncezelii literare“.

Radek își încheie astfel articolul din care se întrevede oarecum atitudinea literaturii față de regimul dominant; „Scriitorul sovietic trebuie să facă un pas înainte, un pas către comunism“.

*

»Iaunul copiilor«. -- Se cântă în școalele americane din Statele-Unite.

»Eu sunt copil Sunt cea mai nouă și mai veche instituție din lume. Eu moștenesc pământul când viu pe lume, iar când mor îl las copiilor cari vin după mine. Datoria mea e să las pământul mai bun de cum l-am găsit Dimpreună cu milioanele de frați și surori mi-ași împlini bine datoria aceasta, dacă lumea nu ne-ar chinui cu nepriceperea ei. La început am nevoie de lapte bun, de a r sănătos și de joc. Mai târziu îmi trebuie școale bune, ca să mă pregătesc serios pentru viață. Vreau să trăesc. Vreau să râd, să mă joc, să iubesc, să muncesc, să mă rog lui Dumnezeu. Vreau să ascult cântece frumoase, să citesc cărți bune, să văd tablouri frumoase. Vreau să construiesc case, drumuri, căi ferate, mașini Vreau să alerg prin pădure și să mă scald în gârlă Vreau să mă joc cu zăpadă. Ușurați-mi calea și vă voi ajuta la rândul meu. Eu sunt speranța voastră: eu sunt copilul«.

*

Munca școlară. -- Iată felurile de muncă la care sunt obligați școlarii bulgari pentru pretăbarea patriei lor ruinate: »Curățirea localurilor de școală, a curților și grădinilor acestor localuri, facerea de garduri vii, împăduriri, săpături de șanțuri, curățirea lucrurilor din muzee, săpături arheologice, înfrumșetarea curților, a sălilor de cetire, a bisericilor, a cimitirelor, construirea de drumuri și de bărci pentru coloniile școlare, ararea și îngrijirea ogoarelor comunale«. Rezultatele sunt vrednice de laudă

*

Inarmările de după rasboi. Odată cu încheerea păcii s'a constituit Societatea Națiunilor cu menirea principală de a se evita pe viitor conflictele armate, prin supunerea diferendelor la acest tribunal internațional și aranjarea lor pe cale pașnică.

Față de această nouă instrucție s'au emis păreri și aprecieri diametral opuse. După unii Societatea Națiunilor cu scopurile ei este o utopie, după alții începutul mult promițător pentru pacificarea lumii.

Socotind că țările cari au partea leului în Societate, cu toate nizuințele oficiale ce le pun pentru consolidarea păcii, cu toate tratatele importante ca cel dela Rapalo, continuă să se înarmeze cu înfrigurare, s'ar părea că părerea pesimiștilor e mai aproape de adevăr, și că înșiși înființătorii Ligei nu cred în posibilitatea realizării scopurilor lor.

Intr'adevăr după o statistică întocmită de însăși Societatea Națiunilor, pentru înarmările de după răsboi, Anglia a cheltuit 114 milioane de lire sterline, Siatele-Unite 110, Franța 51, Japonia 43, Italia 31, Rusia 38, Germania 21 milioane în aceeași valută forte.

În fața acestor cifre, cine mai poate spera într'o rodnică epocă de pace, cu toate eforturile depuse de Liga Națiunilor, ca și de umanitariștii din toată lumea? Când ceea ce faci cu o mână, distrugi cu cealaltă, ce temei solid se poate pune?

Se vede că omenirea e sortită să-și cheltuiască o foarte însemnată din producția sa pentru a pregăti mijloace cu cari să fie însăși distrusă!

Enorma scumpete de azi, în toate țările se datorează în primul rând distrugerii de material și oameni în războiul mondial. Ceea ce a ajuns în fundul mărilor și s'a prăpădit în exploziile bombelor scumpe, rămâne bun pierdut pentru totdeauna. Dar milioanele de brațe muncitoare?

Iar azi se înmagazinează în arme și muniții averi imense, pentru a fi la rândul lor distruse, distrugând alt rând de vieți omenești.

Ce pot face statele mici în fața pildei date de statele mari? Sunt constrânse să le imiteze după puterile lor.

S'a spus mereu: Si vis pacem, para bellum! Dar s'a adevărit că de câte ori s'a pregătit războiul el a și izbucnit! Și atunci, ce rost mai au toate Ditirambele închinat pacifismului și umanitarismului?

*

Englezii despre Rusia sovietică. Trei membrii conservatori ai Camerei Comunelor au plecat în Rusia sovietică pentru a întreprinde o anchetă asupra situației de acolo. Ca întotdeauna, englezii au fost practici și scopul lor a fost să știe dacă se poate face sau un comerț cu această țară.

Raportul celor trei deputați englezi a fost publicat și a produs impresie la Londra.

Dăm mai jos un rezumat al celor constatate de cei trei călători.

Înainte de toate ei constată că nici una din măsurile excepționale înființate la începutul regimului bolșevic n'au dispărut.

Dictatura asupra proletariatului. Guvernul sovietic, constată cei trei deputați englezi, este o autocrație pur și simplu, care prin violență a instituit nu o dictatură a proletariatului ci o dictatură asupra proletariatului. Aceasta tiranie se atenuiază, judecând după toleranța de care beneficiază acum religiunile, cari au fost totuși batjocorite și ridiculizate printr'o insidioasă și activă propagandă îndreptată în special contra creștinismului.

În ceea ce privește persoanele nu există nici o garanție juridică, care să le pună la adăpost de arbitrar și procedeele respective și preventivele cele mai îngrozitoare sunt încă în ființă. Arestări colective, întemnițări, depozitări, execuții capitale pentru delikte pur politice și fără nici o judecată. Justiția nu este astfel decât o „comedie“.

Etatismul industrial și al comerțului exterior. Comunismul inițial fiind suprimat chiar de Lenin, n'a mai rămas din marxism decât un etatism redus la industrie și comerțul exterior. Această formulă nu este viabilă, pentru că statul nu are suplețea necesară.

Influența pe care o are acest etatism, asupra bugetului, nu este așa de deplorabilă azi, cum a fost ieri. Bugetul rus este echilibrat, datoria recunoscută, adică cea nouă, nu absoarbe decât veniturile pe o lună și jumătate: serviciile publice mai au deci sume la dispoziție.

Dimpotrivă, industria fiind finanțată de banca de emisiune, o inflație de credit s'a produs, care a depreciat cursul interior al monedei.

Actualmente creditele au fost restrânse, ceea ce va spori somajul, care și azi e destul de mare, căci sunt un milion de muncitori fără lucru, care primesc 2—8 ruble pe lună, sau după valuta fictivă în aur cam 450 până la 850 lei pe lună. Salariile sunt mai mici decât capacitatea de cumpărare a tuturor celorlalți lucrători din Europa.

Lipsa de credit. Condițiile artificiale ale productivității au permis să se crească rendamentul efectiv al industriei. Dar, cu toate că Rusia e bogată în materii prime esențiale, schimburile sale cu străinătatea sunt foarte reduse pentru că, nebucurându-se de credit, cumpărăturile trebuie plătite cu bani gata sau în mărfuri. Or, mijloacele de plată foarte limitate, interzic cumpărarea de mașini indispensabile după perioada de risipă și stricăciuni produse de revoluție.

Pentru a-și restabili producțiunea fără a comprima prea mult salariile, și pentru a avea prin urmare posibilități de transferat. Rusia trebuie să-și reutilizeze industria și pentru aceasta să obțină credite din străinătate, care singură poate să-i furnizeze materialul pentru fabrici.

Tocmai pentru cucerirea acestor credite fac eforturi conducătorii bolșevici. Financiarul de stat „privesc viitorul cu încredere, de oare ce n'a fost nici un angajament sovietic față

de străinătate, dela începutul regimului actual, care să nu fi fost executat punctual“.

Neîncrederea persistă. Se poate, adaugă „Le Temps“, care comentează raportul celor 3 deputați englezi. Dar nu ajunge să-ți renegi trecutul, pentru a-ți deschide perspective imediate. Judecând astfel, oamenii cari ies din închisoare, ar face toți avere în cinste... Or, li-se cer oarecari garanții.

Deputații englezi, doritori să găsească debuseuri pentru industria lor, se tem totuși ca naționali lor să nu se îndrepte prea curând către stepele virgine ale Rusiei.

Dar în acelaș timp ei îi avertizează că „oricine are o reclamație bănească de făcut, nu poate să ceară satisfacție tribunalelor, cu încredere“. Iată dar un pământ al făgăduinței, unde cei ce vin cu capitaluri nu sunt siguri de avutul lor.

Rușii, observă ziarul francez, au o tendință nenorocită și își închipuiesc că dacă primesc pe străini, le fac o favoare deosebită. Dacă cei ce au economii, se duc se plaseze acolo, trebuie să fie înainte de toate plini de recunoștință. Că n'au nici o garanție, că n'au nici un drept, și nu pot recurge la justiție, asta nu importă!

Câtă vreme aceste iluziuni vor continua, închee „Le Temps“, nu e nimic de făcut în Rusia...

*

Cât alcool se bea. — **Rachiu** se bea de cap de om: în Danemarca 24 litri pe an; în Ungaria 11; în Franța 10; în Olanda 8; în Norvegia 3; **Vin** în Franța 107; în Italia 98; în Ungaria 17; în Germania 7; în Anglia 2; în Danemarca aproape nimic. **Bere** în Germania 570; în Anglia 152; în Danemarca 104; în Austria 80; în Suedia 56; în Olanda 38; în Franța 32; în Norvegia 31; în Ungaria 11; în Rusia 5; în Italia 2.

Toate acestea cheltuiesc pe băutura cam 12 milioane de franci francezi.

*

Cât alcool se bea în România. — În țara noastră, țară de podgorii se bea pe an cam 280 de milioane de litri de vin. 82,400 000 l. de rachiu 472,747,000 l. spirt, 73,533,000 l. bere. Adică vine de fiecare cap de om: 15 l. vin; 5 l. rachiu; și 26 l. de spirt mai mult ca ori unde și 45 l. bere.

Toate aceste băuturi prețuiesc cam 11,627,000,000 de lei ceea ce vine câte 3,500 de lei de persoană cu mari cu mici. Pentru desfacerea atâtor băuturi avem cârciume atât de multe, că vine câte una abia la 165 de persoane cu mare cu mic, și trece prin mâna unui crășmar, unul cu altul la 577,000 de lei. Iată o statistică înspăimântătoare, care strigă cu desperare la acei cari au datoria de a tămădui răul și n'o fac. (Via.)

Cărți, Reviste, Ziare.

Dumineca. Încă nu s'a isprăvit discuția în jurul școalelor române dela Blaj. Noi o socoteam închisă. Dar iată o foaie din Brașov, atacă din nou problema pe baze de cifre. Confratele nostru face o contabilitate foarte complicată; cântărește cu o balanță pe care o socotește foarte precisă, și ajunge la încheierea că la urma urmelor canonicii din Blaj nu prea au dreptate.

Va să zică după socotelile bunului nostru confrate brașovean, plângerile celor dela Blaj au cam ieșit lipsă la cântar...

Dacă toare calculele acestea nu ar fi decât pierdere de vreme, nu am mai spune nimic; fiecare face cu răgazul lui ce-i place. Pentru că însă în această chestiune trebuie să se spună odată și lucrurilor pe nume, ne vom îngădui să observăm foi din Brașov că indeletnicirile ei sunt de-a dreptul năroade.

Înțelegem mai la urma urmelor, ca prietenii noștri dela »Biruința« din Cluj. să cârâie pe urma plângerilor Prea Sfințitului Mitropolit Vasile. Cred ei că au cu Blajul și anumite chestiuni politice de rezolvat. Cred ei? Dar confrății din Brașov?

... Hei, confrății din Brașov nu înțeleg anumite lucruri foarte însemnate. Ei nu știu că un om de cultură și un român se descalifică singur, precupețind banul pe care suntem datori să-l dăm Blajului cultural. Și anume, datori nu în virtutea recunoștinței către Blajul eroic și științific din trecut, pentru mucenicia lui fecundă întru românism; ci datori către sufletul de mărie al acestui neam, pentru care Blajul — adică disciplina Blajului — va fi încă multă vreme meșter faur.

Gândește-te domnule confrate, că dacă este un ban care nu se fură și nu se risipește în buna noastră țară, apoi în el trebuie socotită și paraua dată Mitropolitului Vasile și celor ai lui. Înțâiu.

Și, al doilea, nu uita că Blajul face școală confesională, adică singura școală românească cu grija pentru sufletul copii-

lor cari îi sunt încredințați; singura școală care mai este în împrejurările de astăzi, creatoare de energii morale și de disciplină — spirituală și lumească.

Pentru numele lui Dumnezeu, agitați problema Blajului, dacă credeți că îi puteți fi de folos, dar nu mai încercați a-i cântări drepturile, — căci începem să vă bănuim: și anume, de legăturile cu... Beoția. (Cuvântul).

*

St. Meteuș: *Păstori ardeleni în principatele române.* (Biblioteca »Semănătorului« No. 111—113 Arad). Prețul Lei 15. — E rodul unor studii îndelungate și migăloase. Cu ajutorul acestei cărți putem face o instructivă și înduioșătoare excursie dealungul pământului locuit de români, în cursul veacurilor.

*

O. Ghibu: *Cu gândul la Basarabia.* (Biblioteca »Semănătorului«, No. 146—147, Arad). Prețul 15 Lei. — Volumul acesta al dlui prof. un.versitar Onisifor Ghibu cuprinde date interesante privitor la pregătirea desrăbirii Basarabiei și a unirii ei România.

*

N. I. Herescu: *Insemnări literare.* (Biblioteca Semănătorului«, Oo. 140—140a Arad). Prețul Lei 10. — Dl N. I. Herescu face parte din falanga tinerilor literați olteni, cari au făcut un harnic și mândru centru literar și cultural din Craiova zilelor noastre. Bogat înzestrat și îndrăzneț, Dl N. I. Herescu răsare simpatic din rândurile tinerești ale acestor »Insemnări literare«, chiar când uneori trece la exagerări. »Insemnări literare« e primul volum al tânărului scriitor oltean.

*

Gh. Cardaș: *Cântece poporane moldovenești.* (Biblioteca »Semănătorului«, No. 157—159, Arad. Prețul Lei 12). — Dl G. Cardaș, prin colecționarea acestor frumoase cântece poporane moldovenești a scăpat de pieire lentă o adevărată comoară a poeziei populare din Moldova trecutului nostru. Ar trebui ca cei în drept să-i dea dlui Cardaș tot sprijinul moral și material, pentru a continua pe acest drum bun.

*

Dr. S. Stanca: *Sergentul,* Dramă într'un act. (Biblioteca »Semănătorului«, No. 119, Arad. Prețul 5 Lei). — Drama aceasta într'un act, reprezintă un episod din luptele de lângă Jiu, în Pasul Surduc, la începutul lui Septemvrie 1916. E prelucrată după piesa »Josef Heyderich« de Th. Körner.

*

Ion Marin Sadoveanu: *Dramă și teatru, Studii și cronici.* (Biblioteca »Semăntorului« No. 160—163 Arad. Prețul Lei 20. — Domnul Ion Marin Sadoveanu e unul dintre cei mai înzestrați și mai bine pregătiți scriitori ai generației noi. Volumul »Dramă și Teatru« pe care îl publică Biblioteca »Semăntorului«, ne aduce o bogată culegere de studii și cronici scrise cu o neobicinuită pătrundere. Autorii Dramatici străini și români sunt studiați cu deplină competență de dl Ion Marin Sadoveanu.

*

Piero Argentina: *Le Dottrine Solidariste, Saggio storico-critico*, ed. S. T. E. B. Bari.

Ideia de solidaritate s'a născut dintr'o reacțiune împotriva individualismului din secolul al XVIII. Această idee apare în toată amploarea la Auguste Comte, care face din ea temelia sociologiei și moralei sale.

În partea a doua a cărții, se expun diferitele forme ale solidarismului contemporan. Studiul lor arată trei »transformări adânci« ale conceptului de solidaritate. Dela solidaritate ca fapt, se trece la ideia unei solidarități — obligație, a unei solidarități — datorie; în sfârșit, se face un loc tot mai mare factorului individual: se recunoaște că solidaritatea presupune o conștiință individuală care s'o înțelege, s'o simtă, s'o vrea și s'o realizeze.

Autorul observă, în partea a treia a lucrării, destinată criticei, solidarismul »nu conține în el un principiu moral și că este obligat să-l împrumute dela alte doctrine. Dar el servește cel puțin să pună în slujba lor o forță de cea mai mare importanță; el a afirmat și demonstrat egalitatea părților, dependența și dreptul lor comun de a profita de avantajele pe care le oferă întregul«. Dar e o greșală a crede că este cu putință să se găsească în viața colectivă principiul real al moralei.

*

Richard Müller-Freienfels, *Irrationalismus: Umrise einer Erkenntnislehre*, ed. F. Meiner, Leipzig.

Autorul combate raționalismul pentru că omoară »personalitatea vie« și are pretenția de a explica totul în natură și de a regula totul în viață prin concepte abstracte tinzând la universalitate. În teoria sa, R. Müller-Freienfels opune viața mecanismul; creația calculului; personalitatea nivelării.

Teza aceasta, după cum se vede, se apropie de doctrina lui Bergson. Totuși autorul insistă asupra deosebirilor. El nu admite o diferență esențială de natură între instinct și inteligență ci crede că instinctul e la originea oricărei cunoștințe, că inteligența chiar este un fel de instinct raționalizat. De asemenea caută să facă o deosebire cât mai precisă între diferitele moduri de cunoaștere nerațională (sau conceptuală); sen-

timentul (Einfühlung) intuiția creatoare, ale cărei efecte le studiază în cercetarea științifică, în artă, în viața morală și religioasă, cunoașterea de sine confundându-se cu viața adâncă a celui.

*

Francesco Flora, *Del Romanticismo al Futurismo*, casa ed. V. Porta, Piacenza.

Francesco Flora dovedește că futurismul înțelegând prin aceasta toată literatura contemporană — cu toate că aspiră să se libereze de romantism și să exprime viața modernă, nu este decât un romantism decadent, plin de preocupări străine artei: producțiile lui sunt fragmentare, senzuale, practice; confundă viața artistică cu arta. Dușman al adevăratei culturi, fără o idee lirică centrală, futurismul n'are în el o doctrină estetică sau o conștiință estetică prin care să poată întrece dualismul romantic. Refacerea absolută care preocupă epoca noastră nu se va putea realiza și nu vom avea o nouă artă clasică, expresie adevărată a vieții moderne, decât dacă, părăsind ușuraticul dispreț pentru cultura istorică și filozofică, artiștii vor căuta, la lumina idealismului lui Benedetto Croce, care rezolvă dualismul între spirit și materie, să capete conștiința religioasă filozofică a realității: ideea în act, care este unitatea dinamică și pe care spiritul trebuie s'o cucerească în fiecare clipă și'n fiecare clipă s'o întrecă.

*

C. F. Ramuz, *Présence de la mort*, Georg et C-ie, Genève.

»Présence de la mort« este un roman unanimist. În drama cosmică, indivizii se pierd în grupuri, omenirea se topește într'o singură apă.

Savanții, înștiințați prin telegrafia fără fir, vestesc că »pământul cade în soare pentru a se topi din nou«, Secetă mare, de trei luni. Căldura crește. În fața băncilor stau agenții, autoritățile lansează proclamații, spaima crește. Se mobilizează trupe. Trenurile nu mai merg. Incetul cu incetul, se înțelege că vom muri cu toții. Pentru popor, asta înseamnă întâiu de toate că se poate bea, fără a plăti, tot vinul din crișme. Într'o zi, se aude zgomotul mitrailerei. Incendii, jafuri, electricitatea se oprește. Într'un »palace«, bogații petrec la lumina luminărilor, în sunete exasperate de Jazz-band. Răscoale, lupte. E din ce în ce mai cald. Oamenii își duc viața în lac, apoi se refugiază la munte, mai sus, tot mai sus. Și când »totul a început să tacă«, un aviator se înalță, cade, se înecă.

*

R: Bouvier, *La pensée d'Ernst Mach Essai de biographie intellectuelle et de critique*, Paris.

Cercetările științifice ale lui Mach se ocupă mai ales cu chestiuni de fizică și fiziologia senzațiilor.

Deși savant original și inventiv, totuși reputația și influența lui Mach se datoresc mai cu seamă operei sale filozofice și epistemologice. Cultura lui întinsă și profundă, disciplina de precizie la care l-au obicinuit din tinerețe cercetările speciale, dau reflecției lui personale o importanță considerabilă. În filozofia științelor, el aplică pentru întâiaoară cu succes metoda istorico-critică; din acest punct de vedere, istoria termodinamicii (*Die Principien der Wärmelehre*) este o capodoperă. În istoria mecanicii, Mach apare ca un precursor, presimțind ideile nouă asupra relativității, cum a recunoscut însuși Einstein.

Concepția științei ca »economie de gândire« a avut un succes deosebit. Se știe că Ostwald, mai ales, a exploatat-o mult. O idee analoagă se găsește și la Krichhoff și Avenarius, dar nu este enunțată împede și pe larg. La Mach, dimpotrivă, este îndelung și clar dezvoltată. Tendința generală a acestei idei îl înrudește cu fenomenismul lui Hume și cu pozitivismul.

Ca teoretician al fizicii, Mach înclină către energism și respinge explicațiile pur mecanice.

CRONICA.

† **Dr. Gh. Bilașcu.** Moartea a răpit din mijlocul nostru pe unul dintre cei mai valoroși bărbați, un adevărat stâlp al bisericii unite și al societății românești, pe doctorul Bilașcu Zămbetului lui veșnic plăcut care-i încadra în permanență întreagă figura bronzată și frumoasă ca a unei statui distinse, s'a șters, luat de boarea morții. Figura lui majestuoasă, athletică, cu înfățișarea unui biruitor al tuturor obstacolelor fizice, s'a poticinit sub lovitura fatală a sorții.

Omul acela de inimă, caracterul acela nobil, puritanul exclusivist în toate manifestările vieții o strălucitoare perlă în nășipul nevânturat al societății omenesti a trebuit să părească prea de timpuriu o lume agitată, fătarnică și rea, atât de nepotrivită cu firea lui liniștită, sinceră și blajină.

Ca profesor la Clinica dentară a adus cele mai mari servicii învățământului nostru superior.

Tineretul universitar câștiga sub influința covârșitoarei sale abilități și a desăvârșitei pătrunderi a științei dentare cele mai frumoase cunoștințe. Iar practicianii alergau din toate colțurile țării an de an la institutul de conducere sa, pentru a-și completa cunoștințele.

Doctorul Bilașcu a fost și un admirabil suflet de român Stabilit în Budapesta — unde a profesat peste 35 de ani, — dânsul nu și-a uitat nici odată de obârșia originii sale. Studențimea săracă găsia totdeauna la dânsul încurajare, sprijin și adăpost.

În casa sa se sfințise întâiul paraclis românesc unit în Pesta.

Încă din capitala Ungariei își câștigase un renume european și ungerii cu tot șovinismul lor l'au chemat ca asistent la clinica dentară.

După unire, glasul conștiinței l-a chemat acasă. Aci trebuia să-și desfășure întreg talentul său de profesionist abil, de educator și instructor al tinerimei și să depună munca sa desinteresată și neobosită în serviciile neamului pe care l'a iubit cu căldură și din negurile streinătății.

În primul Parlament a fost ales senator. În urmă s'a retras la preocupările sale cari îi aduceau mai multă mângâiere, decât furtunoasele lupte politice, nepotrivite cu firea sa blândă și cu caracterul său gentil și delicat.

La 12 Dec. 1915, în toiul războiului mondial, încă pe când se găsea în Capitala Ungariei și-a făcut testamentul, care este un model de virtute umană și de iubire față de neamul său. Cuvintele calde cu cari a îmbrăcat cuprinsul ultimei sale dorințe merită să fie cunoscute de toată lumea românească și înscrise cu litere de aur în Cartea neamului nostru:

»Las toată averea mea mobilă și imobilă veneratului Capitol de Alba-Iulia și Făgăraș din Blaj, pentru susținerea unei școli confesionale cu limba de propunere românească în comuna mea natală Petrova și pentru stipendii la tinerii lipsiți de mijloace pentru orice carieră.

Intâietate să se dea la fii de țărani, economi de pământ — pentru că ei

sunt pătura sănătoasă și izvorul necurat din care cu vremea trebuie să răsară mărirea și puterea neamului românesc.

Condiția primă pentru a fi cineva împărțit din fundațiunea mea este, ca să fie tânăr român cu purtare bună, având toate presemnele, că se va alege din el om străduitor și de caracter, fiindcă noi românii în primul rând avem lipsă de bărbați cu inimă nobilă și de caracter sobru.

Așa i-a fost dorința cum i-a fost și viața: curată, frumoasă, nobilă și de o imaculată puritate.

Iată o viață de om, care poate servi ca exemplu educatorilor de neamuri.

Poporul nostru pierde în doctorul Bilașcu pe unul dintre cei mai bravi fii ai lui, iar biserica unită pe unul dintre cei mai devotați fii ai săi.

Fie partea lui cu dreptii.

Bacalaureatul. Rezultatele din anul acesta ale examenelor de bacalaureat nu sunt prea îmbucurătoare. În medie, cam 40 - 50 la sută au reușit dintre cei prezentați la examen. Nu vrem să discutăm astăzi utilitatea sau superfluitatea examenelor de bacalaureat. În această privință, părerile sunt împărțite.

Slaba pregătire a celor cu opt clase secundare s'ar putea explica și prin lipsurile constatate de specialiști, adică de pedagogi, în materie de învățământ secundar. Mai trebuie să se pună temeiul și pe psihologia caracteristică a stărilor de după război. Inteligența și sufletul școlărilor nu se puteau sustrage influenței necontestate a mediului social. Timpurile noastre pretind o nouă organizare a învățământului, pe alte temeuri decât cele de până acum. Starea enervantă a zilelor noastre impune norme de învățământ, grație cărora cunoștințele generale ale elevilor să fie strecurate

cu artă și pe nesimțite în mințile lor, astfel ca ei această alimentare intelectuală s'o poată asimila cu ușurință, pe cât posibil în contact direct și intuitiv cu obiectele din care își extrag noțiunile. Nu ne gândim să preconizăm ideea învățământului în inima naturii, așa cum îl practicau grecii din istoria clasică sau cum îl înțeleg astăzi unii exponenți ai pedagogiei moderne, între cari un loc de seamă îl ocupă întemeietorul școlii dela Santiniketan.

Aceasta ar fi de domeniul idealului, spre care trebuie să mergă năzuințele celor dornici de mai bine.

Ceeace trebuie înțeles acum este că examenul nu constituie o dovadă peremptorie de capacitatea școlărilor. Elementul emoțional face de mai multe ori ca elevii mai bine pregătiți să cadă la proba bacalaureatului și, dimpotrivă, să învingă cei cu pregătire mai îndoielnică, dar siguri pe cetezanța lor.

Mai e o socoteală însă: examen de clasa 8-a, examen de bacalaureat, examen de admitere în școlile speciale după aceea. De ce atâtea examene?

Oare, bacalaureatul singur n'are nici o valoare și trebuie o nouă probă numai decât ca să te poți socoti vrednic de a intra la politehnică, de pildă?

Aceasta însemnează că nesocotim noi înșine valoarea și puterea examenelor, ca și importanța diplomelor. Ce cap mai poate să aibă bietul școlar după atâtea examene, din Scylla în Charibda, dela opt clase la bacalaureat și dela acesta la examenul pentru admitere în școlile speciale.

Nu trebuie să ne jucăm cu mîntea fragedă a adolescenților. Înainte vreme se învăța prea multă carte, erau programele supraîncărcate, și prea puțină importanță se dădea mlădierilor trupului și exercițiilor fizice. Era deci

suprahrănit spiritul în paguba corpului. Astăzi se dă o mare însemnătate dexterităților, mai ales sportului, și foarte bine se face. Ar trebui însă mai multă grijă să se poarte și învățământului intelectual, ca să nu cădem dintr'un exces în alt exces. Sporturile sunt reconfortante și recreatoare, nu încapă nici o îndoială, adolescența ia însă și danșurile — mai ales pe cele de după războiu — drept un sport necesar, de care crede că nu s'ar putea lipsi.

Și astfel timpul de învățătură e absorbit de patima danșului și a sportului dus la exces. Toate acestea aduc după sine cochetărie inutilă, dacă nu și prea multă frivolitate primejdie să, deci lipsă de aplecare mai serioasă spre îndeletnicirile minții.

Suntem protivnici abuzului în orice direcțiune, pentru că abuzul vatămă echilibrul ce trebuie să existe între toate facultățile omului.

Să se restabilească echilibrul pierdut și vom avea atunci o tinerime școlară mai serioasă, care nu va mai cădea la examenele de bacalaureat, dacă aceste examene vor mai fi și atunci.

L. I.-U.

Piatră comemorativă pentru Papa Adrian IV. — La Roma s'a desvilit în grottele vaticane o piatră cu o inscripție comemorativă în onoarea Papii Adrian IV, din inițiativa Societății Regale de Științe din Trondhjem (Norvegia). Papa Adrian IV (1154-1159) înainte de a fi Papă a fost trimis în Norvegia ca legat din partea Sf. Scaun, ca să orînduiească provincia bisericească norvegiană. I-a rămas amintirea cu glorie în istoria Norvegiei. Solemnitatea desfășurată în grottele vaticane arată că Norvegienii catolici au depus multe din prejudecățile moștenite dela ereticii veacului XVI și știu să prețuească gloariile trecute ale Bisericii lor.

Dizolvarea unei republici. Generalul Pangalos a dispus dizolvarea republicei Monahalei de pe muntele Athos. Coloniile mănăstirești de pe acest munte au fost înființate la anul 968. De la 1913 această republică ortodoxă să află sub suveranitatea Greciei. Republica cuprinde 13—14 klm. pătrați, pe cari sunt: 20 mănăstiri, 12 sate, 250 nuclee, 150 schituri și trăesc mai bine de 5000 călugări în majoritate greci, ruși și români.

Conversiunea marelui Sin-Kun-Siang. — Viceguvernatorul orașului Șangai, mareșalul Sin Kun-Siang, fu rănit de moarte pe când trecea în automobil pe stradă. Fu transportat în spitalul protestant, unde îl vizitară mai mulți prieteni și cunoscuți. Intre ei era și medicul catolic Hon-li, care îi spuse, că nu mai era scăpare pentru dânsul. De vreme ce soția mareșalului se făcuse catolică înainte de a muri și însuș mareșalul era plecat spre religiunea catolică, medicul îl întrebă, dacă nu vrea să fie botezat. »Da!» fu răspunsul. Atunci medicul făcu pe catehetul. El instrui pe muribund pe scurt și trezi cu el actul de căință. Apoi adause: »Tebuie să ierți din inimă pe ucigașii tăi». Un frate al mareșalului zise: »Niciodotă, — o astfel de crimă nu se poate ierta». — Însă muribundul spuse: »Eu vreau să mă fac creștin, iar credința creștină cere iertarea dușmanilor; eu îi iert din toată inima și mă rog ca și Dumnezeu să mă ierte pe mine». După aceea medicul îl boteză și amândoi se rugară împreună. Puțin mai târziu convertitul își dete sufletul.

Starea sanitară a copiilor la sate. În ultimul consiliu de miniștri dl general Averescu a adus în discuție debilitatea copiilor la sate, arătând că odraslele țărănimii, în multe părți ale țării se prezintă în condiții sanitare ce inspiră serioase îngrijorări.

La sfârșitul expunerii dsa a fost de părerea că Statul trebuie să intervie fără amânare în ajutorul lor, ducându-i în grupuri la mare sau la munte pentru refacerea sănătății.

Ministerul sănătății publice a fost îndrumat să caute posibilitățile pentru se putea executa acest plan cât mai în grabă.

După părerea șefului guvernului ar fi vorba cam de vre-o mie de copii din fiecare județ, deci câteva zeci de mii pe țara întreagă.

»Viitorul« luând cunoștință de această propunere a dlui Averescu, crede că ea nici nu se poate executa nici nu ar putea avea rezultate, spunând că numai o puternică și bine organizată asistență medicală și socială la sate ar putea da rezultate bune.

Chestiunea e desigur dintre cele mai grave și constatările pe care le face acum șeful guvernului, au fost adeseori scoase în evidență de oamenii de specialitate, de medicii de plasă și de județe ca și de falanga tinerilor medici și profesori universitari cari au făcut anchete la țară și prin studii statistice au arătat marea primejdie a boalelor cari decimează populația satelor

*

Desigur nu aerul de munte sau de mare lipsește copiilor noștri de țărani, căci teritorul României, afară de prea puține și neînsemnate regiuni, e dintre cele mai salubre.

Dacă copiii satelor, cari s'ar naște din părinți complet sănătoși, ar crește în condiții igienice mediocre și s'ar hrăni fie și numai în aceleași condiții, nici mortalitatea, nici progresiva debilitare a lor nu ar fi luat proporția de azi.

Dar e un adevăr dureros, cunoscut de toți, cari se interesează de problemele vitalității neamului nostru, că nici condițiile igienice-sanitare, nici

alimentarea copiilor la sate nu ajung cel puțin la nivelul mediocrității. De bune condiții sanitare și alimentare nici nu se poate vorbi, în cele mai multe regiuni ale țării.

Principiile de biopolitică, propagate cu atâta entuziasm de generația tinăra a medicilor noștri, n'au fost apreciate de conducătorii țării.

Impotriva lățirii boalelor venerice și în combaterea efectelor lor ca și în lupta împotriva tuberculozei, Statul a dat prea puțin concurs până acum.

Orice critică e superflua, când Statul plătește pe medicii, cari lucrează la sate așa cum îi plătește, e limpede, că el nu și-a îndeplinit nici cea mai fundamentală datorie față de populația rurală, băntuită de atâtea boale contagioase.

Salarele derizorii, lipsa mijloacelor de transport, lipsa de locuințe și utilității necesare, de material farmaceutic, fac ca foarte puțini medici să mai cuteze a se stabili la sate, și multe posturi de medici de plasă rămân neumplute cu anii.

Nu am ajuns încă nici la încadrarea sanitară din înainte de război, dar însă de noi creații în domeniul protecției sanitare la sate!

După război vechile instituții sanitare desigur că nu mai erau suficiente, chiar când ar fi fost bine și suficient încadrate. E de ajuns să pomenim ravagiile pe cari le face sifilisul și tuberculoza, după război, pentru a înțelege proporțiile unei lupte sanitare la sate.

Dar mai intervine și un factor pur economic în situația tristă de azi.

Sute de mii de copii au rămas orfani, pierzându-și părinții în război. Improprietărea n'a reușit să creieze condiții de trai satisfăcătoare pentru aceste familii. Mamele, cuprinse cu economia, n'au mai putut îngriji de copiii lor nici ca până acum. Apoi lipsa utilităților agricole a provocat

sforțări mari în cea mai săracă populație rurală. Copiii au fost puși la muncă din cea mai fragedă etate, în lipsa bănelor de lucru.

O serie întreagă de factori economici au contribuit la debilitarea noilor generații.

O lună-două la mare ori la munte, după cari copiii se reintorc în același mediu, nu poate fi decât un paliativ.

Mediul întreg în care trăesc acești copii trebuie schimbat prin măsuri de protecție atât a economiei sătești cât și a condițiilor igienice-alimentare.

P.

Inverșunarea luptelor din Mexico.

Papa îndeamnă populația catolică a Mexicoului să încunjure războiului civil. Lupta dintre Stat și catolicii din Mexico, izbucnită prin aplicarea legii de separațiune și de gravă persecuție a bisericii catolice, se inverșunează din zi în zi, și toată lumea se teme de izbucnirea unui nou război civil. Ciocniri între poliție, armată și credincioșii exasperați, sunt tot mai dese.

Dispozițiile excomunicării prin care Biserica se apără față de Stat, sunt aplicate cu rigoare. Afară de mărturisirea și cuminecarea bolnavilor nici una din tainele Bisericii nu se mai administrează.

Nici liturgii, nici alte servicii religioase nu se mai îndeplinesc.

În cercurile Vaticanului, cum e și firesc, stăpânește atmosfera de doliu a Bisericii. Pontificele roman a liturgisit pentru izbânda Bisericii catolice din Mexico, și și-a exprimat durerea că conflictul dintre Biserică și Stat s'a produs chiar acum când întreaga lume catolică serbează aniversarea Sf. Francisc de Assisi.

Prin secretariatul de Stat al Vaticanului, Papa îndeamnă toate nunțiaturile să lămurească opinia publică asupra acestui conflict, și îndeamnă pe

catolicii din Mexico să se poarte liniștiți și cu răbdare, ferindu se de războiul fratricid.

Pentru vremile de azi, ale libertății de conștiință, este într'adevăr uimitor că se mai poate începe o persecuție religioasă ca cea din Mexico.

Memoriul românilor macedoneni.

Guvernul trecut a luat frumoasa inițiativă de a coloniza în Dobrogea-Nouă, cu deosebire în regiunea graniței spre Bulgaria, un număr de români-macedoneni. Această măsură urmărea două rezultate cu totul laudabile: întâi, înțăr au frontiera țării cu un element viguros și în al doilea rând, se dădea putința acelora dintre ei cari o ducea prea greu în Macedonia, săși îmbunătățească condițiile de viață prin trecerea la noi. Prima serie de coloniști se găsește azi complet instalată în condițiuni omenești, pe locurile destinate lor.

A doua serie a sosit acum 3—4 luni și de atunci se găsește, prin nepăsarea organelor administrative, lăsată în voia soartei pe drumuri.

Bieții oameni cari și-au vândut gospodăriile în satele lor natale și au venit în țară, în credința că Patria-Mamă îi va strânge cu aceiași dragoste ca și pe ceilalți fii, la sânul ei, se văd azi urgisiți și uitați de toți.

Flămânzi, cu trupurile slăbite de boli și griji, sârmanii au ajuns în cele mai fericite cazuri muncitori palmași la bulgarii și turcii din Cadrilater?

Se poate oare o mai teribilă plată pentru graba cu care au alergat aci spre a fi utili neamului, o palmă mai usturătoare pentru mândria lor?

Memoriul pe care l-au adresat, cuprinși de disperarea, guvernului constituie una din cele mai jalnice descrieri.

Sunt pagini extrem de dureroase.

În fața acestui strigăt desperat, guvernul a cerut d-lor miniștrii de agricultură și interne să intervină numai decât pentru ajutorarea românilor macedoneni, așa ca să-și poată face căsuța și gospodăria pe care au visat-o, în țara fraților liberi.

Sperăm că strigătul acestor nenorociți nu va fi răsunit în pustiu.